

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА»

ISSN 2520-2057

INTERNATIONAL
SCIENTIFIC JOURNAL
«INTERNAUKA»

МЕЖДУНАРОДНЫЙ
НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ИНТЕРНАУКА»

№ 1 (63) / 2019
1 том

**МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
«ІНТЕРНАУКА»**

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
«INTERNAUKA»**

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ИНТЕРНАУКА»**

*Свідоцтво
про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
КВ № 22444-12344ПР*

Збірник наукових праць

№ 1 (63)

1 том

Київ 2019

Повний бібліографічний опис всіх статей Міжнародного наукового журналу «Інтернаука» представлено в: **НЭБ elibrary.ru; Polish Scholarly Bibliography; ResearchBib; Turkish Education Index; Наукова періодика України.**

Журнал зареєстровано в міжнародних каталогах наукових видань та наукометричних базах даних: **Ulrichsweb Global Serials Directory; Google Scholar; НЭБ elibrary.ru; Open Academic Journals Index; Research-Bib; Scientific Indexing Services; Turkish Education Index; Polish Scholarly Bibliography; Electronic Journals Library; Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg Carl von Ossietzky; InfoBase Index; International Institute of Organized Research; CiteFactor; Open J-Gate; Cosmos Impact Factor; Scholar Steer; Eurasian Scientific Journal Index; Academic keys; Російський імпакт-фактор; Наукова періодика України; JOURNAL FACTOR; Bielefeld Academic Search Engine (BASE); The Journals Impact Factor (JIF); CrossRef.**

В журналі опубліковані наукові статті з актуальних проблем сучасної науки.

Матеріали публікуються мовою оригіналу в авторській редакції.

Редакція не завжди поділяє думки і погляди автора. Відповідальність за достовірність фактів, імен, географічних назв, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори публікацій.

У відповідності із Законом України «Про авторське право і суміжні права», при використанні наукових ідей і матеріалів цієї збірки, посилання на авторів та видання є обов'язковими.

Редакція:

Головний редактор: **Коваленко Дмитро Іванович** — кандидат економічних наук, доцент (Київ, Україна)
Випускаючий редактор: **Золковер Андрій Олександрович** — кандидат економічних наук, доцент (Київ, Україна)
Секретар: **Колодич Юлія Ігорівна**

Редакційна колегія:

Голова редакційної колегії: **Камінська Тетяна Григорівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)
Заступник голови редакційної колегії: **Курило Володимир Іванович** — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України (Київ, Україна)
Заступник голови редакційної колегії: **Тарасенко Ірина Олексіївна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Розділ «Державне управління»:

Член редакційної колегії: **Дегтяр Андрій Олегович** — доктор наук з державного управління, професор, Заслужений діяч науки і техніки України (Харків, Україна)
Член редакційної колегії: **Дегтяр Олег Андрійович** — доктор наук з державного управління, доцент (Харків, Україна)
Член редакційної колегії: **Колтун Вікторія Семенівна** — доктор наук з державного управління, доцент (Київ, Україна)
Член редакційної колегії: **Мироненко Марк Юрійович** — доктор наук з державного управління, професор (Вінниця, Україна)
Член редакційної колегії: **Степанов Віктор Юрійович** — доктор наук з державного управління, професор (Харків, Україна)

Розділ «Медичні науки»:

Член редакційної колегії: **Свиридов Микола Васильович** — доктор медичних наук, головний науковий співробітник відділу ендокринологічної хірургії, керівник Центру діабетичної стопи (Київ, Україна)
Член редакційної колегії: **Стеблюк Всеволод Володимирович** — доктор медичних наук, професор криміналістики і судової медицини, Народний Герой України, Заслужений лікар України (Київ, Україна)
Член редакційної колегії: **Щуров Володимир Олексійович** — доктор медичних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії корекції деформацій і подовження кінцівок (Курган, Російська Федерація)
Член редакційної колегії: **Купріянова Лариса Сергіївна** — кандидат медичних наук, доцент криміналістики та судової експертології (Харків, Україна)

Розділ «Психологічні науки»:

Член редакційної колегії: **Цахаєва Анжеліка Аміровна** — доктор психологічних наук, професор (Махачкала, Республіка Дагестан, Російська Федерація)
Член редакційної колегії: **Щербан Тетяна Дмитрівна** — доктор психологічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України, ректор Мукачівського державного університету (Мукачеве, Україна)
Член редакційної колегії: **Кулікова Тетяна Іванівна** — кандидат психологічних наук, доцент (Тула, Російська Федерація)
Член редакційної колегії: **Фільова-Русєва Красимира Георгієва** — кандидат психологічних наук, доцент (Пловдив, Республіка Болгарія)

Розділ «Історичні науки»:

Член редакційної колегії: **Білан Сергій Олексійович** — доктор історичних наук, доцент (Київ, Україна)
Член редакційної колегії: **Добржанський Олександр Володимирович** — доктор історичних наук, професор (Чернівці, Україна)
Член редакційної колегії: **Сопів Олександр Валентинович** — доктор історичних наук, професор (Майкоп, Республіка Адігея, Російська Федерація)

Розділ «Педагогічні науки»:

Член редакційної колегії: **Кузава Ірина Борисівна** — доктор педагогічних наук, доцент (Луцьк, Україна)

Член редакційної колегії: **Мулик Катерина Віталіївна** — доктор педагогічних наук, доцент (Харків, Україна)

Член редакційної колегії: **Рибалко Ліна Миколаївна** — доктор педагогічних наук, професор (Полтава, Україна)

Член редакційної колегії: **Остапівська Ірина Ігорівна** — кандидат педагогічних наук, доцент (Луцьк, Україна)

Розділ «Фізико-математичні науки»:

Член редакційної колегії: **Задерей Петро Васильович** — доктор фізико-математичних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Ковальчук Олександр Васильович** — доктор фізико-математичних наук, старший науковий співробітник (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Віцентій Олександр Володимирович** — кандидат математичних наук, доцент (Апатити, Мурманська обл., Російська Федерація)

Розділ «Мистецтвознавство»:

Член редакційної колегії: **Симак Анна Іванівна** — кандидат мистецтвознавчих наук, доцент (Кишинів, Республіка Молдова)

ЗМІСТ
CONTENTS
СОДЕРЖАНИЕ**ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ**

- Дзядук Ганна Олександрівна
НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЛОГО ТА
СЕРЕДНЬОГО АГРОБІЗНЕСУ В УКРАЇНІ 7
- Лозинська Тамара Миколаївна, Малько Юлія Сергіївна
ОБҐРУНТУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ МОДЕЛІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СІЛЬСЬКОГО РОЗВИТКУ ... 12

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

- Алиева Алиса Видадиевна
КОНСЕРВАТИВНАЯ ПАРТИЯ И ПОИСК РЕШЕНИЯ ОЛЬСТЕРСКОЙ ПРОБЛЕМЫ 19

МЕДИЧНІ НАУКИ

- Ilchenko Vladyslav
USING DEEP LEARNING ALGORITHMS FOR BREAST CANCER DIAGNOSIS IN PATHOLOGY 24
- Вергун Андрій Романович, Чуловський Ярослав Богданович,
Мошинська Оксана Миколаївна, Красний Михайло Романович,
Кульчицький Василь Володимирович, Вергун Оксана Михайлівна,
Шалько Ірина Володимирівна, Ковальська Марта Євгенівна
ДЕСТРУКТИВНИЙ УСКЛАДНЕНИЙ ПОЛІОНІХОМІКОЗ З ІНКАРНАЦІЄЮ НІГТЯ:
АНАЛІЗ КЛІНІЧНИХ ВИПАДКІВ ТА ДОСВІДУ КОМПЛЕКСНОГО ЛІКУВАННЯ
(АВТОРСЬКІ ПОГЛЯДИ НА ПРОБЛЕМУ)..... 28

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

- Шандренко Ольга Миколаївна, Сімонія Кристина Гулієвна
ДИЗАЙН СЦЕНІЧНОГО КОСТЮМА УЧАСНИКІВ ЄВРОБАЧЕННЯ ВІД УКРАЇНИ 37

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

- Golub Tetiana
SYSTEMS APPROACH AND EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT 42
- Syvokhop Yaroslav
PRINCIPLES OF THE FORMATION OF HEALTHY LIFESTYLE OF STUDENTS IN THE PROCESS
OF SPORTS AND REGIONAL STUDY ACTIVITIES IN THE AFTERSCHOOL EDUCATIONAL
INSTITUTIONS 45

Гамидова Шалала Абдулахадовна МОДЕЛИ ОБЩЕНИЯ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ	48
--	----

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Сєромаха Наталія Євгенівна, Резнік Наталя Олександрівна ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ПІДЛІТКІВ.....	52
---	----

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Макуха Дмитро Олегович ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРОЦЕСУ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ: ІНФОРМАЦІЙНИЙ РІВЕНЬ	55
---	----

Полевик Светлана Николаевна СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ БИБЛИОТЕКИ: ГЕНДЕРНЫЙ АСПЕКТ	61
--	----

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

Абдуллаева Гонча Зульфигаровна НЕСТАНДАРТНЫЕ МЕТОДЫ РЕШЕНИЯ УРАВНЕНИЙ ИСКУССТВЕННЫМИ СПОСОБАМИ	64
--	----

УДК 351.82:005.21(477)

Дзядук Ганна Олександрівна

аспірант кафедри економічної політики та менеджменту

Харківського регіонального інституту державного управління

Національної академії державного управління при Президентові України

Дзядук Анна Александровна

аспирант кафедры экономической политики и менеджмента

Харьковского регионального института государственного управления

Национальной академии государственного управления при Президенте Украины

Dzyaduk Hanna

Graduate Student of Economic Policy and Management

Department of the Kharkiv Regional Institute of Public Administration of the

National Academy of Public Administration under the President of Ukraine

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО АГРОБІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

НАПРАВЛЕНИЯ ПОВЫШЕНИЯ УРОВНЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ МАЛОГО И СРЕДНЕГО АГРОБИЗНЕСА В УКРАИНЕ

THE DIRECTIONS OF IMPROVING OF UKRAINE'S SMALL AND MEDIUM-SIZED AGRIBUSINESSES' COMPETITIVENESS LEVEL

Анотація. У статті запропоновано ключові напрями підвищення рівня конкурентоспроможності малого та середнього агробізнесу в Україні, а саме регулювання прав власності та земельних відносин; забезпечення якості та безпечності аграрної продукції; формування дієвої інфраструктури на аграрному ринку.

Ключові слова: державне регулювання, аграрний сектор економіки, розвиток малого та середнього агробізнесу, механізм державного регулювання розвитку малого та середнього агробізнесу.

Аннотация. В статье предложены ключевые направления повышения уровня конкурентоспособности малого и среднего агробизнеса в Украине, а именно регулирование прав собственности и земельных отношений; обеспечение безопасности аграрной продукции; формирование действенной инфраструктуры на аграрном рынке.

Ключевые слова: государственное регулирование, аграрный сектор экономики, развитие малого и среднего агробизнеса, механизм государственного регулирования развития малого и среднего агробизнеса.

Summary. The article presents the key directions of improving of Ukraine's small and medium-sized agribusinesses' competitiveness level, in particular, the regulation of the proprietary and land and property relations as well as the agrarian produce quality and safety assurance, the formation of efficient infrastructure in the agrarian market.

Key words: state regulation, agricultural sector of economy, development of small and medium-sized agricultural business, mechanism of state regulation the development of small and medium-sized agricultural business.

Постановка проблеми. У сучасних умовах реалізації довгострокових перетворень визначених стратегією «Україна-2020», євроінтеграційних прагнень держави, а також досягнення Україною Цілей розвитку тисячоліття все більшої актуальності набуває інститут малого та середнього бізнесу як основа майбутньої економічної безпеки держави. Роль та значення вітчизняного аграрного сектора економіки

як ключового національного бюджетоутворюючого джерела є беззаперечною, оскільки він вирішує нагальні питання територіального просторового розвитку, особливо в сільській місцевості. Саме тому приділення належної уваги з боку держави умовам розвитку малого та середнього агробізнесу є передумовою формування розвиненого конкурентного середовища, імплементації інноваційно-інвестиційної

моделі прискореного розвитку галузі та економіки в цілому на національному, регіональному та місцевому рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню конкурентоспроможності малого та середнього агробізнесу, проблем і перспектив державного регулювання розвитку малого та середнього агробізнесу присвячені праці таких науковців як Г. О. Андрусенка, К. О. Ващенко, В. Є. Воротіна, В. М. Геєця, Т. Д. Іщенко, М. А. Латиніна, В. П. Мартянова, Г. І. Мостового, Ю. О. Ульяновченка та інших. Проте, відсутність серед науковців єдиного підходу з даного питання потребує дослідження і узагальнення концептуальних напрямів розвитку малого та середнього агробізнесу як об'єкта державного впливу.

Метою статті є визначення ключових напрямів підвищення рівня конкурентоспроможності малого та середнього агробізнесу в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. На основі узагальнення літературних джерел щодо дослідження конкурентоспроможності малого та середнього агробізнесу систематизовані та ранжовані ключові напрями державного регулювання. Так, на нашу думку, головні зусилля держави щодо підвищення рівня конкурентоспроможності малого та середнього агробізнесу, на першому етапі мають бути спрямовані на такі основні напрями:

- регулювання прав власності та земельних відносин;
- забезпечення якості та безпечності аграрної продукції;
- формування дієвої інфраструктури на аграрному ринку.

Так, в розвинених країнах інтенсивність розвитку економіки напряму залежить від рівня забезпеченням державою права власності. Тому, першочерговим напрямом забезпечення підвищення рівня конкурентоспроможності не тільки малого та середнього агробізнесу, а й всього аграрного сектора економіки, має стати забезпечення дієвого функціонування інституту права власності, особливо у сфері земельних відносин. Відносини власності є основною складовою виробничих відносин. Відносини власності на земельні ресурси є ключовим елементом, який забезпечує мотивацію до праці та соціально-економічний розвиток суб'єктів цих відносин.

За роки незалежності України, реформування відносин щодо власності на землю, не забезпечило впровадження дієвих механізмів конкуренції, які б гарантували сталий розвиток галузі, забезпечення збереження земельних ресурсів. В результаті ми маємо концентрацію великих масивів земельних ресурсів в окремих власників та розвиток високо-інтенсивного землеробства і як наслідок, суттєве погіршення якості ґрунту. Все це стало наслідком стратегічних прорахунків на державному рівні, тому як всі нормативно-правові акти, цільові державні

програми були направлені безпосередньо на розвиток галузі сільського господарства. Був розрахунок чим краще буде розвиватися сільське господарство тим більше коштів можна буде спрямувати на розвиток села. На практиці сталось навпаки, так не належна увага держави щодо розвитку бізнес середовища в сільській місцевості призвела до суттєвого зниження рівня та якості життя, деградація соціальної та виробничої інфраструктури, збільшення рівня безробіття та міграції, монополізації аграрного ринку та розвитком недобросовісної конкуренції щодо малого та середнього агробізнесу.

Зараз в Україні, на законодавчому рівні, необхідно заздалегідь прийняти правила функціонування цивілізованого ринку землі. На нашу думку, за основу необхідно брати та адаптувати досвід Польщі [16] та Франції [14; 15] щодо функціонування ринку землі сільськогосподарського призначення. Так, на основі узагальненого європейського досвіду [2; 4; 9; 10; 12; 13; 14; 15; 16] ринок земель сільськогосподарського призначення в Україні має функціонувати на наступних принципах:

- раціонального використання земельних ресурсів;
- захист сільськогосподарських земель;
- ринковий обіг земель сільськогосподарського призначення;
- забезпечення захисту законних прав осіб які володіють та обробляють землю сільськогосподарського призначення.

Для успішного створення прозорого ринку землі в Україні необхідно:

- по-перше, бажання і наявність відповідальності за майбутнє країни у політичних еліт;
- по-друге, розробка поетапної дорожньої карти земельної реформи, з чітко визначеними термінами та індикаторами;
- по-третє, інформаційно-просвітницька компанія щодо пояснення необхідності проведення цієї реформи.

Проведення земельної реформи можна розбити на наступні кроки.

I. Розробка та прийняття національної концепції проведення земельної реформи.

II. Розробка та внесення змін до державних нормативно-правових актів (Земельний та Податковий кодекс тощо)

III. Проведення інвентаризації земель сільськогосподарського призначення.

IV. Створення нової інституції Національного агентства з управління земельними ресурсами та розвитком сільських територій (законодавчо закріплення функцій, структури, набору співробітників та повноваження). Дії цього Агентства мають спрямуватися на захист вітчизняних виробників аграрної продукції, захист національного надбання — землі та забезпечення соціальної справедливості.

Забезпечення впровадження зазначених принципів та етапів земельної реформи призведе до переходу

до цивілізованого ринку землі, зменшенню соціального невдоволення, підвищенню рівня конкурентоспроможності малого та середнього агробізнесу та більш інтенсивного розвитку не тільки сільської місцевості, а й суттєве прискорення росту ВВП країни [8].

Наступним напрямом підвищення рівня конкурентоспроможності малого та середнього агробізнесу має стати забезпечення якості та безпечності аграрної продукції. Сьогодні безпека харчових продуктів є глобальною проблемою. У сучасному світі, незважаючи на новітні технології, різноманіття нових видів продукції, запровадження сертифікатів безпеки, нормативних актів, перевірки відповідності стандартам, різноманіттю просвітницьких компаній серед споживачів з питань безпеки харчових продуктів, майже не щодня з'являється інформації щодо спалахів захворювань в наслідок вживання неякісних харчових продуктів. Безпечне харчування є необхідним елементом національної безпеки та забезпечення сталого розвитку.

Окрім цього, Україна взяла на себе зобов'язання щодо побудови дієвої системи управління якістю та безпечністю продуктів харчування в контексті Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [5]. Імплементация цих правових норм, в найближчий час, дасть змогу нашим аграрним товаровиробникам, вийти вже з готовою продукцією на європейський ринок. Але законодавство ЄС чітко відмежовує питання безпечності харчових продуктів від їх якості. Державне регулювання, закріплене на законодавчому рівні у регламентах, директивах та інших документах європейських органів управління, стосується лише безпечності харчових продуктів і продовольчої сировини. Додержання встановлених законодавчими актами вимог є обов'язковим, а їх порушення тягне за собою юридичну відповідальність. Ці вимоги охоплюють санітарно-гігієнічні норми для операторів харчового ринку, систем контролю, побудованих на принципах НАССР та захист інтересів споживачів і надання їм можливості робити компетентний вибір харчових продуктів, які вони споживають. Водночас якість продуктів харчування належить до сфери компетенції виробника і здійснюється за допомогою стандартів управління якістю, які стосуються управління на рівні компанії та відрізняються від інших стандартів, в яких регламентуються вимоги до етикетування та маркування, а також самого продукту або виробничих процесів [1; 6].

Так, на державному рівні необхідно розробити дорожню карту розвитку малого та середнього агробізнесу. Ця дорожня карта має включати:

- державні програми підтримки щодо заохочення інвестицій у нові агротехнології, у розробку нових продуктів, в удосконалення системи збуту продукції;
- державні програми модернізації виробничої інфраструктури (післявиробнична діяльність, первинна

переробки аграрної продукції, зберігання, пакування, сушіння, засолювання, консервування, тощо);

- заходи щодо державного стимулювання створення логістичного ланцюга з метою зменшення втрат після збору врожаю;
- алгоритм впровадження міжнародних стандартів якості та безпечності сільськогосподарської продукції (стандарти Global GAP, НАССР, інші);
- концепцію створення нових або розширення напрямків діяльності діючих сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів пов'язаних з реалізацією аграрної продукції;
- державну програму створення мережі ліцензованих міжнародних центрів сертифікації продукції та запровадження пільгового періоду для малого та середнього агробізнесу тощо.

Побудова сучасного цивілізованого аграрного ринку неможлива без наявності дієвої інфраструктури. Інфраструктура це основа, фундамент, внутрішня будова економічної системи [3]. Наявність сучасного цивілізаційного аграрного ринку виявляється в безперервності його функціонування на усіх етапах виробництва, розподілу та споживання аграрної продукції.

Дієва інфраструктура дозволяє створювати необхідні умови для функціонування аграрного ринку, що виявляється в стабільному розвитку аграрних підприємств, зниженню рівня підприємницького ризику, формування партнерських відносин в ланцюгу держава-наука-підприємець-суспільство, стимулювання розвитку підприємницьких зав'язків між господарюючими суб'єктами, більш ефективне використання обмежених ресурсів в аграрному секторі, забезпечує взаємодію різних галузей та регіонів, зв'язує процеси виробництва й споживання в єдину систему, підвищує оперативність та ефективність діяльності суб'єктів підприємництва, забезпечує дотримання принципів ринкової конкуренції [7].

Формування дієвої інфраструктури аграрного ринку має здійснюватися одночасно в трьох напрямках, а саме щодо маркетингового, фінансового та інформаційного забезпечення. Так, розвиток маркетингової інфраструктури залежить від рівня розвитку оптово-роздрібних баз, посередницьких організацій, наявності фірмових магазинів чи відділів збуту, торгових домів, товарних та спеціалізованих бірж, заготівельних контор тощо;

розвиток фінансованої інфраструктури залежить від рівня розвитку фондових та валютних бірж, брокерських та дилерських контор, страхових компаній, комерційних банків, інвестиційних фондів тощо;

інформаційна складова пов'язана з розвитком аудиторських компаній, науково-дослідних та навчальних закладів, служби контролю якості та сертифікації продукції, агентських та експедиторських послуг, служби технічного сервісу, управлінських служб, просвітницьких компаній, компаній з на-

дання інтернет-послуги, наявності аналітичних агентств та маркетингових служб тощо.

Всі ці напрями неможливо розвивати виключно відокремлено, необхідний комплексний підхід тому як будь який напрям суттєво впливає на інші та доповнює один одного [11].

Недостатньо розвинута інфраструктура аграрного ринку гальмує формування економічних взаємовідносин та торговельних зв'язків, унеможливорює економічне зростання, робить неможливим існування конкурентного середовища в аграрному секторі. Тому, удосконалення функціонування інфраструктури аграрного ринку є запорука розвитку саме малого та середнього агробізнесу, за рахунок побудови дієвої інфраструктури аграрного ринку малі та середні підприємства можуть на рівних конкурувати з агрохолдингами. Для агрохолдинга питання розвитку інфраструктури не є ключовим, більшість необхідних елементів інфраструктури вже інтегровані в структуру агрохолдингу (комерційні банки, логістичні компанії, переробні підприємства тощо). Для малого та середнього агробізнесу допомога держави щодо розвитку ринкової інфраструктури є ключовою.

Зробивши аналіз першочергових заходів та наявних можливостей державного регулювання щодо розвитку інфраструктури, ми пропонуємо на першому етапі максимальну увагу приділити питанням розвитку інформаційної складової інфраструктури аграрного ринку. Другий етап має бути пов'язаний зі стимулюванням розвитку виробничої інфраструктури. Третій етап це розвиток, на основі державо-приватного партнерства, соціальної інфраструктури.

Так, основою побудови дієвої інфраструктури аграрного ринку має стати створення єдиного загальнонаціонального інформаційного простору. Це забезпечить більш швидке освоєння інноваційних розробок в аграрному секторі, що передбачає тісний взаємозв'язок інноваційних компаній та фінансових структур, більш обґрунтоване прийняття рішень суб'єктами господарювання, можливість отримання актуальної інформації та нових знань тощо.

Запропонований загальнонаціональний інформаційний простір дасть можливість малому та середньому агробізнесу надати доступ до об'єктивної,

актуальної та достовірної інформації; залучити до консультаційної діяльності провідних фахівців наукових, освітніх та інших організацій. Він стане джерелом інформації (наукової, технологічної, організаційної, комерційної тощо) та майданчиком для обміну досвідом з питань ведення бізнесу в сільській місцевості, де основа увага приділяється допомозі у веденні аграрного бізнесу та допомога у розвитку альтернативних бізнес-проектів (розвитку біоенергетики та виробництва біопалива, зелений туризм, первинної переробки аграрної продукції, розвиток інфраструктури).

Дієвим елементом майбутнього загальнонаціонального інформаційного простору має стати створення інформаційного інтернет-порталу, розробка та випуск довідкової та навчальної літератури; проведення семінарів, тренінгів, круглих столів та інші комунікативні заходи.

Висновки. Розвиток аграрного сектору є ключовим пріоритетом розвитку для всіх країн. Наші результати дослідження показують, що підтримка малого та середнього аграрного бізнесу є ключовим елементом не тільки для розвитку аграрного сектора, а й економіки в цілому.

Забезпечення адекватної державної підтримки малому та середньому агробізнесу, удосконалення існуючих та створення нових інфраструктурних об'єктів безпосередньо впливає на підвищення конкурентоспроможності всієї аграрної продукції. Можна і до тепер використовувати старі методи державної підтримки, такі як зниження рівня загального оподаткування або запровадження різного роду податкових пільг, а можна скористатися такими методами як підготовка кваліфікованих кадрів для аграрного сектора економіки, стимулювання розвитку аграрної інфраструктури, допомога у пошуку партнерів для агробізнесу, допомога виходу на нові ринки, налагодження співпраці з підтримуваними інституціями, встановлення стандартів якості тощо. На сьогодні, державне втручання стає одним із визначальних факторів підтримки рівня конкурентоспроможності малого та середнього агробізнесу і першочерговим принципом державної аграрної політики має стати «на скільки це буде вигідно малому та середньому агробізнесу».

Література

1. Брулевич В. В. Безпечність харчових продуктів за законодавством України та Європейського Союзу / В. В. Брулевич // Судова апеляція. — 2016. — С. 75–83.
2. Дроздюк Т. М. Ринок земель в Україні: адміністративно-правові засади регулювання: дис. канд. юр. наук: 12.00.07 / Т. М. Дроздюк. — К., 2016. — 187 с.
3. Інфраструктура товарного ринку: навч. посібник / Під ред. д-ра екон. наук, проф. І. В. Сороки. — К.: НМЦВО МОН України, НВФ «Студцентр», 2002. — 608 с.
4. Проніна О. В. Регулювання земельних відносин на прикладі зарубіжного досвіду / О. В. Проніна // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. — 2014. — № 1. — С. 76–82.

5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс] / Міжнародний документ від 27.06.2014. Ратифікована 16.09.2014 р. — Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011

6. Ульянченко Ю. О. Конкурентоспроможність аграрного сектора економіки: механізми державного регулювання: [монографія] / Ю. О. Ульянченко. — Х.: Вид-во «Асоціації докторів наук з державного управління», 2013. — 368 с.

7. Ульянченко Ю. О. Методологічні засади формування кластерної політики в умовах глобалізації / Ю. О. Ульянченко // Державне будівництво — 2010. — № 2 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua>

8. Ульянченко Ю. О. Напрями державного регулювання земельних відносин в Україні / Ю. О. Ульянченко // Право та державне управління: зб. наук. пр. — 2013. — № 3 — С. 109–102.

9. Ходаківська О. В. Ринок земель сільськогосподарського призначення в країнах ЄС: можливості використання досвіду в Україні / О. В. Ходаківська // Економіка АПК. — 2012. — № 5. — С. 30–36.

10. Agencja Nieruchomosci Rolnych [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.anr.gov.pl/web/guest/o-agencji2;jsessionid=31119469285EF58B64926D0AF20519D9.internet_sbl

11. Basavaraja K. Economic analysis of postharvest losses in food grains in India: a case study of Karnataka» / K. Basavaraja, S. Mahajanashetti, N. Udagatti // Agricultural Economics Research Review. — 2007. — № 20. — P. 117–126.

12. BVVG Bodenverwertungs- und -verwaltungs GmbH [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bwg.de/INTERNET/internet.nsf/HTMLST/UNTERNEHMEN>

13. Code rural et de la peche maritime [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=0A462CE4C49AFA6D13AEC0761CA8BD94.tpdilal6v_2?cidTexte=LEGITEXT000006071367&dateTexte=20170301

14. D'orientation agricole [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do;jsessionid=7646D13BFCD6F8E2B70508FAC7752339.tpdilal6v_2?cidTexte=JC\)RFTEXT000000508777&dateTexte=20170301](https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do;jsessionid=7646D13BFCD6F8E2B70508FAC7752339.tpdilal6v_2?cidTexte=JC)RFTEXT000000508777&dateTexte=20170301)

15. Societe d'amenagement foncier et d'etablissement rural (SAFER) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.safer.fr/missions-safer.asp>

16. Ustawa o kształtowaniu ustroju rolnego [Електронний ресурс] / SEJM. — 2003. — Режим доступу: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20030640592>

УДК 338.4(447):351.823

Лозинська Тамара Миколаївна

*доктор наук з державного управління, професор,
завідувач кафедри публічного управління та адміністрування
Полтавська державна аграрна академія*

Лозинская Тамара Николаевна

*доктор наук по государственному управлению, профессор,
заведующий кафедрой публичного управления и администрирования
Полтавская государственная аграрная академия*

Lozynska Tamara

*Doctor of Public Administration, Professor,
Head of the Department of Public Management and Administration
Poltava State Agrarian Academy*

Малько Юлія Сергіївна

*консультант з ґендерно орієнтованого бюджетування
Національний демократичний інститут міжнародних відносин (NDI)*

Малько Юлия Сергеевна

*консультант по гендерному бюджетированию
Национальный демократический институт международных отношений (NDI)*

Malko Yuliia

*Gender Budget Consultant
National Democratic Institute of International Affairs (NDI)*

ОБҐРУНТУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ МОДЕЛІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СІЛЬСЬКОГО РОЗВИТКУ

ОБОСНОВАНИЕ КОНЦЕПЦИИ МОДЕЛИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ СЕЛЬСКОГО РАЗВИТИЯ

JUSTIFICATION OF THE CONCEPT OF STATE RURAL POLICY MODEL

Анотація. Розроблена концепція моделі державної політики сільського розвитку ґрунтується на інтеграції механізмів державного управління та місцевого самоврядування із залученням підсистем політики; виходить із ідеї мінімізації економічних і соціальних негативних наслідків урбанізації та підтримки стандартів міської культури в сільській місцевості; окреслює форми суспільної взаємодії, характер управління та спрямування заходів політики сільського розвитку залежно від стану сільських поселень, умов життя сільських мешканців і рівня урбанізації суспільства. Запропонована концепція дозволяє узгодити між собою механізми, функції, суб'єкти управління та території, а також взяти до уваги загальносвітові тенденції урбанізації суспільства з метою мінімізації негативних наслідків зміни форми розселення населення.

Ключові слова: урбанізація, сільський розвиток, модель державної політики, місцеве самоврядування, державне управління.

Аннотация. Разработана концепция модели государственной политики сельского развития основывается на интеграции механизмов государственного управления и местного самоуправления с привлечением подсистем политики; исходит из идеи минимизации экономических и социальных негативных последствий урбанизации и поддержки стандартов городской культуры в сельской местности; определяет формы общественного взаимодействия, характер управления и направления мероприятий политики сельского развития в зависимости от состояния сельских поселений, условий жизни сельских жителей и уровня урбанизации общества. Предложенная концепция позволяет согласовать между

собой механизмы, функции, субъекты управления и территории, а также принять во внимание общемировые тенденции урбанизации общества с целью минимизации негативных последствий изменения формы расселения населения.

Ключевые слова: урбанизация, сельское развитие, модель государственной политики, местное самоуправление, государственное управление

Summary. The concept of the model of rural development state policy is based on the integration of mechanisms of public administration and local self-government with the involvement of policy subsystems; proceeds from the idea of minimizing economic and social negative consequences of urbanization and support standards of urban culture in rural areas; outlines the forms of social interaction, the nature of the management and direction of activities of rural development policy, depending on the state of rural settlements, the living conditions of rural inhabitants and the level of society urbanization. The proposed concept allows to coordinate mechanisms, functions, subjects of management and territory among each other, as well as to take into account the global trends of society urbanization in order to minimize the negative consequences of changing the form of population settl.

Key words: urbanization, rural development, model of state policy, local self-government, state administration.

Творення політики обумовлюється сукупністю ідей, які протягом тривалого часу можуть бути домінантними при прийнятті політичних рішень, безвідносно до результативності чи ефективності запропонованих заходів. Ідея, що є формою мисленевого відображення дійсності, або відбиває загально-визнані суспільні переконання, або демонструє нове розуміння об'єктивної реальності. Запропонована концепція моделі державної політики сільського розвитку, яка на даний час не може бути достатньо верифікованою, ґрунтується на ідеях сільського розвитку, притаманних періоду прискорення урбанізації суспільства, та ідеї формування політичних мереж. Отже, попри свою незавершеність, розроблена концепція моделі державної політики сільського розвитку враховує як тенденції трансформації поселенської мережі в Україні й країнах світу, так і зміну характеру політики держави щодо впливу на сільські спільноти.

Серед основних тенденцій сучасного етапу розвитку цивілізації дослідники називають урбанізацію, яка принципово змінює середовище проживання людини (як у місті, так і в селі), способи її діяльності, створює умови для нової соціальної взаємодії та породжує нові соціальні конфлікти. З огляду на невизначеність соціальних наслідків урбанізації, у суспільстві урізноманітнюються погляди щодо організації життєзабезпечення населення в нових умовах, а, отже, ускладнюються й завдання державної політики сприяння суспільному розвитку, зокрема сільському. Разом з цим постійно зростає інтенсивність інформаційних, енергетичних та речовинних обмінів, руху капіталу, транспортних потоків, потоків трудових ресурсів тощо. Демографічні чинники (міграція сільського населення, скорочення народжуваності в сільській місцевості тощо), які розглядаються як основні детермінанти урбанізації, є лише верхівкою глибинних соціальних зрушень, що відбулися в українському суспільстві. Наслідком зазначених процесів є скорочення сільського населення і сільських поселень, яке в Україні через стрімкість депопуляції сільських населених пунктів, сприй-

мається як суттєва соціальна проблема. У зв'язку з цим загострюються проблеми життєзабезпечення у сільській місцевості та набувають актуальності питання переформатування державної політики сільського розвитку, що обумовило предметне поле дослідження.

Існуюча в Україні політика держави щодо сільського розвитку є уразливою саме з точки зору її ідейної спрямованості: *ідеєю* чинної політики є адміністративне перешкоджання процесам знелюднення сільських територій і скорочення сільських поселень, *ідеєю* є стимулювання притоку населення в сільську місцевість чи *ідеєю* є підтримка та розвиток нових форм розселення населення? Політика, в принципі, може або захищати чинний порядок, або кидати йому виклик, але в обох випадках політики наражаються на критику, якої важко уникнути через віддаленість періоду прояву позитивних соціальних зрушень, тому важливо зводити до мінімуму заходи популістського характеру (хоча це й не завжди вдається з огляду на існування виборчих циклів).

Оскільки на сьогоднішній день модель державної політики сільського розвитку в Україні є аморфною і маловиразною, її творці визнаються винними за низький рівень сільського розвитку, громадські активісти та представники місцевого самоврядування в сільській місцевості вимагають більшого патерналізму з боку держави та покарання винних, а також наполягають на розширенні повноважень громад щодо місцевого розвитку. Політика держави, спрямована на підтримку аграрного виробництва та розвиток сільської інфраструктури, як свідчить проведений аналіз, виявилася неефективною з точки зору запобігання скорочення сільського населення. Постає питання: необхідно змінювати заходи політики, які матимуть дієвіший вплив на стабілізацію чисельності сільського населення, чи необхідно взагалі змінювати спрямування політики, не перешкоджаючи сільській міграції? Який з цих двох підходів є прийнятнішим з огляду на світові демографічні тенденції, які в умовах глобалізації, будуть характерними і для України?

Обґрунтовуючи відповідь на поставлені питання, слід мати на увазі наявність тісного зв'язку між чисельністю сільського населення та сільськогосподарською зайнятістю. Сільське господарство і зараз залишається однією з провідних галузей економіки, проте в країнах, що розвиваються, доля зайнятих у сільському господарстві є значно вищою (понад 2/3 зайнятого населення), ніж в економічно розвинутих країнах (менше 10%), а у США частка сільськогосподарських працівників складає лише 2,8% від усієї кількості зайнятих [1]. **Частка зайнятих у сільському господарстві в Україні** залишається найвищою серед європейських країн, причому характерним є деяке її збільшення впродовж останніх років. Якщо у 2012 р. частка зайнятих у сільському та лісовому господарстві України складала 17,2%, то у 2017 р. вона збільшилася до 17,7% [1]. Тобто, в Україні спостерігається відхилення від загальноєвропейської тенденції суттєвого зниження сільськогосподарської зайнятості, що обумовлюється загальною економічною кризою і пов'язаним із нею зростанням безробіття у галузях промислового виробництва. При цьому **додана вартість в розрахунку на одного працівника** сільського господарства в Україні є значно нижчою, ніж у країнах Європи (у 7 разів проти середнього показника по ЄС; у 13 разів — проти аналогічного показника у Німеччині; майже у 24 рази — у Франції) [1]. Очевидно, що приватний аграрний бізнес, орієнтуючись на обслуговування європейського ринку, вимушений буде підвищувати конкурентоспроможність продукції за рахунок зростання продуктивності сільськогосподарської праці, що неминуче приведе до подальшого скорочення зайнятих у сільському господарстві. У межах індустріального та постіндустріального розвитку суспільства дана тенденція є незворотною і характерною для усіх країн з відповідним укладом економіки. Прогнозованим є подальше скорочення чисельності сільського населення, оскільки існуюча демографічна динаміка є довгостроковою, а разом із цим спостерігатиметься і обміління сільської поселенської мережі.

Такі дослідники як Е. Лібанова, А. Ткачук, І. Прокопа, О. Бородіна та деякі інші не бачать перспектив повернення економічно активного населення до сільської місцевості найближчим часом, попри існування поодиноких прикладів збільшення його чисельності у населених пунктах приміських зон.

Крім технологічних і пов'язаних із ними економічних чинників, скорочення чисельності сільського населення обумовлено загальною демографічною ситуацією в Україні. Дані ООН показують, що за темпами скорочення населення Україна входить до першої п'ятірки країн, а експерти ООН прогнозують, що до 2050 р. населення країни скоротиться ще на 18% [2]. Глибину демографічної кризи демонструють також дані щодо динаміки чисельності дітей, новонароджених та осіб пенсійного віку. Якщо у 1991 р. кількість дітей в Україні становила 13,2 млн. осіб, то

в 2016 р. цей показник був на рівні 7,6 млн; кількість новонароджених за цей період скоротилася з 630 тис. до 411 тис. осіб, при цьому кількість осіб, старше 60 років залишилася майже незмінною — 9,4 млн. осіб у 2016 р. проти 9,6 млн. осіб у 1991 р. [3].

Тож концепція моделі державної політики сільського розвитку не може ґрунтуватися на ідеї відновлення чисельності сільського населення, оскільки вона суперечить закономірностям економічного розвитку суспільства. Село втрачає свою соціальну роль, що є непереборною силою, а, отже, політика держави, яка донедавна полягала у бюджетній підтримці сільської виробничої та соціальної інфраструктури, має бути змінена з урахуванням виникнення нових суспільних взаємовідносин. Викладене дозволяє зробити висновок, що забезпечення сільського розвитку не є переважно технічною проблемою, як це було характерно для європейських країн початку ХХ століття, коли вивільнення робочих рук із сільського господарства унаслідок підвищення продуктивності праці компенсувалося підвищенням попиту на робочу силу в промисловості. В Україні проблема сільського розвитку має економічний, соціальний, політичний, культурний, етичний тощо аспекти і сукупність усіх цих чинників, взаємопов'язаних і взаємообумовлених вимагає залучення до вироблення відповідної політики значно ширше коло учасників, ніж, наприклад, до розроблення аграрної політики. Тому важливою складовою концепції є *визначення форми суспільної взаємодії як при реалізації, так і при розробленні політики сільського розвитку*.

На сьогодні, крім сільської спільноти, яка втратила гомогенність і спільні інтереси, можна назвати ще декілька соціальних груп, що можуть проявити цікавість до формування порядку денного політики сільського розвитку. Насамперед, це представники органів місцевого самоврядування; політичні партії; науковці; журналістські кола; представники великого бізнесу; зарубіжні донори; мешканці міст, у яких збереглися зв'язки із сільською місцевістю; мешканці міст, які хотіли б мати такі зв'язки тощо. Усі названі суспільні групи досить слабкі і погано інтегровані для того, щоб мати вагомий вплив на політику держави, тому питання сільського розвитку, безумовно, є *публічною проблемою*, але не *інституційною*, оскільки вони не знаходять належного відображення у програмних документах уряду. Між тим, М. Говлет та М. Рамеш зауважують: «...публічний порядок денний є регламентом для обговорення, а інституційний — порядком денним для дії, що вказує на початок процесу політики стосовно цієї проблеми» [4, с. 127]. На наш погляд, запізнення із інституалізацією проблеми сільського розвитку суттєво обмежує зовнішнє ініціювання способів її розв'язання, що є типовим для ліберального стилю публічного управління, і обумовлює зростання можливостей для внутрішнього ініціювання, характерного для лобістських груп. Якість такої політики,

як правило, знижується через відсутність помітного суспільного впливу.

Концептуально для розв'язання такої суспільно значущої і складної проблеми як сільський розвиток рівень державної підтримки є надзвичайно важливим, хоча констатація цього факту не означає послаблення зв'язку між державою і підсистемами політики. Існуючий рівень державної підтримки сільського розвитку в Україні є недостатнім, а розроблені проекти документів свідчать про те, що ці питання не набули пріоритетного значення у порівнянні з іншими соціально-економічними проблемами. Так, поданий до Верховної Ради проект Закону України «Про основні засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку» потребує суттєвого доопрацювання як стосовно визначень основних понять, так і щодо обґрунтування основних пріоритетів та завдань. Не зупиняючись на детальному аналізі законопроекту, зазначимо лише, що серед зазначених у Ст. 6 законопроекту пріоритетів державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку (10 пунктів) до пріоритетів власне сільського розвитку можна віднести лише три з них: підвищення рівня зайнятості сільського населення і мінімізація соціального виключення у сільській місцевості; підвищення стандартів якості життя у сільській місцевості; відновлення, збереження культурної спадщини та покращення екосистем у сільській місцевості [5].

Змістовно державна політика сільського розвитку має враховувати історичний процес підвищення ролі міст у соціально-економічному розвитку суспільства і проникнення міського способу життя в сільську місцевість (процес урбанізації). Дослідники відмічають специфіку сучасного етапу урбанізації — наявність світової тенденції до зміни характеру розселення людей: від зростання автономних міст до створення систем поселень (агломерацій), до складу яких можуть входити як міста, так і сільські населені пункти. З огляду на це політика сільського розвитку ускладнюється, набуває більш диверсифікованого характеру по відношенню до окремих населених пунктів і більш уніфікованого по відношенню до стандартів життя сільських і міських мешканців. Зараз у процесі об'єднання територіальних громад та децентралізації влади майже не звертається увага на природну пов'язаність мешканців приміських населених пунктів з містом як економічним центром, що є визначальним при формуванні агломерацій. Тому в жодному нормативному документі не йдеться про забезпечення вільного вибору місця роботи в межах агломерації, розвиток доступного транспортного сполучення, формування органів влади, мінімізацію негативних наслідків урбанізації як для села, так і для міста. Побудована на відповідних концептуальних положеннях політика сільського розвитку здатна, наприклад, уповільнити темпи зовнішньої трудової міграції та переорієнтувати її

на внутрішні регіони, пристосувати інфраструктуру міст до обслуговування більшої кількості населення з урахуванням нових вимог до якості життя [6].

Загальна схема концепції моделі державної політики сільського розвитку наведена на рис.

Необхідно підкреслити, що присутня на схемі певна впорядкованість елементів концепції політики зовсім не означає впорядкованість реального процесу творення державної політики, який в умовах децентралізації управління стає ще більш невиразним процесом, оскільки не лише супроводжується послабленням влади держави, а й здійснюється під впливом тиску більшої кількості суб'єктів (міністерств, комітетів, галузевих асоціацій, місцевої влади, місцевих бізнес-груп, громадських активістів, міжнародних донорів тощо) на більший кількість управлінських рівнів. Переміщення повноважень щодо вирішення питань життєзабезпечення сільського населення на рівень громад і зростання ролі останніх у формуванні політики сільського розвитку не виключає участі у цьому процесі суб'єктів вищих управлінських рівнів (державних і наддержавних). Тому такою важливою є інтеграційна основа запропонованої концепції, але навіть за наявності консенсусу між суб'єктами політики щодо сутності проблем завжди існує ймовірність виникнення розбіжностей стосовно причин їх появи, способів розв'язання, відповідальності тощо. Оскільки на сьогоднішній день спостерігається асиметричність відносин між органами державної влади та іншими неурядовими підсистемами політики — держава слабо реагує на запити суспільства, тоді як організації громадян є дуже залежними від впливу держави, — варто наполягати на зміщенні акцентів у бік збільшення публічності процедур політики: ініціювання, обговорення та включення до порядку денного. Місцеве самоврядування, яке перебуває у стані реформування, є досить уразливим з точки зору державного та інших впливів: «Це означає наявність потужного впливу з боку системи державного управління, органів влади та корпорацій, які мають свої цілі та інтереси в управлінні місцевими громадами та очікують їх певної реакції у відповідь на реалізацію власних інтересів» [7, с. 96].

Отже, від ролі та сили впливу держави й інших підсистем політики буде залежати характер прийняття рішень щодо включення питань сільського розвитку до складу відповідної політики (табл.). У всякому випадку її ідейна спрямованість може бути досить уразливою через відсутність консолідації або переважання містечковості при виявленні пріоритетності проблем.

У даний час передчасно говорити про консолідований чи навіть виразно децентралізований характер формування політики сільського розвитку, отже концептуальна модель державної політики не є раціоналістичною, що узгоджується з позицією Г. Саймона, який ще всередині XX століття

проаналізував причини слабкої раціональності державної політики взагалі.

Обмеженнями раціональності, на думку автора, слугують: а) обмежена здатність творців політики розглянути всі можливі варіанти (особливо в умовах обмеженого часу); б) обмежена їх здатність прорахувати наперед усі можливі наслідки варіантів рішень; в) обмежена можливість політиків щодо порівняння позитивних і негативних наслідків усіх варіантів рішень [8]. Викладені зауваження доз-

воляють стверджувати, що запропонована модель реалізуватиметься у інкрементному форматі і передбачатиме перебіг політичного процесу шляхом переговорів і компромісів між його учасниками.

Звичайно, консолідація є найбільш бажаною формою суспільної взаємодії, але результати проведеного дослідження свідчать, що процес досягнення консолідації буде тривалим через ряд обставин:

– велика кількість політичних суб'єктів ускладнює вибір, а обмеження їх числа не сприйматиметься

Рис. 1. Загальна схема концепції державної політики сільського розвитку
Джерело: розробка автора

Таблиця 1

**Характер формування порядку денного державної політики сільського розвитку
в залежності від ступеня впливу на прийняття рішень держави і підсистем політики**

Держава	Місцеве самоврядування та інші підсистеми політики	
Ступінь впливу	Сильний	Слабкий
Сильний	<i>Консолідований</i>	<i>Централізований</i>
Слабкий	<i>Децентралізований</i>	<i>Спонтанний</i>

Джерело: розробка автора

в сьогодиншньому суспільстві як раціональна необхідність. Швидше, прагнення до обмеження числа учасників політичного процесу наражатиметься на суспільний опір;

- організаційні умови, регламенти, політичні обмеження тощо суб'єктів прийняття рішень суттєво різняться, узгодження позицій завжди пов'язане із додатковими витратами часу;
- через різницю в поглядах проблема може бути погано структурованою, що обумовлюватиме прийняття помилкових рішень і витрати часу на їх усунення;
- зростання обсягів недостовірної, неперевіреної, хибної інформації спотворює уявлення суб'єктів політики як стосовно змісту проблем сільського розвитку, так і стосовно їх масштабу;
- прискорення змін тягне за собою і скорочення термінів для прийняття рішень, а обмеження такого ресурсу як час не лише сприяє накопиченню помилок, але й виступає перешкодою на шляху поширення публічності (на публічне обговорення відводиться обмежений час).

Пропонована концепція моделі державної політики сільського розвитку припускає також інкрементний характер формування ідейної основи політики та вибору векторів її спрямування. Зараз ми можемо констатувати, що ні децентралізація владних повноважень, ні створення ОТГ не забезпечили стійкої динаміки розвитку сільської (не лише сільськогосподарської) економіки, підвищення соціальної активності громад та суттєвого покращення середовища проживання. Усе очевиднішим стає той факт, що «...без поширення позитивного впливу міст на розвиток сільських територій, без включення сільських територій у мережі із містами та містечками, говорити про певне глобальне покращення ситуації в селах є марною справою» [9].

Обстоюючи ідею мінімізації економічних і соціальних негативних наслідків урбанізації та підтримки стандартів міської культури в сільській місцевості як основу державної політики сільського розвитку, крім іншого, зверталася увага на вже інституційовані положення щодо імплементації цієї ідеї в життя. Так, у Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року наголошується, що міські агломерації можуть стати «точками економічного зростання», а також обґрунтовується необхідність

поширення позитивного впливу великих міст на навколишні території. За Методикою формування спроможних територіальних громад, затвердженою постановою уряду від 8 квітня 2015 р. № 214, також зазначається: «Формування спроможних територіальних громад здійснюється у такій послідовності: визначення потенційними адміністративними центрами міст обласного значення та населених пунктів, що мають статус районних центрів, та зон їх доступності». На практиці ж міста обласного значення до 2017 р. було фактично виключено з процесу об'єднання через відсутність узгодженої позиції щодо процедур перегляду меж районів та проведення виборів у таких громадах.

Концепція моделі державної політики сільського розвитку не може ґрунтуватися на ідеї відновлення чисельності сільського населення, оскільки вона суперечить закономірностям економічного розвитку суспільства. Політика держави, яка донедавна полягала у бюджетній підтримці сільської виробничої та соціальної інфраструктури, має бути змінена з урахуванням виникнення нових суспільних взаємовідносин. Розроблена концепція державної політики сільського розвитку ґрунтується на такій формі взаємодії як *консолідація зусиль держави і підсистем політики на основі інтеграції механізмів державного управління і місцевого самоврядування*.

Оскільки на сьогодиншній день спостерігається асиметричність відносин між органами державної влади та іншими неурядовими підсистемами політики — держава слабо реагує на запити суспільства, тоді як організації громадян є дуже залежними від впливу держави, — варто наполягати на зміщенні акцентів у бік збільшення публічності процедур політики: ініціювання, обговорення та включення до порядку денного.

Процеси урбанізації, зміна форм розселення населення, існування якісно неоднорідних населених пунктів, які потребують різних підходів щодо підтримки їх розвитку, обумовлюють перспективність запропонованої концепції моделі державної політики сільського розвитку та передбачають її подальшу розробку з проведенням типології населених пунктів, прийняттям законодавства стосовно управління агломераціями, створенням диференційованих програм підтримки сільської економіки, стимулюванням співпраці між сільськими та міськими громадами.

Література

1. Сільське господарство України та деяких інших країн [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://old.csi.org.ua/?p=2271>
2. ООН: Україна входить у топ-5 країн світу за темпами скорочення населення [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://gordonua.com/ukr/news/society/oon-ukrajina-vhodit-u-top-5-krajin-svitu-za-tempami-skorochennja-naselennja-228556.html>
3. Чисельність наявного населення України: статистичний збірник [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/13/Arch_nnas_zb.htm
4. Говлет М. Дослідження державної політики: цикли та підсистеми політики / М. Говлет, М. Рамеш; перекл. з англ. О. Рябова. — Львів: Кальварія, 2004. — 264 с.
5. Про основні засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку: Проект Закону України від 04.10.2018 № 9162 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64742
6. Засадко В. В. Механізми розвитку сільських територій в умовах урбанізації та міграції з села у місто [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://ird.gov.ua/sep/sep20136\(104\)/sep20136\(104\)_266_ZasadkoVV.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20136(104)/sep20136(104)_266_ZasadkoVV.pdf)
7. Бікулов Д. Т. Ресурсне забезпечення розвитку місцевих громад: [монограф.]. / Д. Т. Бікулов. — Запоріжжя: КПУ, 2015. — 419 с.
8. Саймон Г. А. Адміністративна поведінка: Дослідження процесів прийняття рішень в організаціях, що виконують адміністративні функції: пер. з англ. / Г. А. Саймон. — Вид. переробл. і доповн. числен. заув. авт. — К.: АртЕк, 2001. — 392 с.
9. Про місто і село [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.csi.org.ua/partnerstvo-mizh-miskymy-ta-silskymy-terytorialnymy-gromadamy-yak-efektyvny...>

УДК 94 (41/99)

Алиева Алиса Видадиевна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Alyieva Alisa

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Научный руководитель:

Бердута Михаил Захарович

кандидат исторических наук, доцент кафедры истории Украины

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

Scientific director:

Berduta Mikhail

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the

Department of Ukrainian History

V.N. Karazin Kharkiv National University

КОНСЕРВАТИВНАЯ ПАРТИЯ И ПОИСК РЕШЕНИЯ ОЛЬСТЕРСКОЙ ПРОБЛЕМЫ

CONSERVATIVE PARTY AND SEARCH FOR SOLUTION OF THE OLSER PROBLEM

Аннотация. На основе предвыборных манифестов консервативной партии Великобритании рассматриваются задачи, которые последняя ставила себе в связи с ольстерской проблемой. Анализируются пути их решения. Исследуются общие черты всех предвыборных документов указанного периода, а также их особенности. В политике консерваторов Северной Ирландии выделяются два периода в реформировании разных сфер жизни общества региона.

Ключевые слова: партия, Ольстер, позиция, Британия, Евросоюз.

Summary. On the basis of pre-election campaigns, the Great Conception Party conservatives are considering the tasks that the latter has set itself in connection with the Ulster problem. Analyzed by the way their decision. We study the general features of all election documents of the specified period, as well as «their features». In the battle of the conservatives of Northern Ireland, there are two channels in the reform of different spheres of the society of the region.

Key words: party, Ulster, stance, Britannia, EU.

Вступление. В современном мире этно-территориальные и религиозные вопросы играют огромную роль в жизни как отдельных стран и народов, так и мира в целом. Страны Западной Европы переживают период интеграции, а на Востоке дробятся крупные политические образования. Долгое время сдерживавшиеся социально-экономические и этно-конфессиональные проблемы служат причиной распада старой государственности и создания новой. Религиозно-этнические конфликты, а порой даже войны, носят особенно ожесточенный и кровопролитный характер, поэтому разработка методов их урегулирования является одной из первостепенных задач современности. Представляется важным изучение

национально-религиозного конфликта в Северной Ирландии на примере Ольстера, так как Ольстерская проблема является одной из самых острых территориальных и религиозных проблем в мире.

Целью статьи является выявление сущности национально-религиозного и территориального конфликта в Северной Ирландии.

Из дореволюционной историографии наиболее фундаментальной работой по истории Ирландии является очерк Г. Е. Афанасьева «история Ирландии», первое издание которого вышло в 1907 г. В советское время одним из первых ирландскую проблематику стал разрабатывать П. М. Керженцев. Одной из самых заметных работ стала его монография

«Революционная Ирландия», вышедшая в 1922 г. Английская колонизация Ирландии XVI начала XVII вв.» (М., 1957), «история Ирландии» (М., 1980). Также из общих работ следует отметить коллективную монографию «история Ирландии» (М., 1980), изданную под редакцией Л.Н. Гольмана. Среди работ других исследователей североирландского конфликта можно выделить монографию И. Д. Бирюкова «Ольстер: кризис британской империалистической политики», а также В. Н. Истратова «Лейбористы и национальные проблемы в Северной Ирландии, Шотландии, Уэльсе (конец 60-х 70-е гг. XX в.)» (М., 1984).

Основная часть. Британия должна остаться влиятельным членом Европейского Союза. Большинство опасений относительно будущего ЕС связаны с тем фактом, что европейскую интеграцию рассматривают как улицу с односторонним движением по направлению к более тесной улочке, то есть интеграцию, которую все должны принять [1].

Консервативная партия основана в 1834 году и была одной из двух ведущих британских партий в XIX веке, вместе с Либеральной партией. В 1912 году изменила своё название на Консервативная и юнионистская партия после слияния с Либеральной юнионистской партией, однако это название практически не используется, а используется, как правило, название Консервативная партия.

В 1920-х годах Либеральная партия стала терять голоса избирателей и конкурентом Консервативной партии стала Лейбористская партия.

Премьер-министры от Консервативной партии возглавляли правительство 57 лет в XX веке, в том числе Уинстон Черчилль (1940–45, 1951–55) и Маргарет Тэтчер (1979–90). Во время срока Тэтчер была проведена широкая экономическая либерализация, а партия стала самой евроскептической из трех ведущих партий. В правительство партия вернулась по итогам выборов 2010 года, не сумев набрать большинства, под руководством более либерального лидера Дэвида Кэмерона [3].

Ведёт свою историю с конца 1670-х годов, старейшая из существующих и пользующаяся традиционным авторитетом умеренно-правая политическая организация в мире [6].

Проблеме Ольстерского кризиса уделялось немало внимания как в отечественных, так и в зарубежных трудах [1–6]. Однако в них манифесты не упоминались вовсе, либо о документах говорилось в связи с исследованием какого-либо политического шага консерваторов.

Переходя к анализу манифестов с 1945 по 1987 г., стоит выделить их общие черты. Влияние на те или иные изменения в политике консерваторов относительно Северной Ирландии оказывали в первую очередь события, происходившие в данный промежуток времени в этой стране. Практически в каждом из манифестов говорилось о нежелании вносить

изменения в конституционный статус Северной Ирландии. Однако до 1970 г. консерваторы не хотели этого делать без согласия парламента Северной Ирландии (Стормонта), а после 1970 г. Северная Ирландия, по мнению консерваторов, не могла получить независимость без согласия большинства жителей провинции.

Чтобы понять причину изменения позиции консервативной партии, необходимо вспомнить, что происходило в провинции в данном году. 29 марта совершено нападение на полицейский участок в Лондондерри, а 1 апреля в Белфасте начались беспорядки. В результате 3 апреля в Северную Ирландию прибыли 500 английских солдат для усиления сравнительно небольшого (6500 человек) воинского контингента. Бесспорно, главная причина недоверия консерваторов к Стормонту крылась в волнениях на улицах Белфаста, произошедших 26 июня 1970 г. после ареста члена парламента Северной Ирландии, лидера движения за гражданские права католиков Бернадетты Девлин, обвиненной в подстрекательстве к беспорядкам. Стало понятно, что отнюдь не весь Стормонт поддерживал идею о сохранении прежнего статуса Северной Ирландии в составе Англии. Были и те, кто одобрял отделение провинции. Народ Северной Ирландии в данном случае считался гораздо более надежным союзником Лондона, потому что большинство жителей являлись протестантами.

В связи с этим исход референдума 1973 г. о конституционном статусе Северной Ирландии оказался предсказуемым, что подтверждает статистика, опубликованная в труде Лиэма де Пеа [7]. Численность католиков в провинции составляла 34,9%. Формально их религия являлась самой многочисленной. Но в то же время пресвитериане (протестантская конфессия, придерживающаяся кальвинизма) составляли 29%, а представители ирландской церкви (протестантская церковь Северной Ирландии, объединяет англикан, живущих в провинции) — 24,2%. Все остальное население Северной Ирландии также в основном принадлежало к различным протестантским конфессиям, таким как индепендентство, Методистская церковь. В результате в общей сложности количество протестантов в провинции в несколько раз превышало число католиков. В результате жители Северной Ирландии проголосовали за то, чтобы остаться в составе Великобритании, что было достаточно предсказуемо.

Анализируемые источники можно разделить на 2 группы. Первую группу составляют документы, выпущенные с 1945 по 1966 г. За это время в Великобритании семь раз проходили выборы: в 1945, 1950, 1951, 1955, 1959, 1964, 1966 гг., а лидерами консерваторов являлись У. Черчилль, Э. Иден, Г. Макмиллан, А. Хьюм и Э. Хит. Вторую же группу составляют манифесты, опубликованные в преддверии выборов в 1970 г., в феврале и октябре 1974, 1979, 1983, 1987 гг. В данный период лидерами

партии были Э. Хит и М. Тэтчер. Стоит отметить, что название у всех манифестов анализируемого периода не менялось — «Conservative Party General Election Manifesto» («Всеобщий предвыборный манифест консервативной партии»), разница состоит лишь в том, что в конце каждого из них уточняется год выпуска.

Переходя к классификации документов, следует отметить, что для манифестов первой группы характерно то, что, несмотря на их большой объем, Северной Ирландии уделялась очень маленькая доля текста. В них сравнительно немного информации об Ольстере и Северной Ирландии. Внимание акцентировалось в основном на экономических трудностях (решению транспортной проблемы — 1945 г. [8], строительству заводов — 1955 г. [9], повышению субсидирования новых промышленных объектов, которое вело, по мнению консерваторов, к снижению безработицы — 1966 г. [10]). Во всех манифестах первой группы говорилось либо о проектах экономических реформ, либо о том, что уже сделано в этой сфере.

Видимо, Северная Ирландия сразу по окончании войны не представляла собой проблему для Британии. Отношения с провинцией тогда не нуждались в регулировании. Она являлась таким же регионом страны, как и остальные. Но уже в 1948 г. встал вопрос о признании бывшего доминиона Эйре ирландской Республикой. Тори, выражая сожаление по этому вопросу, все же согласились с лейбористами и не голосовали против свершившегося факта — выхода новой республики из Британского Содружества Наций, сделав лишь оговорку, что Северная Ирландия останется неотъемлемой частью Соединенного Королевства [11].

Последствия этого неизбежного шага и легли на плечи консервативных правительств в 1970–1980-х гг. Так как Северная Ирландия никогда не была благополучным регионом, то консерваторы закрывали глаза на проблемы, которые, казалось, не имели масштабного характера. Именно поэтому до манифеста 1955 г. никаких упоминаний о Северной Ирландии в предвыборных документах тори нет.

Впервые ольстерский вопрос возник в манифесте 1955 г. Именно в нем четко высказана позиция консерваторов по отношению к североирландскому региону. Наверное, это можно считать одним из преимуществ, позволивших консерваторам во главе с иденом выиграть выборы: «Мы обещаем, что будем лояльны. Мы не должны позволять измениться конституционному статусу Северной Ирландии как неотъемлемой части Великобритании без согласия Стормонта» [9]. Однако стоит заметить, что в документе высказывается позиция, но не предлагаются шаги, направленные на решение проблемы, которая, безусловно, приобретает свои очертания к 1955 г.

Обострение Ольстерской проблемы, предпосылки [1]:

В 1921 г. — разделение Ирландии на Южную со статусом доминиона и Северную (Ольстер), оставшуюся в Британии.

В 1949 г. — Южная Ирландия стала независимой Ирландской Республикой.

Население Ольстера: 2/3 протестанты, потомки британских колонизаторов; 1/3 ирландцы-католики.

Причины: господство англичан в экономической жизни Северной Ирландии, социальное неравенство ирландцев и англичан, стремление ирландцев присоединиться к Ирландии. [3]

Этапы борьбы. В 1968 столкновения католиков и протестантов в Белфасте. Ирландская Республиканская Армия (ИРА) начала вооруженную борьбу с британскими властями.

В 1969 г. — гибель в конфликтах нескольких тысяч человек, введение тридцатитысячной британской армии.

В 1972 г. — прямое управление Ольстером из Лондона.

В 1994 г. — переговоры правительства с ИРА о прекращении терроризма.

1998 г. — возвращение Ольстеру самоуправления. В североирландское правительство вошли представители политического крыла ИРА партии «Шин Фейн», протестантские представители.

1999 г. — автономия в сфере социально-экономической политики, культуры, здравоохранения, сельского хозяйства, правовых вопросах. В Лондоне введена налоговая система и безопасность. Выведена большая часть британских войск.

Результаты и последствия: в Ольстере вновь введено прямое правление Лондона, однако продемонстрировано разрешение спорных вопросов дипломатическим путем [1].

Ольстерская проблема заключается в неудовлетворении североирландских католиков разделением Ирландии 1921 и представлению их ниже, по сравнению с протестантами, политическим и социально-экономическим статусом, который, по мнению католического меньшинства, стал результатом нелегитимного решения территориального вопроса. Эта проблема приобрела формы этно-конфессионального конфликта, в возникновении которого решающую роль сыграли исторические факторы [2].

Развитие Ольстерской проблемы можно разделить на три этапа. На первом этапе, который длился с 1921 гг. — до конца 60-х годов XX в., вся полнота власти в Северной Ирландии принадлежала протестантам, а отношения между двумя общинами все больше обострялись; второй этап с конца 60-х годов до начала 90-х годов, который характеризуется интенсивной борьбой католического меньшинства за свои права и вмешательством британского правительства в урегулирование проблемы; особенностью третьего этапа, который начался в 90-х годах и продолжается до сих пор, является начало многосторонних переговоров о дальнейшей судьбе

Ольстера и уменьшения напряжения на северо-востоке ирландского острова [1].

Политику Великобритании в Ольстере со времени разделения Ирландии можно разделить на два периода. Первый из них длился с 1921 гг. до 60-х годов. и характеризовался созерцательной позицией британского правительства на североирландские противоречия; второй растянулся с 60-х годов к современности и отмечается активным вмешательством правительства в урегулирование Ольстерской проблемы. Есть основания считать, что основной ошибкой Лондона было слишком долгое занятие позиции на стороне Ольстерских событий, что способствовало укреплению правления протестантов и усугубляло раскол двух общин. Однако не следует забывать, что именно правительство Великобритании выступило инициатором разделения Ирландии в начале XX в. [3].

Политика британского правительства была направлена на поиск компромиссного варианта решения конституционного вопроса. Достаточно эффективной оказалась деятельность правительства в социально-экономической сфере Северной Ирландии, а изменения в области образования помогли сблизить две общины и способствовали их примирению. Некоторые меры британского правительства в сфере безопасности имели прямо противоположный желаемому результат, что свидетельствует об определенной взвешенной политики центральной власти в этом направлении [5].

Регулируя Ольстерскую проблему, британское правительство прибегало к мирным и силовым средствам. Можно утверждать существенную эволюцию взглядов британского правительства на вопросы конституционного статуса Северной Ирландии, ведь они изменились от возложения ответственности за его решения на Стормонт до заявления о соблюдении принципа согласия большинства Северной Ирландии по принятию решения о ее присоединении к Республике Ирландия [2].

Увеличение финансирования, создание нового законодательства и новых незаангажированных институтов в социально-экономической сфере служили средствами урегулирования социально-экономических проблем Северной Ирландии. Реформирование образовательной сферы показало, что мира в провинции можно достичь только на основе толерантности и взаимоуважения общин. Британское правительство открыло новые горизонты для общения и культурного сближения общин, широко пропагандируя идею единства и примирения протестантов и католиков [2].

В течение 1919–1921 гг. происходила англо-ирландская война, в результате которой Ирландия получила независимость от Великобритании, за исключением шести северо-восточных графств Ольстера и Северной Ирландии, которые остались в составе Соединенного Королевства, что и привело к воз-

никновению ольстерской проблемы. Лишь в 1949 г. Ирландия вышла из Британского содружества наций и стала полностью независимой. Католики, которые остались в шести графствах на севере Ольстера, стали этническим и конфессиональным меньшинством, а протестанты, соответственно, большинством. Два враждующих сообщества делали все для углубления раскола. Католики требовали создания отдельных школ и расселялись компактными «гетто». Постепенное нарастание напряжения в Северной Ирландии вызвал также неравномерное социально-экономическое развитие двух общин. В 1972 в Северной Ирландии был введен режим прямого правления. Это привело к жестоким беспорядкам и восстаниям. Всего в течение 1972–1975 гг. В Северной Ирландии погибло 475 человек [2].

Новый теракт, организованный членами ирландской Республиканской Армии в Лондоне 9 февраля 1996, прервал перемирие. Очередное обострение ситуации заставило британскую сторону начать переговоры. С целью сорвать переговоры ИРА провела ряд терактов в 1997–1998 гг., Однако 18 сентября 1998 заявила о прекращении военных действий [2].

Существует мнение о том, что кульминацией конфликта в Северной Ирландии стало подписание Белфастское соглашение 1998г, которое хоть и решило ряд политических вопросов, однако не остановило обновления террористических актов со стороны ирландских организаций. Таким образом, можно констатировать, что конфликт не завершен [5].

Хотя сегодня в Северной Ирландии уже нет прежнего уровня насилия, здесь остались отдельные радикальные и экстремистские элементы. Конфликт в Северной Ирландии не является исчерпывающим, о чем свидетельствуют столкновения в Белфасте. Новая волна протестов началась в декабре 2012 г. Причиной митингов и столкновений стало решение городского совета Белфаста, которое предусматривало запрет на вывешивание государственного флага Великобритании над ратушей в непраздничные дни. Символические вопросы вроде поднятия флага часто создают напряженность в Северной Ирландии, где бок о бок живут пробританские протестанты-юнионисты и католики, которые хотят войти в состав Ирландии [6]. Молодое поколение Северной Ирландии стоит перед сложным выбором. При замедлении темпов производства и росте безработицы у молодежи часто нет другого выбора, как вспоминать старые привычки и выходить с протестами на улицы. Тогда, как большая часть людей хочет мира и спокойствия.

Вывод. Колониальная политика Англии в Ирландии создала предпосылки для религиозно-этнической конфронтации в обществе, особенно ярко проявившейся в Ольстере. По англо-ирландскому договору 1921 г., предоставившему католической Ирландии независимость от Англии, Ольстер остался в составе Великобритании (Соединённого королевства Великобритании и Северной Ирландии). Основные

ирландские националистические движения: партия «Шин Фейн» («Мы сами») и Ирландская республиканская армия (ИРА) повели борьбу за воссоединение этой территории с остальной Ирландией [2].

Неразрешенные проблемы привели в 60–70-е гг. к обострению религиозно-этнического конфликта в Ольстере, вылившегося в массовые беспорядки и закончившегося введением в провинцию английских войск. Ирландская Республиканская Армия ответила террором против английских солдат, причем волна насилия быстро выплеснулась за пределы Ольстера. Попытки британских правительств решить конфликт в последние три десятилетия не принесли успокоения в Ольстере. Полностью проблема Ольстера не разрешена и столкновения между враждующими общинами периодически возобновляются, хотя и не в таких масштабах, как в 60–80-х гг. XX в. «Проблема Ольстера» остается и сегодня «болевым точкой

Великобритании». Итак, до 1968 г. проблемами Северной Ирландии консерваторы не занимались всерьез, если не считать их достаточно противоречивых действий в экономической сфере. А когда ситуация переросла в кризисную, перед консерваторами стала главная проблема: прекратить насилие и сесть за стол переговоров. Они поняли, что одними полицейскими мерами урегулировать кризис невозможно. Начало полноценного переговорного процесса, безусловно, заслуга М. Тэтчер.

Следует отметить, что манифесты не являлись полным изложением политики консерваторов в регионе. По ним нельзя всесторонне судить о положении в Северной Ирландии, так как они давали неполную картину действий, осуществляемых консерваторами. В них прописывались только те меры, которые необходимо было донести до избирателей с целью привлечения их голосов.

Литература

1. Белфаст: британский флаг как яблоко раздора [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://ua.euronews.com/2013/01/05/uk-manarrested-after-shots-fired-at-police-in-belfast/>. Название с экрана
2. Коцан Н. Я. История возникновения и развития североирландского конфликта [Электронный ресурс] / Н. Я. Коцан, М. И. Янюк. — Режим доступа: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/nvnu/misnarod_vidnos/2008_6/R5/1.pdf. Название с экрана
3. Ольстерская проблема в политике Великобритании [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=policy&id=301&start=5. Название с экрана
4. Оранжевые устроили массовые беспорядки в ирландском Белфасте [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.newsru.ua/world/21jun2011/belfast.html>. Название с экрана
5. Филипповский В. Анализ конфликта в Северной Ирландии [Электронный ресурс] / В. Филипповский. — Режим доступа: <http://h.ua./story/242442/>. Название с экрана
6. Что стоит за протестами в Белфасте? [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://ua.euronews.com/2013/01/07/northern-ireland-behind-the-flag-riots/>. Название с экрана
7. Лиэм де Пеа. Расколотый Ольстер / пер. с англ. Б. П. Лихачева; ред. А. Д. Колпакова. — М. — 1974. — 235 с.
8. Conservative Party General Election Manifesto 1945 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.conservative-party.net/manifestos/1945/194...> (дата обращения: 15.06.2013).
9. Conservative Party General Election Manifesto 1955 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.conservative-party.net/manifestos/1955/195...> (дата обращения: 02.03.2013).
10. Conservative Party General Election Manifesto 1966 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.conservative-party.net/manifestos/1966/196...> (дата обращения: 05.03.2013).
11. Сванидзе Л. Н. Великобритания: консерваторы и проблемы послевоенного развития 1945–1955 годов. — М., 1984. — С. 74–75.
12. Conservative Party General Election Manifesto 1964 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.conservative-party.net/manifestos/1964/196...> (дата обращения: 17.05.2013).
13. Степаненко О. А. Модернизация в социально-экономической сфере как фактор политического урегулирования Североирландского конфликта / Теория и практика общественного развития. — 2012. — № 11.
14. Conservative Party General Election Manifesto February 1974 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.conservative-party.net/manifestos/1974/Feb...> (дата обращения: 29.06.2013).
15. Орлова М. Е. Северная Ирландия: опыт преобразований в расколотом обществе. — М. — 1994. — С. 34.

Ilchenko Vladyslav*Orthopedic Surgeon and Pathology Researcher**Clinical Diagnostic Centre of Svyatoshynskiy District*

DOI: 10.25313/2520-2057-2019-1-4621

USING DEEP LEARNING ALGORITHMS FOR BREAST CANCER DIAGNOSIS IN PATHOLOGY

Summary. Breast cancer is one of the main causes of cancer death worldwide. The diagnosis of biopsy tissue with hematoxylin and eosin stained images is non-trivial and specialists often disagree on the final diagnosis. Computer-aided Diagnosis systems contribute to reduce the cost and increase the efficiency of this process. We propose a deep learning architecture, based on VGG-16 network for learning high-level image representation to achieve high classification accuracy with low variance in medical image binary classification tasks by dividing whole-slide images on 50x50 pixel histology image patches. We aim to learn discriminant compact features at beginning of our deep convolutional neural network.

Key words: breast cancer, biopsy, deep learning, machine learning, VGG16, convolutional neural network.

Background. Breast cancer is the leading cause of cancerous death in women in less-developed countries, and is the second leading cause of cancerous deaths in developed countries, accounting for 29% of all cancers in women within the U.S. [1]. Survival rates increase as early detection increases, giving incentive for pathologists and the medical world at large to develop improved methods for even earlier detection [2]. Breast cancer diagnosis usually consists in an initial detection via palpation and regular check-ups using mammography or ultrasound imaging. The diagnosis is then followed by breast tissue biopsy if the check-up exam indicates the possibility of malignant tissue growth [3].

Breast tissue biopsies allow the pathologists to histologically assess the microscopic structure and elements of the tissue. The histology allows to distinguish between normal tissue, non-malignant (benign) and malignant lesions and to perform a prognostic evaluation [4, pp. 403–410]. Benign lesions represent changes in normal structures of breast parenchyma that are not directly related with progression to malignancy. Carcinomas can be classified as in situ or invasive. There are many forms of breast cancer including Ductal Carcinoma in Situ (DCIS), Invasive Ductal Carcinoma (IDC), Tubular Carcinoma of the Breast, Medullary Carcinoma of the Breast, Invasive Lobular Carcinoma, Inflammatory Breast Cancer and several others [5].

In in situ carcinoma the cells are restrained inside the mammary ductal-lobular system, whereas in invasive carcinoma the cells spread beyond that structure. The tissue collected during the biopsy is commonly stained with hematoxylin and eosin (H&E) prior to the

visual analysis performed by the specialists. During this procedure, relevant regions of whole-slide tissue scans are assessed [6, pp. 147–171].

The diagnosis process using H&E stained biopsies is not trivial, and the average diagnostic concordance between specialists is approximately 75% [7, pp. 313]. The manual examination of histology images requires intense workload of highly specialized pathologists. The subjectivity of the application of morphological criteria in usual classification motivates the use of computer-aided diagnosis (CAD) systems to improve the diagnosis efficiency and increase the level of inter-observer agreement [8, pp. 236–251].

Deep learning has recently seen enormous success in challenging problems such as object recognition in natural images, automatic speech recognition and machine translation [9, p. 521]. This success has prompted a surge of interest in applying deep convolutional networks (DCN) to medical imaging. Many recent studies have shown the potential of applying such networks to medical imaging, including breast screening mammography; however, without investigating the fundamental differences between medical and natural images and their impact on the design choices and performance of proposed models. For instance, many recent works have either significantly downsampled a whole image or focused on classifying a small region of interest. Furthermore, the potential of DCNs has only been assessed in limited settings of small data sets often consisting of less than 1000 images, while the success of such networks in natural object recognition is largely attributed to the availability of more than 1M annotated images. This further hinders our

understanding of the true potential of DCNs in medical imaging, particularly in breast cancer screening.

A deep convolutional neural network [10, pp. 541–551; 11, pp. 2278–2324] is a classifier that takes an image x as input, often with multiple channels corresponding to different colors (e.g., RGB), and outputs the conditional probability distribution over the categories. This is done by a series of nonlinear functions that gradually transform the input pixel-level image. A major property of the deep convolutional network, which distinguishes it from a multi-layer perceptron, is that it heavily relies on convolutional and pooling layers, which make the network invariant to local translation of visual features in the input.

Proposed Approach

Datasets

We evaluate our DCNs model on this data sets:

1. 500 breast cancer cases from The Cancer Genome Atlas(Whole-slide images are stored in the Aperio.svs file format as multi-resolution pyramid structures (the size of the highest resolution image exceed 50000 by 50000 pixels)) [12].

2. 23 breast cancer cases from Department of Pathology at the University Medical Center in Utrecht, The Netherlands(images in the TIFF format with resolution 5657x5657 pixels) [13].

3. 162 breast cancer cases from Case Western Reserve University in Cleveland, Ohio(preprocessed by nice people at Kaagle and divided on 275215 50x50 pixel patches) [14]

Slides from the 1-st and 2-d sources was also divided on 50x50 pixel patches.

The final dataset consists of 975717 50x50 pixel patches. These images are labeled with two classes:

1. Normal tissue or benign lesions (label 0) — 578085 patches;
2. In situ carcinoma, and invasive carcinoma (label 1) — 397632 patches.

We divided the data into training and validation sets, with an 80–20 splitting rule:

1. Training set — 780574 patches
 - a. Normal tissue or benign lesions (label 0) — 462468 patches;
 - b. In situ carcinoma and invasive carcinoma (label 1) — 318106 patches;
2. Validation set — 195143 patches
 - a. Normal tissue or benign lesions (label 0) — 115617 patches;
 - b. In situ carcinoma and invasive carcinoma (label 1) — 79526 patches.

Model

We using Keras for model training (currently transfer learning by fine-tuning a modified Vgg16 model). Ultimately, we aim to develop a model that is sufficiently stronger than existing approaches for the task of breast cancer tumor proliferation score classification.

Our model takes as input the pixel values of the individual samples and is trained to predict the prob-

ability is this sample from the malignant tumor or from normal tissue.

We chose a VGG-16 network to classify the 50 50 histology image patches in order to explore the scale and organization features of nuclei and the scale features of the overall structure. Because they do not have complicated high-level semantic information, a 16-layer structure suffices.

To leverage contextual information from the cropped images, we added global context to the last convolutional layer of the VGG networks. The input images are passed to two independent branches, our VGG network and a global average pooling layer. The transformed output of the global pooling layer is unpooled to the same shape as that of the feature maps after the last convolutional layer of the VGG network and is then concatenated with the feature maps. These two feature maps are then fused by another 1 1 convolutional layer and then passed through three fully-connected (FC) layers for classification.

Magnification is an important factor for analyzing microscopic images for diagnosis. The most informative magnification level is still debatable, so we've included two possible scales in our work for comparison.

Methodology

We utilized the Amazon AWS GPU resources to run the whole program. The AWS g3 instance has NVIDIA Tesla M60 GPUs, each with 2048 parallel processing cores and 8 GiB of video memory which enables to run a complicated network structure. The framework for deep learning is the latest slim version of Tensorflow and Keras above it. We applied the transfer learning method to our model which is by using the pre-trained VGG16 model as a checkpoint and continue to train the neural network. The reason that we can do so is because the ImageNet has very large amount of dataset and is trained quite well. We can make full use of the pre-trained model and get the feature based on the ImageNet dataset.

Performance measurements

The performance of a method, in medical image analysis, is typically measured by specificity, sensitivity, and F1 score. Sensitivity measures the proportion of actual positives patches (with in situ carcinoma, and invasive carcinoma) that correctly identify. Therefore, it is computed according to the following definition:

$$\text{sensitivity} = \frac{TP}{TP + FN} \quad [15, \text{pp. 198–201}]$$

where TP(true positive) is the number of positives patches with carcinoma which have been successfully detected, and FN(false negative) is the number of samples with carcinoma which have not been detected by the method. In contrast, specificity measures the proportion of identified negatives patches, in which the percentage without carcinoma is correctly classified as non cancerous. In this manner, specificity is computed as:

$$specificity = \frac{TN}{TN + FP} \quad [16, p. 14]$$

where TN(true negative) is the number of non-cancer patches(normal tissue or benign lesions) which have been successfully classified, and FP(false positive) is the number of non-cancer patches which have been wrongly classified as cancer.

And, F1-score measures the average F1 score through different class labels which is computed as:

$$F1 = 2 \times \frac{PPV \times TPR}{PPV + TPR} \quad [17, p.16]$$

where PPV:

$$PPV = \frac{TP}{TP + FP} \quad [18, pp. 445-448]$$

and TPR:

$$TPR = \frac{TP}{TP + FN} \quad [19, p. 13]$$

Results. In medical image analysis, the performances of a method is typically measured by using sensitivity (the true positive rate) and specificity (the true negative rate) instead of measuring direct accuracy of the classification.

In the data science competitions(like Kaggle competitions), the competitors were evaluated their results using the log-loss metric. To assess overall classification relevance, we therefore compute the F1-score, too.

The results of our proposed approach illustrated in 2 tables. Table 1 shows the overall results and Table 2 shows results in three metric measurements.

Table 1

The overall results

	In situ carcinoma and invasive carcinoma	Normal tissue or benign lesions
Predicted in situ carcinoma and invasive carcinoma	69,983 (TP)	2,312 (FP)
Predicted normal tissue or benign lesions	9,543 (FN)	113,305 (TN)

Table 2

The results in three metric measurements

	Sensitivity	Specificity	F1
Results	0.88	0.98	0.92

Conclusion. In this paper, we proposed a deep convolutional neural network architecture for binary classification of breast tissue biopsies that had aimed to learn high-order convolutional features at the initial layers of the model.

The proposed DCNs architecture not only proved the power of itself, but it also proved that the features in the breast tissue biopsies can be learned and compacted at the preliminary layers of a deep model.

In terms of future work, we plan to extend the proposed deep models capabilities by integrating the automatic segmentation of breast tissue biopsies in the above-mentioned data set.

References

- [Electronic resource]. — Access mode: <http://emedicine.medscape.com/article/1947145-overview#a3>
- [Electronic resource]. — Access mode: <http://emedicine.medscape.com/article/1947145-overview#a7>
- [Electronic resource]. — Access mode: NationalBreastCancerFoundation. Breast Cancer Diagnosis; 2015. Available from: <http://www.nationalbreastcancer.org/breast-cancer-diagnosis>.
- Elston CW, Ellis IO. Pathological prognostic factors in breast cancer. I. The value of histological grade in breast cancer: experience from a large study with long-term follow-up. *Histopathology*. 1991 [Electronic resource]. — Access mode: <https://doi.org/10.1111/j.1365-2559.1991.tb00229.x> PMID: 1757079
- [Electronic resource]. — Access mode: <http://emedicine.medscape.com/article/1947145-workup#c12>
- Gurcan MN, Boucheron L, Can A, Madabhushi A, Rajpoot N, Yener B. Histopathological Image Analysis: A Review. *IEEE Reviews on Biomedical Engineering*. 2009; <https://doi.org/10.1109/RBME.2009.2034865>
- Elmore JG, Longton GM, Carney PA, Geller BM, Onega T, Tosteson ANA, et al. Diagnostic Concordance Among Pathologists Interpreting Breast Biopsy Specimens. *Jama*. 2015; <https://doi.org/10.1001/jama.2015.1405> PMID: 25781441
- Tang J, Rangayyan RM, Xu J, Naqa IE, Yang Y. Computer-Aided Detection and Diagnosis of Breast Cancer With Mammography: Recent Advances. *IEEE Transactions on Information Technology in Biomedicine*. 2009; <https://doi.org/10.1109/TITB.2008.2009441> PMID: 19171527
- Y. LeCun, Y. Bengio, and G. Hinton, “Deep learning,” *Nature*, vol. 521, no. 7553, 2015.
- Y. LeCun, B. Boser, J.S. Denker, D. Henderson, R.E. Howard, W. Hubbard, and L.D. Jackel, “Backpropagation applied to handwritten zip code recognition,” *Neural computation*, vol. 1, no. 4, 1989.
- Y. LeCun, L. Bottou, Y. Bengio, and P. Haffner, “Gradient-based learning applied to document recognition,” *Proceedings of the IEEE*, vol. 86, no. 11, 1998.
- [Electronic resource]. — Access mode: <http://cancergenome.nih.gov/>

13. [Electronic resource]. — Access mode: <https://www.umcutrecht.nl/en/Subsites/UMC-Utrecht-Lab/About-us/Pathology>
14. [Electronic resource]. — Access mode: <https://www.kaggle.com/paultimothymooney/predict-idc-in-breast-cancer-histology-images/data>
15. K. Doi. Computer-aided diagnosis in medical imaging: historical review, current status and future potential. *Computerized medical imaging and graphics*, 31(4), 2007.
16. M. J. DCruz, M. A. Jadhav, M. A. Dighe, M. V. Chavan, and J. Chaudhari. Detection of lung cancer using back-propagation neural networks and genetic algorithm.
17. J. Ferlay, I. Soerjomataram, M. Ervik, R. Dikshit, S. Eser, C. Mathers, M. Rebelo, D. Parkin, D. Forman, and F. Bray. Cancer incidence and mortality worldwide: Iarc cancerbase no. 11 [internet]. lyon, france: International agency for research on cancer. globocan. 2013; 2012 v1. 0. Available from: <http://globocan.iarc.fr>, 2015.
18. R. Hecht-Nielsen et al. Theory of the backpropagation neural network. *Neural Networks*, 1 (Supplement-1), 1988.
19. A. Jemal, P. Vineis, F. Bray, L. Torre, and D. Forman. The cancer atlas. American Cancer Society, 2016.

УДК 616.596-002.828+616.596-007.44] - 08

Вергун Андрій Романович

кандидат медичних наук,

доцент кафедри сімейної медицини

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

Вергун Андрей Романович

кандидат медицинских наук,

доцент кафедры семейной медицины

Львовский национальный медицинский университет имени Данила Галицкого

Vergun Andriy

PhD, Associate Professor of the Family Medicine Department

Danylo Halytsky Lviv National Medical University

Чуловський Ярослав Богданович

головний лікар

Комунальне некомерційне підприємство

«4-а міська клінічна лікарня м. Львова»

Чуловский Ярослав Богданович

главный врач

Коммунальное некоммерческое предприятие

«4-я городская клиническая больница г. Львова»

Chulovskyi Yaroslav

Chief Doctor

Communal Nonprofit Enterprise

«4th City Clinical Hospital of Lviv»

Мощинська Оксана Миколаївна

завідувач відділення паліативної допомоги

Комунальне некомерційне підприємство

«4-а міська клінічна лікарня м. Львова»

Мощинская Оксана Николаевна

заведующая отделением паллиативной помощи

Коммунальное некоммерческое предприятие

«4-я городская клиническая больница г. Львова»

Moshchynska Oksana

Head of the Palliative Care Department

Communal Nonprofit Enterprise

«4th City Clinical Hospital of Lviv»

Красний Михайло Романович

кандидат медичних наук,

в.о. доцента кафедри ендокринології

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

Красный Михаил Романович

кандидат медицинских наук,

и.о. доцента кафедры эндокринологии

Львовский национальный медицинский университет имени Данила Галицкого

Krasnyi Mikhail

PhD, Acting Associate Professor of the Endocrinology Department

Danylo Halytsky Lviv National Medical University

Кульчицький Василь Володимирович

ординатор відділення паліативної допомоги

Комунальне некомерційне підприємство

«4-а міська клінічна лікарня м. Львова»

Кульчицкий Василий Владимирович

ординатор отделения паллиативной помощи

Коммунальное некоммерческое предприятие

«4-я городская клиническая больница г. Львова»

Kulchytskyi Vasyl

Ordinator of the Palliative Care Department

Communal Non-profit Enterprise «4th City Clinical Hospital of Lviv»

Вергун Оксана Михайлівна

кандидат медичних наук,

доцент кафедри терапії № 1 та медичної діагностики ФПДО

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

Вергун Оксана Михайловна

кандидат медицинских наук,

доцент кафедры терапии № 1 и медицинской диагностики ФПДО

Львовский национальный медицинский университет имени Данила Галицкого

Vergun Oksana

PhD, Associate Professor of the

Department of Therapy № 1 and Medical Diagnostics of the FPGE

Danylo Halytsky Lviv National Medical University

Шалько Ірина Володимирівна

кандидат медичних наук,

доцент кафедри сімейної медицини

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

Шалько Ирина Владимировна

кандидат медицинских наук, доцент кафедры семейной медицины

Львовский национальный медицинский университет имени Данила Галицкого

Shalko Iryna

PhD, Associate Professor of the Family Medicine Department

Danylo Halytsky Lviv National Medical University

Ковальська Марта Євгенівна

кандидат медичних наук,

асистент кафедри фармакології

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

Ковальская Марта Евгеньевна

кандидат медицинских наук,

ассистент кафедры фармакологии

Львовский национальный медицинский университет имени Данила Галицкого

Kovalska Marta

PhD, Assistant Professor of the Department of Pharmacology

Danylo Halytsky Lviv National Medical University

**ДЕСТРУКТИВНИЙ УСКЛАДНЕНИЙ ПОЛІОНІХОМІКОЗ З ІНКАРНАЦІЄЮ НІГТЯ:
АНАЛІЗ КЛІНІЧНИХ ВИПАДКІВ ТА ДОСВІДУ КОМПЛЕКСНОГО ЛІКУВАННЯ
(АВТОРСЬКІ ПОГЛЯДИ НА ПРОБЛЕМУ)**

ДЕСТРУКТИВНЫМ ОСЛОЖНЕНИЯМ ПОЛИОНИХОМИКОЗ С ИНКАРНАЦИЯ НОГТЕЙ: АНАЛИЗ КЛИНИЧЕСКИХ СЛУЧАЕВ И ОПЫТА КОМПЛЕКСНОГО ЛЕЧЕНИЯ (АВТОРСКИЙ ВЗГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ)

DESTRUCTIVE COMPLICATIONS OF POLYONYCHOMYCOSIS WITH NAIL INCARCATION: ANALYSIS OF CLINICAL CASES AND EXPERIENCE OF COMPLEX TREATMENT (AUTHOR'S VIEWS ON THE PROBLEM)

Анотація. Хірургічна оніхопатологія включає групу нозологічних форм ускладнених мікотично-асоційованих уражень нігтьової фаланги, — нігтя та навколонигтьових тканин, що вимагають операційного втручання в ургентному або плановому порядку для ліквідації вогнища інфекції, попередження ускладнень та рецидивів. Комплексне лікування хворих на тяжкі грибкові ураження, ускладнений деструктивний оніхомікоз з множинними ураженнями нігтів та інкарнацією, детермінує видалення нігтьових пластин та застосування антимікотичної терапії, є актуальною проблемою амбулаторної хірургії та дерматології. У переважній більшості хворих на «хірургічний» оніхомікоз наявне формування піднігтьового гіперкератозу, вrostання нігтьової пластини у цих пацієнтів носить вторинний характер. Метою роботи було удосконалити і впровадити авторську схему комплексного лікування, на основі комбінованої антимікотичної терапії та хірургічної елімінації нігтьових пластин при поліоніхомікозі з інкарнацією нігтів. Опрацьовано стаціонарні медичні карти та обстежено пацієнтів з хірургічною оніхопатологією, що потребували резекції/ видалення нігтьової пластинки з приводу інкарнації нігтя та/або інтеркурентної оніхеальної патології та комплексного консервативного лікування, включно з коморбідними станами, проспективний матеріал за 10-річний період становив 496 випадків мікотичних оніходеструкцій з інкарнацією 320 чоловіків та 176 жінок та був розділений за методами хірургічного лікування на 17 статистичних субвбірок, а за застосованими базовими системними антимікотичними препаратами — на 3 субвбірки (групу флюконазолу, групу тербінафіну та групу ітраконазолу). Визначали χ^2 ступінь впливу досліджуваного явища (етіологічних чинників, морфогенетичних механізмів) на розвиток інкарнації нігтьової пластини та ускладнень, кореляційні зв'язки між нозологічними формами, морфологічними проявами та ефективністю комплексного лікування. Найчастішими варіантами морфологічних змін нігтьових пластин були: локальний і тотальний оніхолізіс, який констатовано у 636 осіб — 69,21%; врослий ніготь стверджено у 414–45,05% загальної вибірки, неускладнений оніхокриптоз переважно стверджено у осіб віком 30–40 років, (ступінь впливу, $\chi^2=24,12$, рівень значимості, $p=0,028$); тотальне гіпертрофічне грибкове ураження з формуванням піднігтьового гіперкератозу або оніхогрифозу, $\chi^2=20,41$, $P<0,01$ та субоніхеальної дерматофітоми, внаслідок компресії центральної частини нігтя детермінує вторинну інкарнацію, $\chi^2=20,87$, $P<0,01$. Стверджено, що вільні бокові краї нігтя внаслідок припіднімання його центральної частини гіперкератозом «підриваються», компресуючи перионіхеальні тканини й епоніхій. У хворих на оніхомікоз, асоційований із вторинним врослим нігтем, було наявне тотальне гіпертрофічне грибкове ураження з формуванням піднігтьового гіперкератозу, оніхогрифозу ($\chi^2=20,41$, $p<0,01$) та субоніхеальної дерматофітоми, що ускладнює мобілізацію та хірургічне видалення уражених нігтів. Розроблено схему комплексного лікування ускладнених мікотичних уражень з вторинною інкарнацією нігтів ($\chi^2=17,35$, $p=0,0221$) з впровадженням ад'ювантної та протирецидивної системної терапії ітраконазолом, виконанням етапних операційних втручань — розкриття гнійних вогнищ та видалення уражених нігтьових пластин через оніхолізовані структури ($\chi^2=27,43$, $p<0,01$), протирецидивні заходи з місцевою антимікотичною терапією, яка дозволяє підвищити ефективність комплексного лікування тяжкого ускладненого та поєданого оніхомікозу з 82,46% до 87,38%. Стверджено, що видалення уражених нігтів у хворих на деструктивний поліоніхомікоз, ускладнений інкарнацією та ускладнений мікотичний піднігтьовий гіперкератоз і оніхогрифоз доцільно проводити під прикриттям пульс терапії ітраконазолом, через оніхолізовані структури, з одномоментним видаленням дерматофітоми, гіперкератозів ($\chi^2=20,41$, $p<0,01$), ділянок вrostання та гіпергрануляцій ($\chi^2=38,56$, рівень значимості, $p<0,01$), що значно зменшує травматичність ($\chi^2=20,13$, $p<0,01$) і прискорює загоєння ран, епоніхектомія та парціальна маргінальна матриксектомія в ділянках інкарнацій є протирецидивними заходами ($\chi^2=18,21$, $p<0,01$) радикального операційного лікування.

Ключові слова: деструктивний оніхомікоз, вторинна інкарнація, комплексне лікування, антимікотична терапія, видалення уражених нігтів.

Аннотация. Хирургическая онихопатология включает группу нозологических форм осложненных микотически-ассоциированных поражений ногтевой фаланги, — ногтя и околоногтевых тканей, требующих оперативного вмешательства в ургентном или плановом порядке для ликвидации очагов инфекции, предупреждения осложнений и рецидивов. Комплексное лечение больных тяжелыми грибковыми поражениями, осложненный деструктивный онихомикоз с множественными поражениями ногтей и инкарнацией, детерминируют удаление ногтевых пластин и применение

антимикотической терапии, является актуальной проблемой амбулаторной хирургии и дерматологии. У подавляющего большинства больных «хирургическим» онихомикозом имеется формирование подногтевого гиперкератоза, врастание ногтевой пластины в этих пациентов носит вторичный характер. Целью работы было усовершенствовать и внедрить авторскую схему комплексного лечения на основе комбинированной антимикотической терапии и хирургической элиминации ногтевых пластин при полионихомикозе с инкарнацией ногтей. Обработано стационарные медицинские карты и обследовано пациентов с хирургической онихопатологией, требующие резекции/удаления ногтевой пластинки по поводу инкарнации ногтя и/или интеркуррентной онихоэальной патологии и комплексного консервативного лечения, включая коморбидные состояния, проспективный материал за 10-летний период составил 496 случаев микотических онихогеструкций с инкарнацией в 320 мужчин и 176 женщин и был разделен по методам хирургического лечения на 17 статистических субвыборок, а за примененными базовых системных противогрибковых препаратов – на 3 субвыборки (группу флюконазола, группу тербинафина и группу итраконазола). Определяли χ^2 степень влияния исследуемого явления (этиологических факторов, морфогенетических механизмов) на развитие инкарнации ногтевой пластины и осложнений, корреляционные связи между нозологическими формами, морфологическими проявлениями и эффективностью комплексного лечения. Частыми вариантами морфологических изменений ногтевых пластин были: локальный и тотальный онихолизис, который констатировано в 636 человек – 69,21%; вросший ноготь утверждено в 414–45,05% общей выборки, неосложненный онихокриптоз преимущественно диагностировано у лиц в возрасте 30–40 лет, (степень влияния, $\chi^2=24,12$, уровень значимости, $p=0,028$), тотальное гипертрофическое грибковое поражение с формированием подногтевого гиперкератоза или онихогрифоза, $\chi^2=20,41$, $p<0,01$ и субонихоэальной дерматофитомы, которое в результате компрессии центральной части ногтя детерминирует вторичную инкарнацию, $\chi^2=20,87$, $p<0,01$. Утверждено, что свободные боковые края ногтя в результате приподнимания его центральной части гиперкератозом «подрываются», компрессируют перионихоэальные ткани и эпонихий. У больных онихомикозом, ассоциированным с вторичным вросшим ногтем, имелось полное гипертрофическое грибковое поражение с формированием подногтевого гиперкератоза, онихогрифоза ($\chi^2=20,41$, $p<0,01$) и субонихоэальной дерматофитомы, что усложняет мобилизацию и хирургическое удаление пораженных ногтей. Разработана схема комплексного лечения осложненных микотических поражений с вторичной инкарнацией ногтей ($\chi^2=17,35$, $p=0,0221$) с использованием адекватной и противорецидивной системной терапии итраконазолом, выполнением этапных операционных вмешательств – раскрытием гнойных очагов и удалением пораженных ногтевых пластин через онихолизированные структуры ($\chi^2=27,43$, $p<0,01$), противорецидивные мероприятия с местной противогрибковой терапией, которая позволяет повысить эффективность комплексного лечения тяжелого осложненного и сочетанного онихомикоза с 82,46% до 87,38%. Констатировано, что удаление пораженных ногтей у больных деструктивным полионихомикозом, осложненным инкарнацией и осложненным микотическим подногтевым гиперкератозом и онихогрифозом целесообразно проводить под прикрытием пульс-терапии итраконазолом, через онихолизированные структуры, с одномоментным удалением дерматофитомы, гиперкератозов ($\chi^2=20,41$, $p<0,01$), участков врастание и гипергрануляций ($\chi^2=38,56$, уровень значимости $p<0,01$), что значительно уменьшает травматичность ($\chi^2=20,13$, $p<0,01$) и ускоряет заживление ран, эпонихектомия и парциальная маргинальная матриксектомия в участках инкарнаций являются противорецидивными мероприятиями ($\chi^2=18,21$, $p<0,01$) радикального операционного лечения.

Ключевые слова: деструктивный онихомикоз, вторичная инкарнация, комплексное лечение, противогрибковая терапия, удаление пораженных ногтей.

Summary. Surgical onychopathology includes a group of nosological forms of complicated mycotic-associated lesions of the nail phalanx, – the nail and soft tissues requiring surgical intervention in an urgent or planned elimination of the infection foci, prevention of complications and relapses. Complex treatment of patients with polyphocal fungal lesions, complicated destructive onychomycosis with multiple nail lesions and incarnation, determines the removal of nail plates and the use of antimycotic therapy, is an problem of urgent outpatient surgery and dermatology. In the overwhelming majority of patients with «surgical» onychomycosis there is a formation of subnail hyperkeratosis, the nail plate ingrowth in these patients is secondary. The purpose of the work was to development and implement the author's scheme of complex treatment, based on combined anti-mycotic therapy and surgical elimination of nail plates with polynychomycosis with nails incarnation. Were reviewed some medical documentation and examined some patients with surgical onychopathology for needle resection/removal of nail incarnation and/or intercurrent onychial pathology and complex conservative treatment, including comorbyde pathology, prospective material for the 10-year period was 496 cases of mycotic onychodestructions with incarnation of 320 men and 176 women and was divided by surgical methods into 17 statistical sub-samples, and according to the applied basic systems with antimycotic drugs – on 3 sub-samples (a group of fluconazole, a group of terbinafine and a group of itraconazole). χ^2 was determined by the degree of the investigated phenom (etiological factors, morphogenetic mechanisms) on the development of the nail plate incarnation and complications, correlation between nosological forms, morphological manifestations and the effectiveness of complex treatment. The most frequent variants of morphological changes of the nail plates: local and total onycholysis, which was noted in 636 persons – 69,21%; the ingrown nail was confirmed in 414–45.05% of the total sample; uncomplicated onychocryptosis was predominantly affirmed in persons aged 30–40 years ($\chi^2=24.12$, significance level, $p=0.028$); total hypertrophic fungal nail lesions with the formation of subungual hyperkeratosis or onychogryphosis, $\chi^2=20.41$, $P<0,01$ and subonycheal dermatophytoma, determined of the central part compression of the nail, secondary incarnation, $\chi^2=20.87$, $P<0,01$. It is argued that the free lateral

edges of the nail as a result of elevation of its central part of hyperkeratosis causes by compressing perionychal subungual and eponychal tissues. In patients with onychomycosis associated with secondary ingrown nails, there was a total hypertrophic fungal infection with formation of subungual hyperkeratosis, onychogryphosis ($\chi^2=20.41$, $p<0.01$) and subungual dermatophytoma, which complicates the mobilization and surgical removal of affected nails. The scheme of complex treatment of complicated mycotic lesions with secondary nails incarnation ($\chi^2=17.35$, $p=0.0221$) with the introduction of adjuvant and antirecessionary systemic therapy with itraconazole, the implementation of stage surgical interventions – the elimination of purulent foci and removal of damaged nail plates through onycholyzed structures ($\chi^2=27.43$, $p<0.01$), antirecurring measures with local antimycotic therapy, which allows to increase the efficiency of complex treatment of severe complicated and combined onychomycosis from 82,46% to 87,38%. It has been used that the removal of affected nails in patients with destructive polyonyhomycosis, complicated by incarnation and complicated mycotic subonycheal hyperkeratosis and onychogryphosis, should be conducted under cover of pulse therapy with itraconazole, through onycholyzed structures, with simultaneous removal of dermatophytoma, hyperkeratosis ($\chi^2=20.41$, $p<0.01$), some locuses of germination and hypergranulation ($\chi^2=38.56$, significance level, $p<0.01$), which significantly reduces traumaticity ($\chi^2=20.13$, $p<0.01$) and accelerates healing of wounds, eponychectomy and partial marginal matrixectomy of incarnations are preventive measures ($\chi^2=18.21$, $p<0.01$) of the radical operative treatment.

Key words: destructive onychomycosis, secondary incarnation, complex treatment, antimycotic therapy, surgical removal of damaged nails.

Хірургічна оніхопатологія включає групу нозологічних форм ускладнених мікотично-асоційованих уражень нігтьової фаланги, — нігтя та навколонигтьових тканин, що вимагають операційного втручання в ургентному або плановому порядку для ліквідації вогнища інфекції, попередження ускладнень та рецидивів. Даними поліцентрових досліджень [18–24; 28–31] стверджено, що оніхомікози, вторинні вrostання нігтя (ВН) та гнійні ускладнення є проблемними внаслідок поширення трихофітії (*T. rubrum*, *T. mentagrophytes*) з розвитком комбінованих уражень та ускладнень [11; 15; 17; 25; 31], що нерідко потребують поєднання консервативного й операційного лікування [2–8]. Комплексне лікування хворих на тяжкі грибкові ураження, ускладнений деструктивний оніхомікоз (УДО) з множинними ураженнями нігтів та інкарнацією, детермінує видалення нігтьових пластин та застосування антимікотичної терапії [1–3], є актуальною проблемою амбулаторної хірургії та дерматології [3–4]. Уважна оцінка характеру дегенеративних змін, консистенції, забарвлення тканин, стану нігтьового ложа, нігтьових валиків, кутикули, шкіри пальців, міжпальцевих складок; кількості уражених нігтів на ногах і руках, послідовності та симетричності ураження нігтів на верхніх і нижніх кінцівках, — ці симптоми й ознаки сприяють адекватній емпіричній етіологічній діагностиці оніхомікозу [3–5]. Піднігтьові форми оніхомікозу, як відомо, мають тенденцію до розвитку оніходеструкції та вторинної інкарнації [2–4; 6–7; 13–14]. Клінічна схожість грибкових і негрибкових уражень нігтів та нігтьових валиків часто є причиною значних діагностичних труднощів та призводить до помилок у виборі методів і засобів їх лікування [1–5; 7; 16; 18–21]. У переважній більшості хворих на «хірургічний» оніхомікоз наявне формування піднігтьового гіперкератозу, вrostання нігтьової пластини у цих пацієнтів носить вторинний характер [5–8].

Мета роботи. Вдосконалити і впровадити авторську схему комплексного лікування, на основі комбінованої антимікотичної терапії та хірургічної елімінації нігтьових пластин при поліоніхомікозі з інкарнацією нігтів.

Матеріал та методи. Набір пацієнтів здійснено на клінічних хірургічних базах кафедри сімейної медицини (хірургічне відділення комунальної 2 міської поліклініки м. Львова, хірургічне відділення поліклініки комунальної 4 міської клінічної лікарні м. Львова, відділення паліативної допомоги комунальної 4 міської клінічної лікарні м. Львова). Опрацьовано стаціонарні медичні карти та обстежено пацієнтів з хірургічною оніхопатологією, що потребували резекції/ видалення нігтьової пластинки з приводу інкарнації нігтя [3–8; 10; 12; 17; 25] та/або інтеркурентної оніхеальної патології [3–4; 13–17; 25–31] та комплексного консервативного лікування, включно з коморбідними станами [1–8; 13; 15]. Проспективний матеріал за 10-річний період (2006–2016 рр.) становив 496 випадків мікотичних оніходеструкцій з ВН: 320 чоловіків та 176 жінок та був розділений за методами хірургічного лікування на 17 статистичних субвибірок, а за застосованими базовими системними антимікотичними препаратами — на 3 субвибірки (групу флюконазолу, групу тербінафіну та групу ітраконазолу [1–4; 18–24]. Вік прооперованих хворих — від 35 до 72 років. Основну групу становили 325 пацієнтів — 172 чоловіки та 153 жінки віком 43–68 років. Контрольна група включала 171 випадок оніходеструкцій [10–13; 25–31], що були проліковані за «класичними» схемами [3–4; 6–8; 14–18; 21–25]. Усі субвибірки були статистично подібними та співставимими за віковим та гендерним складом. Згідно з даними наших попередніх досліджень [3], пікова частота спостережень неускладненого оніхокриптозу [3–4; 15; 17; 25; 29; 31] припадала на вікові групи 20–40 років, пік випадків деструктивних трихофітних уражень з інкарнацією краю нігтя — на субвибірці хворих

40–50 років та 50–60 років [8–9; 11; 15; 17; 25; 31]. Переважно інкарнувався галлюкс лівої стопи — 58,68% вибірки, рідше — правої стопи — у інших 39,94% вибірки, наявність патологічного вrostання нігтьових пластин галлюксів обох стоп констатовано у 1,38%. Двобічний ВН доцільно розглядати як комбінований рецидивний патологічний процес [3–5; 27–29; 31]. Завдання щодо вдосконалення комплексного лікування УДО (з видаленням уражених нігтьових пластин) нами реалізовано шляхом впровадження ад'ювантної та протирецидивної системної терапії ітраконазолом [1–2; 12; 18; 20; 26; 27; 30], етапного розкриття гнійних вогнищ [2–6] та видалення уражених нігтьових пластин [3–4; 6–10] з місцевою антимікотичною терапією [1–2; 6–7; 18–24]. Статистичне оброблення результатів досліджень проводилась за допомогою параметричних критеріїв Стюдента. При визначенні ступеня імовірності припускалась точність 95,00%. Порівняння кількісних результатів у вибірках проводилося за допомогою двовибіркового t -тесту Стюдента для різнодисперсних вибірок після перевірки гіпотези про розподіл даних у вибірках за нормальним законом, відмінність між величинами вважали достовірною при значенні $P \leq 0,05$. Довірковий інтервал становив 95%, якщо первинні дані були наведені у вигляді кількісних величин, то використовували метод Пірсона; якщо якісних — метод Спірмена з наступним визначенням ступеня його статистичної значущості. Для виявлення наявності і сили зв'язку між факторами вираховували r коефіцієнт кореляції, різниця досліджуваних параметрів вважалася істотною при $P \leq 0,05$. Визначали χ^2 ступінь впливу досліджуваного явища (етіологічних чинників, морфогенетичних механізмів) на розвиток інкарнації нігтьової пластини та ускладнень, кореляційні зв'язки між нозологічними формами, морфологічними проявами та ефективністю комплексного лікування. При порівнянні груп між собою використовували тест ANOVA. Достовірність зміни показників до та після лікування проводили за тестом Уїлкоксона. В якості регресійної моделі була вибрана категоріальна регресія ANOVA та CATREG — регресія оптимального шкалювання (Regression with Optimal Scaling). Оцінка безпечності препаратів включала реєстрацію та аналіз побічних ефектів [18–24]. Від усіх учасників одержано інформаційну згоду та вжиті всі заходи для забезпечення анонімності. Дослідження пацієнтів проведені у відповідності з їх згодою, відповідно до положень Гельсінкської Декларації 1975 року, переглянутої та доповненої у 2002 році, директив Національного Комітету з етики наукових досліджень. Для вивчення ефективності кожної методики комплексного лікування використано ліцензійне програмне забезпечення Windows із застосуванням комп'ютерних програмних ресурсів «Libre Office», програми «LibreOffice Calc» та пакетів математичної обробки «Derive» та «Statistica».

Результати та обговорення. Досліджено клінічні варіанти та особливості перебігу патологічного процесу, стверджено оптимальні способи хірургічного втручання, їх етапність та терміни комплексного лікування ускладнених, комбінованих мікотичних процесів та рецидивів інкарнацій нігтьових пластин та уражень навколони́гтьових структур [3–4; 7–9; 25; 31]. Протягом трьох днів до операційного лікування [3–4; 12; 18–24; 29–31] застосовано ад'ювантну системну трьохденну антимікотичну пульс-терапію [1–4] щоденним прийомом 400 мг ітраконазолу. Пік частоти мікотичних уражень з ВН припадав на субвибірки осіб середнього віку 40–50 років та на осіб віком 50–60 років. Патологічні інкарнації мікотично змінених нігтьових пластин [2–6] були характерними для трихофітії у хворих похилого віку [13–14; 16]. Найчастішими варіантами морфологічних змін нігтьових пластин були: локальний і тотальний оніхолісис, який констатовано у 636 осіб — 69,21%; врослий ніготь стверджено у 414–45,05% загальної вибірки, неускладнений оніхокриптоз переважно стверджено у осіб віком 30–40 років, (ступінь впливу, $\chi^2=24,12$, рівень значимості, $p=0,028$); тотальне гіпертрофічне грибокве ураження з формуванням піднігтьового гіперкератозу або оніхогрифозу, $\chi^2=20,41$, $P<0,01$ [3; 8–10; 13–14; 22; 25; 29] та субоніхеальної дерматофітоми [13; 16], внаслідок компресії центральної частини нігтя детермінує вторинну інкарнацію, $\chi^2=20,87$, $P<0,01$ [3–4; 7–9; 31]. Стверджено, що вільні бокові краї нігтя при УДО внаслідок припіднімання його центральної частини гіперкератозом «підриваються», компресуючи перионіхеальні тканини й епоніхії [2; 6; 10; 14; 16; 21; 25; 31].

Деструктивні ускладнені мікотичні оніхеальні ураження стверджено у хворих, віком 5–95 років, піднігтьовий гіперкератоз та оніхогрифоз [10; 13–14; 16] констатовано відповідно у 21,87% та 5,22% клінічних спостережень оніхії (ступінь впливу, $\chi^2=20,13$, рівень значимості, $P<0,01$), діагностика яких ґрунтується на оцінці морфологічних змін нігтя та навколони́гтьових тканин [3–4; 14; 16; 22; 25; 28; 31], визначенні індексу оніходеструкції [3–4] (ступінь впливу, $\chi^2=24,12$, рівень значимості, $p=0,028$), застосуванні комплексу морфологічних, рентгенологічних, бактеріо- і мікологічних досліджень [3–4; 13–14] з урахуванням клінічної схожості грибкових і негрибкових уражень ($\chi^2=27,41$, $p<0,01$), а також їх поєднань, згідно з патогенезом, які часто є причиною значних труднощів щодо вторинної інкарнації [8–9; 11] ($\chi^2=17,35$, $p=0,0221$), призводили до рецидивів та вторинних компресійних ускладнень [3–4; 7–11] (92 випадки — 22,22% інкарнацій), коефіцієнт Спірмена (ρ) у досліджуваних групах 0,552; інвалідизуючі ускладнення (остеомиєліт) констатовано у 15 осіб. У випадках поліоніхомікозу діагностовано вторинну інкарнацію нігтів ($\chi^2=17,35$, $p=0,0221$), коефіцієнт Спірмена (ρ) у досліджуваних групах 0,552–0,617

внаслідок компресії гіперкератоїдними масами та дерматофітомою [10; 13; 16] центральної частини мікотично змінених нігтів. У хворих на оніхомікоз, асоційований із вторинним врослим нігтем [8; 11; 15; 17; 31], було наявне тотальне гіпертрофічне грибкове ураження з формуванням піднігтьового гіперкератозу [3–5; 10; 13], оніхогрифозу [14] ($\chi^2=20,41$, $p<0,01$) та субоніхеальної дерматофітоми [13; 16], що ускладнює мобілізацію та хірургічне видалення уражених нігтів [3–4; 8–11].

У переважної більшості пацієнтів (87,1% вибірки) застосовано операційне лікування УДО з ВН з протирецидивними компонентами — двох або трикомпонентне [4; 11; 15; 17; 25; 29; 31], доповнене висіченням патологічно змінених епоніхеальних тканин або (та) механічною абразійною або (та) коагуляційною парціальною матриксектомією [8; 15; 31]. При наявності поліоніхомікозу з ураженням більше 4 нігтьових пластин та ураження інших структур стопи (кисті) хірургічну санацію розділено на декілька етапів [16–17]. Одномоментно видаляли не більше чотирьох нігтьових пластин. У випадку наявності іншої мікотично-асоційованої патології одномоментно виконували не більше двох симультанних операцій та видаляли не більше трьох нігтьових пластин. Вибір послідовності операційних втручань здійснено за їх ургентністю [3; 5; 25; 29; 31]. Мобілізовано уражені УДО та піднігтьовим гіперкератозом нігтьові пластини від нігтьового ложа через гіперкератоїдні маси та оніхолізовані структури $\chi^2=27,43$, $p<0,01$, тупим шляхом до ретроніхеального (заднього нігтьового) валика з фіксацією за дистальний край ВН. Здійснено оніхектомію [3–4; 8–11] (рис. 1), повне видалення нігтьової пластини (вірогідної різниці між антиінкарнаційною ефективністю окремих способів ексцизії [3–4; 7–9; 11; 17;

Рис. 1. Мобілізація та видалення нігтьової пластини пушером у хворої Р-ої, 83 роки. Трихофітійний поліоніхомікоз, поліоніхогрифоз, вторинна інкарнація нігтя І пальця правої стопи. (відділення паліативної допомоги 4 КМКЛ м. Львова., 5. 01. 2018 р., хірург — доцент А. Р. Вергун)

25; 29] виявлено не було, $p>0,05$) шляхом мобілізації через патологічно змінені структури (основна група) з подальшим послідовним, поетапним розкриттям гнійних вогнищ [4], додатковим висіканням змінених епоніхеальних тканин [15; 17; 29; 31], санацією піднігтьового гіперкератозу [3–5; 14–16; 22; 25; 31] (ступінь впливу, $\chi^2=20,41$, рівень значимості, $p<0,01$), видаленням дерматофітоми з протирецидивним виконанням маргінальної матриксектомії в ділянці вrostання [8–9; 11; 17; 25; 31] ($\chi^2=18,21$, $p<0,01$), як окремого протирецидивного компоненту, що попереджує виникнення пізніх компресійних ускладнень, зокрема у 75% клінічних спостережень мікотичних уражень, ступінь впливу, $\chi^2=38,56$, рівень значимості, $p<0,01$.

Нігтьове ложе та епоніхеальні канали санували від залишків відшарованих епідермальних структур. Синуси та епоніхеальні канали санували ложечкою Фолькмана та стерильним пушером. Виконували двобічну парціальну маргінальну матриксектомію повздовжнім механічним висіченням та діатермокоагуляцією росткової зони та матриксу мікотичного гіперкератозного нігтя в ділянках інкарнацій. Коагуляційний детрит санували вишкрібанням наконечником стерильної лопатки педикюрної РЕ-60. Залишені мікотично змінені ділянки нігтів [4; 6–8; 18–24] щоденно сановано циклопіроксмісними антимікотичними лаками [22–24] з метою попередження ре- або мікс-інфекції, а також з ціллю профілактики подальшої фрагментації нігтів [11; 14; 18; 22; 31]. Перев'язки виконували через день з обробкою операційних ран розчином полівідону йоду (до повної епітелізації ран) та застосуванням лініменту тербінафіну (до повного відростання нігтів) з санацією інших залишених (невидалених) нігтів шляхом нанесення антимікотичного лаку через день протягом 3 місяців. Продовжено застосування антимікотичної пульс-терапії на наступні 4 дні післяопераційного періоду щоденним прийомом 400 мг ітраконазолу. Додатково застосовано три 7-денні курси пульс-терапії щоденним прийомом 400 мг ітраконазолу з 10-денною перервою між ними [7; 13; 19; 23].

Найбільш ефективними методами системної антимікотичної терапії вважаємо пульс-терапію флуконазолом, ітраконазолом та тербінафіном (флуконазол застосовано у 16% вибірки), тербінафін — у 17,95% вибірки) та ітраконазол у стандартних фунгіцидних концентраціях — у інших 20,24% вибірки), що забезпечує при наявності деструкції клінічне видужання у 45–60% хворих; серед місцевих препаратів оптимальним було застосування тербінафіну, що дозволяє досягти при комбінованій терапії понад 75% повного видужання при оніхомікозі ($\chi^2=22,13$, $p<0,01$), включаючи комбіновані випадки з виникненням оніхокриптозу; антимікотичними лаками (аморолфіном — амодермом або циклопіроксом) сануємо залишені ділянки мікотично уражених нігтів з метою профілактики реінфекції операційних ран [4; 20; 27].

Стверджено, що грубі погрішності хірургічної техніки (7,1% групи контролю) становлять понад половину серед причин рецидивування інкарнацій, включаючи випадки, комбіновані з піднігтьовим гіперкератозом або оніхогрифозом, $\chi^2=20,13$, $p<0,01$, найбільша частота серед технічних причин рецидиву констатована внаслідок травматичного виконання оніхектомії — 70 випадків (16,9% субвибірки мікотичних уражень) та відмови від проведення парціальної матриксектомії — 56 випадків (44,62% субвибірки рецидивів) [1; 12; 24; 30]. Нами запропоновані способи хірургічного лікування неускладнених, ускладнених та поєднаних випадків інкарнації нігтя, які захищені патентами України [3–4; 7]; застосування парціальної матриксектомії [3–8; 9; 11; 15; 17] рекомендоване у всіх випадках (при умовах мікотичної контамінації — шляхом діатермокоагуляції) як основний антирецидивний захід [3; 5–8; 15; 25; 29; 31], що є складовим трьохкомпонентних операційних втручань [3–7], які дозволяють зменшити кількість післяопераційних компресійних рецидивів, $\chi^2=31,23$, $p<0,01$ до 1–3% загальної вибірки клінічних спостережень. Добру ефективність комплексного лікування констатовано у 87,38% пацієнтів основної та у 82,46% контрольної групи [3; 5; 9]. У хворих на УДО та ВН основної групи, яким видалено нігтьові пластини через оніхолізовані структури терміни загоєння (кіркування) операційних ран становили 11–20 днів (середня тривалість загоєння — 16 днів), у групі контролю — 15–25 днів (середня тривалість загоєння — 21 день); тобто у пацієнтів з УДО, яким здійснено оніхектомію [3; 7; 12; 17–18; 26] через оніхолізовані структури (рис. 2), терміни загоєння оніхектомічних ран були меншими [8; 25; 28].

Рис. 2. Мобілізація пушером та малотравматичне видалення нігтьової пластини через оніхолізовані структури у хворі Б-ої, 78 років. Трихофітійний поліоніхомікоз, поліоніхогрифоз, піднігтьовий гіперкератоз, дерматофітома (оніхоматрикома), вторинна інкарнація нігтя I пальця правої стопи. (відділення паліативної допомоги 4 КМКЛ м. Львова., 5. 01. 2018 р., хірург — В. В. Кульчицький)

Наявність вогнищ оніхолізу і розпаду ділянок гіперкератозу [4; 13–16], що призводить до відшарування частини нігтьової пластини, (32,54% загальної вибірки) на нашу думку, обґрунтовує доцільність виконання малотравматичної оніхектомії через оніхолізовані структури з одномоментним послідовним видаленням дерматофітоми та ділянок вrostання з епоніхеальними валиками, нігтьова пластина мобілізується через патологічно змінені структури, чим досягається зменшення інтраопераційної травми неуражених ділянок нігтьового ложа, ($\chi^2=20,13$, $p<0,01$), зменшується ризик контамінації прилеглих структур, ($\chi^2=27,41$, $p<0,01$), коефіцієнт Спірмена (ρ) в залежності від аналізованого чинника 0,624–0,692, що призводить до швидкого зменшення інтенсивності больового синдрому та вираженості патологічного процесу [3–4; 6–8; 31], покращення загального стану хворих, детермінує пришвидшення загоєння ранової поверхні у післяопераційному періоді [5–7; 15; 26; 29–31].

Висновки

1. Видалення уражених нігтів у хворих на деструктивний поліоніхомікоз, ускладнений інкарнацією та ускладнений мікотичний піднігтьовий гіперкератоз і оніхогрифоз доцільно проводити через оніхолізовані структури з одномоментним видаленням дерматофітоми, гіперкератозів ($\chi^2=20,41$, $p<0,01$), ділянок вrostання та гіпергрануляцій ($\chi^2=38,56$, рівень значимості, $p<0,01$), що значно зменшує травматичність ($\chi^2=20,13$, $p<0,01$) і прискорює загоєння ран.

2. Блокоподібна епоніхектомія та парціальна маргінальна матриксектомія в ділянці інкарнації є протирецидивними заходами ($\chi^2=18,21$, $p<0,01$) та становлять невід’ємні елементи трьохкомпонентного радикального операційного лікування ($\chi^2=38,56$, рівень значимості, $p<0,01$) вторинних вrostань нігтів внаслідок наявності деструктивного поліоніхомікозу, що дозволяє зменшити вірогідність грубих порушень хірургічної техніки при мобілізації уражених нігтів та зменшує ризик виникнення післяопераційних інкарнаційних компресійних рецидивів.

3. Розроблено схему комплексного лікування ускладнених мікотичних уражень з вторинною інкарнацією нігтів ($\chi^2=17,35$, $p=0,0221$) з впровадженням ад’ювантної та протирецидивної системної терапії ітраконазолом, виконанням етапних операційних втручань — розкриття гнійних вогнищ та видалення уражених нігтьових пластин через оніхолізовані структури ($\chi^2=27,43$, $p<0,01$), протирецидивні заходи з місцевою антимікотичною терапією, яка дозволяє підвищити ефективність комплексного лікування важкого ускладненого та поєданого оніхомікозу з 82,46% до 87,38%; може застосовуватися при тяжких множинних резистентних ускладнених випадках мікотичних уражень нігтів.

Література

1. Аксенова О. В., Лесницкий А. И., Лесницкий А. А. Пульс-терапия орунгалом больных ониомикозами стоп // Укр. журн. дерматол. венерол. косметол. — 2001. — №82. — С. 68–69.
2. Балтеева Ш. Р., Таджибаева А. М. Особенности клинического течения грибковых заболеваний у больных сахарным диабетом // Новости дерматологии. — 2002. — № 2. — С. 24–25.
3. Вергун А. Р. Хірургічна оніхопатологія: клініко-епідеміологічні аспекти // Практична медицина. — 2011. — Т. XVII. — №5. — С. 106–113.
4. Вергун А. Р. Амбулаторна гнійна патологія кисті та стопи: вибрані питання клініки, діагностики та комплексного лікування. Львів: Сполом, 2013. — 129 с.
5. Гаин Ю. М., Попков О. В., Богдан В. Г. Оценка тяжести вросшего ногтя и оценка вероятности рецидива заболевания после хирургического лечения // Медицинский журнал. — 2006. — № 1. — С. 108–109.
6. Корнишева В. Г., Соколова Г. А., Белова С. Г. Вросшие ногти, как осложнение лечения ониомикоза стоп у больной сахарным диабетом второго типа // Успехи медицинской микологии: материалы второго всероссийского конгресса по медицинской микологии. М., 2004. — Т. IV. — С. 105–107.
7. Котик В. В., Вергун А. Р. Оніхомікоз стопи: етіологічне та патогенетичне обґрунтування деяких хірургічних аспектів комплексного лікування // Практична медицина. — 2005. — Т. XI. — № 3. — С. 27–33.
8. Winograd Acar E. Method Versus Winograd Method With Electrocoagulation in the Treatment of Ingrown Toenails // J Foot Ankle Surg. — 2017. — Vol. 56. — N3. — P. 474–477.
9. Aydin N., Kocaoglu B., Esemeli N. Partial removal of nail matrix in the treatment of ingrowing toe nail // Acta Orthop Traumatol Turc. — 2008. — V. 42. — N3. — P. 174–177.
10. Baran R., Haneke E., Richert B. Pincer nails: definition and surgical treatment // Dermatol. Surg. — 2001. — V. 27. — N3. — P. 261–266.
11. Baran R., Heneke E. Matricectomy and nail ablation // Hand. Clin. — 2002. — V. 18. — N4. — P. 693–696. Discussion 697.
12. Bristow I, Baran R, Score M. Rapid Treatment of Subungual Onychomycosis Controlled Micro Nail Penetration and Terbinafine Solution // J Drugs Dermatol. — 2016. — V. 15. — N8. — P. 974–978.
13. Burkhart C. N., Burkhart C. G., Gupta A. K. Dermatophytoma: recalcitrance to treatment because of existence of fungal biofilm // J. Am. Acad. Dermatol. — 2002. — V. 47. — № 4. — P. 629–631.
14. Chang P, Meaux T. Onychogryphosis: A Report of Ten Cases // Skinmed. — 2015. — V. 13. — N5. — P. 355–359.
15. Farrelly P. J., Minford J., Jones M. O. Simple operative management of ingrown toenail using bipolar diathermy // Eur. J. Pediatr. Surg. — 2009. — V. 19. — N5. — P. 304–306.
16. Goettmann S., Zarea I., Moulouget I. Onychomatricoma with pterygium aspect: unusual clinical presentation // Acta Derm Venereol. — 2006. — V. 86. — N4. — P. 369–370.
17. Grassbaugh J. A, Mosca V. S. Congenital ingrown toenail of the hallux // J. Pediatr Orthop. — 2007. — V. 27. — N8. — P. 886–889.
18. Gupta A. K., Foley K. A., Versteeg S. G. New Antifungal Agents and New Formulations Against Dermatophytes // Mycopathologia. — 2017. — V. — 182. — N1–2. — P. 127–141.
19. Gupta A. K., Korotzer A. Topical Treatment of Onychomycosis and Clinically Meaningful Outcomes // J. Drugs. Dermatol. — 2016. — V. 15. — N10. — P. 1260–1266.
20. Terbinafine in the treatment of dermatophyte toenail onychomycosis: a meta-analysis of efficacy for continuous and intermittent regimens / A. K. Gupta, M. Paquet, F. Simpson, A. Tavakkol // J. Eur Acad Dermatol Venereol. — 2013. — V. 27. — N3. — P. 267–272.
21. Gupta A, Simpson F. Device-based therapies for onychomycosis treatment // Skin Therapy Lett. — 2012. — V. 17. — N9. — P. 4–9.
22. Gupta A. K, Simpson F. C. Routes of drug delivery into the nail apparatus: Implications for the efficacy of topical nail solutions in onychomycosis // J. Dermatolog Treat. — 2016. — V. 27. — N1. — P. 2–4.
23. Gupta A. K, Studholme C. How do we measure efficacy of therapy in onychomycosis: Patient, physician, and regulatory perspectives // J. Dermatolog Treat. — 2016. — V. 27. — N6. — P. 498–504.
24. Kataria P., Sharma G., Thakur K. Emergence of nail lacquers as potential transungual delivery system in the management of onychomycosis / P. Kataria, G. Sharma, K. Thakur [et al]. // Expert Opin Drug Deliv. — 2016. — V. 13. — N7. — P. 937–952.
25. Li J., Hong G., Chen Z. Clinical study on treatment of obstinate ingrown nail with distal phalanx of great toe and soft tissue orthopaedics // Zhongguo Xiu Fu Chong Jian Wai Ke Za Zhi. — 2007. — V. 21. — N9. — P. 982–984.
26. Pajaziti L, Vasili E. Treatment of Onychomycosis — a Clinical Study // Med Arch. — 2015. — V. 69. — N3. — P. 173–176.
27. Patel M. M, Vora Z. M. Formulation development and optimization of transungual drug delivery system of terbinafine hydrochloride for the treatment of onychomycosis // Drug Deliv Transl Res. — 2016. — V. 6. — N3. — P. 263–275.
28. Peralta L., Morais P. Great toenail deformity—case studies // Aust. Fam Physician. — 2012. — V. 41. — N6. — P. 408–409.
29. Rusmir A., Salerno A. Postoperative infection after excisional toenail matrixectomy: a retrospective clinical audit // J. Am. Podiatr. Med Assoc. — 2011. — V. 101. — N4. — P. 316–322.
30. Zeichner J. A. Onychomycosis to Fungal Superinfection: Prevention Strategies and Considerations // J. Drugs Dermatol. — 2015. — V. 14. — N10, Suppl. — P. 32–34.
31. Zuber T. J. Ingrown toenail removal // Am. Fam. Physician. — 2002. — Vol. 65. — N12. — P. 2547–2554.

УДК 74+7.049.1+687.5

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Шандренко Ольга Миколаївна

кандидат мистецтвознавства, доцент,

доцент кафедри дизайн одягу

Київський національний університет культури і мистецтв

Шандренко Ольга Николаевна

кандидат искусствоведения, доцент,

доцент кафедры дизайн одежды

Киевский национальный университет культуры и искусств

Shandrenko Olga

PhD of Arts, Associate Professor,

Senior Lecturer of the Design Department

Kyiv National University of Culture and Arts

ORCID: 0000-0001-5284-7252

Сімонія Кристина Гулієвна

магістр з дизайну

Київського національного університету культури і мистецтв

Симония Кристина Гулиевна

магистр дизайна

Киевского национального университета культуры и искусств

Simoniya Kristina

Master of Design of the

Kyiv National University of Culture and Arts

ДИЗАЙН СЦЕНІЧНОГО КОСТЮМА УЧАСНИКІВ ЄВРОБАЧЕННЯ ВІД УКРАЇНИ

ДИЗАЙН СЦЕНИЧЕСКОГО КОСТЮМА УЧАСТНИКОВ ЕВРОВИДЕНИЯ ОТ УКРАИНЫ

DESIGN OF THE SCENIC COSTUME OF THE EUROVISION PARTICIPANTS FROM UKRAINE

Анотація. Проведено комплексний аналіз дизайну костюмів учасників Євробачення, які представляли Україну на міжнародному конкурсі 2003–2018 рр. Виявлено аналогію декоративних та формотворчих елементів сценічного костюма конкурсантів з елементами, що існують у національному вбранні. Наголошено, що в більшості випадків, сучасні костюми конкурсантів мають національні елементи і проявляються у стилізованих елементах чересу, плахти, вишиванки, намиста, вінка та у використанні матеріалів для виготовлення одягу, притаманних українському народному вбранню.

Ключові слова: дизайн, сценічний костюм, дизайн одягу, сценічний одяг, національна ідентичність, Євробачення.

Аннотация. Проведен комплексный анализ дизайна костюмов участников Евровидения, которые представляли Украину на международном конкурсе 2003–2018 гг. Выведено аналогию декоративных и формообразующих элементов сценического костюма конкурсантов с элементами, которые существуют в национальном костюме. Отмечено, что в большинстве случаев, современные костюмы конкурсантов имеют национальные элементы, которые проявляются в стилизованных элементах поясов, плахт, вышиванки, бус, венка, а также в использовании материалов для одежды, присущих украинскому народному наряду.

Ключевые слова: дизайн, сценический костюм, дизайн одежды, одежда для сцены, национальная идентичность, Евровидение.

Summary. The purpose of the research a comprehensive analysis of the costumes design of the participants on Eurovision, who represented Ukraine at the international competition 2003–2018, was conducted. It was revealed an analogy of decorative and form-forming elements of costume with traditional elements of the national costumes.

It was discovered that in most cases, modern costumes include national elements that appeared in the stylized elements of cheres, plahta, vishivanka, necklaces, circlet of flowers, in the using of materials for clothes that are inherent in Ukrainian folk costumes.

Key words: design, scenic costume, costumes design, stage clothes, national identity, Eurovision.

Постановка проблеми. Міжнародний пісенний конкурс Євробачення є популярним заходом, який проходить між країнами-членами Європейської спільноти ще з 1956 р. Україна стала активним учасником конкурсу з 2003 р. [24]. Щороку глядачі з Європи пильно стежать за конкурсом і насолоджуються не лише музичними виступами учасників, а й сценічним образом, у створенні якого одне з важливих місць відведено дизайну костюма. З моменту появи учасника на сцені костюм стає комунікатором, якому відведено особливу важливу роль у приверненні уваги глядачів.

Останні дослідження та публікації. Аналіз досліджень з даної проблематики засвідчив, що в науковій літературі існує значна кількість праць, автори яких торкаються питань сценічного костюма для театру в історичному контексті. Так, окремі з них описують сценічний костюм для театру; це переважно праці Р. Захаржевської [2], К. Кіреевої [4], М. Мерцалової [8], Л. Кибалової [3] та ін. Існують наукові роботи, присвячені розгляду елементів традиційного українського вбрання у сучасному одязі, а саме доробки: В. Бойко [1], К. Матейко [6], С. Сидорович [6] та ін.

Значна кількість авторів аналізують історію, особливості та термінологію традиційного українського костюма: Т. Ніколаєва [9], К. Матейко [7], О. Косміна [5] та ін. Проте наукових праць, де було б розглянуто сучасний український сценічний костюм учасників Євробачення виявлено не було.

Мета статті — проаналізувати дизайн костюмів учасників Євробачення, які представляли Україну на міжнародному конкурсі 2003–2018 рр., та виявити ознаки національної ідентичності у костюмах українських конкурсантів Євробачення.

Виклад дослідницького матеріалу. Дебютом України на конкурсі Євробачення став виступ О. Пономарьова. Молодий співак мав тоді освітлене волосся і вийшов на сцену у льняному білому костюмі, що складався з прямих брюк та піджака з накладними кишнями на грудях. Відповідно до образу Олександра було вдягнуто жінок, що супроводжували основну партію (бек-вокалі). В шовкових білих та блакитно-сірих сукнях виступав хореографічний балет. Сукні дівчат із балету були прилеглі, до коліна з розрізом із лівого збоку. У виступі також брала участь гімнастка у блакитному костюмі, що виконувала трюки, наче лялька з музичної скриньки [20]. Дизайн костюма першого учасника Євробачення від України не відзначався своєю приналежністю до

українського народу. Єдиною ниткою, що пов'язує виступ конкурсанта з Батьківщиною є те, що текстура матеріалу, з якого пошитий костюм, асоціюється з лляною тканиною. Льон використовувався на теренах України для виготовлення одягу: сорочок, плахт тощо [9].

Наступного 2004 р., у Стамбулі Україна стала переможцем завдяки виступу Руслани. Європу підкорив номер української конкурсантки. Справжнє шоу склалося з шаленого ритму, в основі якого відчувалася фольклорний наспів, запальної пісні виконавиці, її «диких танців» разом із хореографічним колективом «Життя», та виразні сценічні костюми. Виступ доповнили аксесуари, українські народні інструменти — трембіти. Костюми артистів були створені за гуцульськими мотивами зі шкіри і хутра. Їх виконала відома українська дизайнерка Roksolana Bogutska. У творчості дизайнерки поєдналися українські етнічні мотиви та прогресивні модні тенденції, що знайшли втілення в сучасному образі української співачки. Дизайн костюма, з етнічно-сучасними тенденціями зробив виступ більш національно ідентичним [13]. Виступ Руслани Лижичко на Євробаченні був побудований з елементами гуцульських мотивів і сучасних течій поп- і рок-музики. Така єдність сучасного та традиційного знайшла гармонійне відтворення в музичній композиції, костюмах, хореографії та сценічних атрибутах і т. д. Легко пізнаваними у костюмах солістки і балету стали елементи чересу (шкіряний пояс, який носили чоловіки в гірських районах, Карпатах) фурнітури, якою оздоблювали цей аксесуар, а також, матеріали які притаманні гуцульському строю — шкіра та хутро [11; 21].

«Гринджоли», які виступали наступними, висвітлювали на сцені тему «помаранчевої революції» в Україні. Текст пісні, музика, рухи, втілювали революційну тему. Були використані збуджуючі до дій кольори: помаранчевий, червоний, символічні атрибути — кайдани, а також національна символіка у вигляді державних гербів. Елементи національного одягу знайшли своє втілення у вигляді стилізованих плахт, прикрашених вишивкою, на тлі одягу стилю мілітарі і спортивного, в образах хлопців з балету. Згідно до інтерв'ю, для електронного видання «Факти», яке передувало виступу гурту у фіналі конкурсу, костюми для виступу пошила харківський дизайнер — Марина Лосева, стилем також займалася Лілія Пустовіт. Такі коментарі дав учасник гурту

Роман Костюк [13]. За ідеєю Костянтина Томільченка, хореографа постановника номеру, балет під час кульмінації виступу символічно розривав кайдани, нагадуючи глядачам про революційні події, що відбулись напередодні в Україні [21].

У виступі Тіни Кароль національні мотиви досліджувались у музиці, манері виконання пісні і танцювальній композиції, але у костюмі самої співачки майже не згадувались. Це була біла сукня з корсетом та міні-спідницею плісе. Ліф «а-ля Мерлін Монро» підкреслювала червона блискуча стрічка. Чоботи Тіни за принтовим та кольоровим рішенням нагадують стилізовану народну хустку [13; 21].

Одним, з найвизначніших і найвиразніших виступів України в Європі вважають номер Верки Сердючки (Андрія Данілко). Яскравий виступ настільки вразив публіку, що сценічний костюм Верки Сердючки обрали для презентації на виставці GOOD EVENING EUROPE у музеї Стокгольму ABBA The Museum [22; 24]. Костюм Вери розробила українська дизайнерка Анжела Лисиця. Головний убір з величезною блискучою зіркою на головному уборі став фірмовою відзнакою і атрибутом усіх майбутніх виходів Сердючки на сцену. Металевий блиск тканини та декору костюмів балету та солістки «зробив яскраву зірку» з усього номеру конкурсантів [21]. При розгляді костюма можна помітити стилізовану планку на верхній частині пілочки, на грудях, що має стилізовані елементи з української вишиванки [9].

Виступ народної артистки України Ані Лорак у 2008 році був відмічений особливою сукнею від італійського дизайнера Роберто Каваллі. На офіційному порталі Євробачення зазначено, що артистка виконала конкурсну пісню для дизайнера особисто. Це дало змогу дизайнеру краще уявити, що саме потрібно пошити для участі Ані у конкурсі. В результаті, співачка отримала сукню міні прилеглого силуету, яка майже злилася з її тілом і була розшита блискучим камінням та бісером [19]. Балет, що супроводжував співачку, складався з чоловіків у чорному, на фоні яких виблискувала солістка [13; 21].

У 2009 році Світлана Лобода витратила велику суму грошей для підготовки і виступу на конкурсі. Співачка приділила особливу увагу костюмам і декораціям. Виступала солістка у червоній міні сукні особистого дизайну [13; 21]. Наряд співачки був прикрашений блискучим камінням. Високі чорні блискучі чоботи на підборах, підкреслювали агресивно-сексуальний образ, пов'язаний з текстом пісні, де вона співає про «шалену бомбу».

У 2010 співачка Alyosha зайняла 10 місце з піснею на актуальну екологічну тему «Sweet People». Співачка вийшла на сцену Євробачення у наряді від української дизайнерки Лілії Літківської [13]. На початку номера Alyosha з'явилася перед публікою у чорному жилеті до коліна з великим капюшоном. Сукня була нейтрального кольору у тон шкіри ар-

тистки та обплетена аксесуаром у вигляді червоних бус, що нагадують артерії людини. У такому вигляді співачка доносила публіці свій важливий «massage» без допомоги балетної трупи [21]. Червоний нитковий аксесуар, що завивав тіло навіював мотив червоного намиста.

2011-го на сцену Євробачення Україна відправила Міку Ньютон. Співачка презентувала композицію «Angel» в образі янгола, у світлій сукні, з надлегкого шифону кремового відтінку від дизайнера української дизайнерки Ольги Навроцької, що відповідало трендам 2011 року, новій інтерпретації світлих тонів, у наряді, також, вдало поєдналися декоративні деталі і текстури. Аксесуар у вигляді пір'яних крил замовили в американській компанії Victoria's Secret. Крім того, виявилось, що Міка стала справжньою улюбленицею зарубіжної преси. Світські хроніки обговорювали її «янгольський наряд». Номер українки став справжнім шоу на євробаченні, разом з Мікою на сцені з'явилася переможниця шоу «Україна має талант» Ксенія Симонова, яка супроводжувала текст пісні символічними малюнками з піска, що проектувалося на великий екран. Зображення складались в єдину істоту, що зрозуміло будь-якій мові і національності. Номер виглядав дуже цілісно і вразив публіку Європи [13; 21].

Співачка Гайтана виконуючи на сцені Євробачення 2012 пісню «Be My Guest» («Будь моїм гостем») вбралася у сукню з бахроми додавши до образу дівочий святковий традиційний головний убір — вінок [9]. Інших українських національних елементів у сценографії співачки не було помічено [21].

Наступною конкурсанткою Євробачення стала Злата Огнєвіч. Виступ, який представила українка, був яскравим і видовищним. Артистка дуже серйозно віднеслася до підбору власного костюма на Євробачення. Для преси Злата розповіла, що для неї було створено зразу три сукні, а обрану одну, яка «найкраще працювала зі світлом» [14; 16]. Сукня світлого бежевого кольору з повністю оголеними плечима була прилеглого силуету та розширена від колін до низу. Її створювали зі спеціальних пластин, які виготовляли у Швейцарії і зшивали протягом місяця у Польщі. До таких технологій дизайнер Олена Рева вдалася заради створення максимально комфортної сукні для співачки, звертаючи увагу на те, що грудна клітка значно розширюється і звужується під час співу [21].

У виступі Марії Яремчук, всі атрибути на сцені та сценічна гра, були підпорядковані тексту пісні («Не зупиняйся, цілуй мене, поки я не здамся. Мое серце мов годинник, ти заводиш його своєю любов'ю.») — актор, молодий юнак, біг у великому колесі, поспішаючи до коханої. Співачка була одягнута в синю шовкова сукню, прилеглого силуету була декорована чорною шкірою в області ліфу, була розширеною від талії до низу [17]. З елементів національного костюма, у Марії, варто відмітити,

популярну на 2013 рік форму шкіряного ремня, який широко обвиває її стан, як чоловічий черес [9; 21].

У пісні переможниці Євробачення 2016 року — Джамали, йдеться про депортацію кримських татар 1944 року. У газеті *The New York Times* відзначили, що Джамала, і «сотні тисяч людей з її рідного Криму, представляють Україну на пісенному конкурсі «Євробачення» через два роки після анексії півострова Росією». Співачка розповіла всім глядачам, про страшні трагедії і біль, повторення якого відбуватись не повинно. У приспіві про це вона співала татарською мовою. Історичний, політичний текст пісні поєднався з сучасним аранжуванням, костюмом співачки та її артистичним виконанням. Увага приділена кожній деталі дала змогу створити виступ, що вразив Європу. Що саме вдягне співачка для виступу було обрано вже під час генеральної репетиції півфіналу. Тільки там, за словами артистки можна було побачити «як наряд виглядає в ТВ-трансляції, з графікою і сценічним світлом». Найбільш гармонійним і вдалим на сцені й у постановці виглядав образ розроблений молодим дизайнером Іваном Фроловим. Дизайнер створив брюки та сукню з синьої костюмної тканини. Брюки-кльош прикрашені вишивкою були поєднані із сукнею прилеглого силуету і розширеною від стегон, з асиметричним кроєм та вирізом з переду. Сукня мала спущене плече, та незшиті, в одному випадку і зшиті наполовину, в другому, розширені довгі рукава [13; 21].

У виступі групи та зовнішній вигляд групи «*O. Torvald*» можна відмітити вплив подій, що відбувались в Україні 2017 [21]. Артисти обрали мілітарі стиль в одязі. Костюми учасників мали колір хакі, складалася з прямих завужених брюк та жилетів із стилізованими елементами камуфляжу. Лідер

групи коментує виступ так: «Ця пісня про час, про те єдине, що ми не можемо повернути. Треба щодня говорити близьким, що любиш, знаходити час на дитину, на свою справу. Необхідно боротися за свою країну, її свободу тут і зараз. Не гайте часу» [23].

Наступного 2018 року, від України, був виступ юного співака Меловіна. Цей виступ був сповнений містичності і магії. Артист з'явився на сцені з середини свого рояля, наче Дракула із труни, так про це написали інтернет видання «РБК-Україна» [14]. У кульмінації виступу, за помахом руки артиста сходи, що вели до роялю, зайнялися вогнем. Меловін був одягнений у темні прямі брюки та темний подовжений піджак. Тематика національного не знайшла прямого вираження у виступі учасника, проте одяг складався з лляної сорочки грубого сіруватого кольору, з планкою і коміром стійкою.

Висновки. При аналізі дизайну сценічного одягу учасників Євробачення, було виявлено стилізовані мотиви взяті з традиційного народного вбрання, як з жіночого так і з чоловічого. Джерелом натхнення при створенні костюмів, для дизайнерів Роксолани Богущької, Марини Лосєвої, Анжели Лисиці, Лілії Літковської, Анни Осмехіної, Катерини Олішевської стали такі елементи вбрання як: сорочка, плахта, черес, намисто і вінок.

В результаті аналізу костюмів та виступів учасників Євробачення від України за 2003–2018 р.р., безпосереднього зв'язку між присутністю національних ознак у костюмі та успіхом конкурсанта не виявлено. Проте, за умов присутності національних мотивів і виступах, виявлено підвищену зацікавленість глядацької аудиторії. Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні місця та ролі ознак національної ідентичності, що присутні у костюмах українських учасників на міжнародних конкурсах.

Література

1. Бойко В. М. Українські народні традиції в сучасному одязі. — Київ: Реклама, 1970. — 134 с.
2. Захаржевская Р. В. История костюма — 4-е изд., перераб. и доп. / Захаржевская Р. В. — Москва: РИПОЛ классик, 2009. — 432 с.
3. Кибалова Л. Иллюстрированная энциклопедия моды. Перевод на русский язык И. М. Ильинской и А. А. Лосевой в 1986 г. / Кибалова Л., Гербенюва О., Ламарова М. — Прага: Артия, 1987–608 с.
4. Киреева Е. В. История костюма. Европейские костюмы от античности до XX века / Киреева Е. В. — Москва: Просвещение, 1970. — 165 с.
5. Косміна О. Ю. Українське народне вбрання / Косміна О. Ю. Київ: Балтія-Друк, 2006. — 64 с.
6. Матейко К. І. Використання в сучасному одязі елементів традиційного вбрання // Нар. Творчість та Етнографія / Матейко — К. І., Сидорович С. Й. — М.: Наука, 1964. — 20 с.
7. Матейко К. Український народний одяг: Етнографічний словник / Матейко К. — Київ: Наук. думка, 1996. — 196 с.
8. Мерцалова, М. Н. Костюм разных времен и народов. Том 1–4. // М. Н. Мерцалова. — Москва: Академия Моды, Т. 1–1993, 545с.; Т. 2 — 2001, 432 с.; Т. 3–4–2001, — 576 с. Ніколаєва Т. Історія українського костюма / Ніколаєва Т. — Київ: Либідь, 1996. — 176 с.
9. Український костюм: комплект листівок / упоряд. та авт. тексту В. В. Миронов; худож. А. Перепелиця. — Київ: Мистецтво, 1977. — 21 с.: іл.

10. Українське народне мистецтво. Вбрання / під заг. ред. К. Г. Гуслистого. — Київ: Держ. Вид-во образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1961. — 321 с.
11. Шульгина А. Советы костюмера/Шульгина А., Томилина Л., Замалина Л. — М., Профиздат, 1968. — 152 с.
12. В чем и за сколько выступали на Евровидении украинцы [Електронний ресурс] // Діпо. Музыкальный укруп. — 2016. — Режим доступу: https://ukrop.depo.ua/rus/muzykalniy_ukrop/v-chomu-i-za-skilki-vistupali-ukrayntsi-na-evrobachenni-29042016170500.
13. Євробачення 2018: MELOVIN пояснив, навіщо лів в труну під час репетиції [Електронний ресурс] // РБК-Україна. — 2018. — Режим доступу: <https://styler.rbc.ua/ukr/zvyozdy/evrovidenie-2018-melovin-obyasnil-zachem-1525550002.html>.
14. Злата Огневич. В платьє из пластин очень комфортно рабо тать.[Електронний ресурс] // ЧАО «КП В УКРАИ-НЕ». — 2013. — Режим доступу: <https://kp.ua/culture/395225-zlata-ohnevych-v-plate-yz-plastyn-ochen-komfortno-rabotat>.
15. Кто пошил Злате Огневич платьє для «Евровидения»? [Електронний ресурс] // Jetsetter.ua. — 2013. — Режим доступу: <https://jetsetter.ua/anzhelina-dzholi-perenesla-operatsiyu-po-udalenyu-molochnyh-zhelez/>.
16. Мария Яремчук выступит в роскошном платьє от украинского дизайнера Анны Осмежиной [Електронний ресурс] // Joinfo.ua. — 2014. — Режим доступу: https://joinfo.ua/showbiz/gossip/915273_Mariya-Yaremchuk-vistupit-roskoshnom-plate.html?fbclid=IwAR0iorqZUkn9s7TMwQVz4JH37b3TpvPZZIZZC9eU-ImqMReV-1uzKpxLxRo
17. Музыка Л. Руслана рассказала, почему MELOVIN получил такие низкие оценки жюри [Електронний ресурс] / Лилия Музыка // Офіційний сайт газети «Факты». — 2018. — Режим доступу: <https://fakty.ua/268461-ruslana-rasskazala-pochemu-melovin-poluchil-takie-nizkie-ocenki-zhyuri-foto>.
18. На Евровидение Ани Лорак выступит в платьє за 200 тысяч долларов [Електронний ресурс] // Газета «Сегодня». — 2008. — Режим доступу: <https://www.segodnya.ua/lifestyle/showbiz/na-evrovidenie-ani-lorak-vystupit-v-plate-za-200-tyisjach-dollarov.html>.
19. Олександр Пономарьов [Електронний ресурс] // YouTube. — 2012. — Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=iRxflMaHhBI>.
20. Eurovision Song Contest [Електронний ресурс] // YouTube. — 2004. — Режим доступу: <https://www.youtube.com/channel/UCRpjNHu8ivVWs73uxHlWwFA>.
21. Jordan P. The Official Eurovision Song Contest Exhibition opens! [Електронний ресурс] / Paul Jordan // The official website of the Eurovision Song Contest. — 2016. — Режим доступу: <https://eurovision.tv/story/the-official-eurovision-song-contest-exhibition-opens>.
22. O. Torvald выступили на Евровидении-2017 [Електронний ресурс] // Vogue UA. — 2017. — Режим доступу: <https://vogue.ua/article/culture/muzyka/o-torvald-vystupil-na-evrovidenii-2017.html>.
23. Reymann-Schneider K. Eurovision exhibition in the ABBA Museum goes down memory lane [Електронний ресурс] / Kristina Reymann-Schneider // Deutsche Welle. — 2016. — Режим доступу: <https://www.dw.com/en/top-stories/s-9097>.

Golub Tetiana*PhD, Associate Professor**National Technical University of Ukraine**“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”***Голуб Тетяна Петрівна***кандидат педагогічних наук, доцент**Національний технічний університет України**«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»***Голуб Татьяна Петровна***кандидат педагогических наук, доцент**Национальный технический университет Украины**«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»***SYSTEMS APPROACH AND EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT****СИСТЕМНИЙ ПІДХІД І ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ****СИСТЕМНЫЙ ПОДХОД И ОБРАЗОВАНИЕ ДЛЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ**

Summary. The article is devoted to the study of systems approach in providing the education for sustainable development that enables solving the task of forming a new holistic person, with a new noospheric worldview, with a new system of values and meanings. Following the principles of systems approach makes the education for sustainable development not only fit into the evolution of the world community along a new path, but also be one of the decisive levers of the forthcoming civilizational innovation-sustainable transition.

Key words: sustainable development, education, systems approach, integrity.

Анотація. Стаття присвячена дослідженню застосування системного підходу в освіті для сталого розвитку, що дозволяє вирішити завдання формування нової цілісної особистості, з новим ноосферним світоглядом, з новою системою цінностей. Дотримуючись принципів системного підходу, освіта для сталого розвитку не лише стає складовою еволюційного розвитку світового співтовариства, але й є одним з вирішальних важелів майбутнього цивілізаційного інноваційно-сталого розвитку.

Ключові слова: сталий розвиток, освіта, системний підхід, цілісність.

Аннотация. Статья посвящена изучению системного подхода в обеспечении образования для устойчивого развития, позволяющего решить задачу формирования нового целостного человека, с новым ноосферным мировоззрением, с новой системой ценностей. Следование принципам системного подхода делает образование в интересах устойчивого развития не просто частью эволюции мирового сообщества, но и является одним из решающих рычагов предстоящего цивилизационного инновационно-устойчивого развития.

Ключевые слова: устойчивое развитие, образование, системный подход, целостность.

Introduction. The future forms, paradigms and models of education will be influenced by the evolution of civilization, and education as its component should contribute to those forms of development that will most effect the strategy of human survival and conservation of the biosphere. In the area of education, transformations will be closely linked to the evolutionary changes in the entire civilizational process and the interaction of society and nature.

Nowadays an intensive world search for new strategies and models of education of the 21st century is being

carried out. Thus, the up-to-date education should meet the needs of present and future generations, set the goal of survival in the conditions of preserving the natural environment. It is supposed to be not the one ultimate model of education but the evolutionary series of models and strategies of educational processes and systems that contribute to the emergence of a new civilization that ensures the survival of humankind and the preservation of the biosphere.

The reason for increasing interest in a new vision of world education is the need to forecast and change

the vector of global processes, especially globalization, in which negative trends and consequences are growing, causing aggravation of global problems. Thus, global problems concentrate mainly on the negative consequences of previous world development and exacerbate contradictions that threaten worldwide catastrophic consequences. Humankind needs to take coordinated actions to break out different global crisis, generated by global problems and negative processes. The undesirable consequences of the spontaneous development of global processes and problems require their modification according to the aim of turning the global development vector into a path of progressive development or, as it turned out more than two decades ago, the path of sustainable development as a new type of development capable of preserving civilization and the biosphere.

Effectively managing the processes of globalization and solving global and other problems with the help of a modern yet unformed global consciousness and modern conservative-lagging education is not just ineffective, but even fundamentally impossible. Education rejects from active participation in the search for optimal solutions in the emerging anti-crisis global activities and does not contribute to the survival of humankind. The worldwide transition to the sustainable development of civilization and its co-evolutionary interaction with nature has begun to raise the question of changes in all forms and directions of social activity, including education.

Education for sustainable development. One of the new and most important models of world education is linked to the strategy of sustainable development, to which humanity is already beginning to move in the 21st century, according to United Nations decisions. The main features of the new model of the civilizational development of the 3rd millennium and its most important subsystem — education, should be formed in the coming decades. Sustainable development is not just one of the new problems, but the problem, the solution of which determines the future of all humankind. This is a completely new development model of the entire world community, which is on the path of its survival and solving global problems of humankind.

There exists hundreds of definitions of the notion “sustainable development”, but among the most frequently quoted is one given in the “Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future”, according to which sustainable development is the development that “meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs” [1, p. 16].

As for the education for sustainable development, UNESCO defines it as a concept that “empowers learners to take informed decisions and responsible actions for environmental integrity, economic viability and a just society, for present and future generations, while respecting cultural diversity” [2].

The main idea of education is the idea of development. Any growth or development, as John Dewey notes, should create conditions for further development [3]. Therefore, the main goal of education is the formation of a person capable of self-development and striving for the continuous personal development. Therefore, in modern conditions, the education system should become a system of continuous education that reproduces in each person the best features of national and world culture and positively develops them, shaping each person’s mindset for continuous development throughout life and creating conditions for such development — the principle of continuous education. Only continuous education can ensure the preservation of the internal and external integrity of a person, his/her sustainable development, and as a consequence, the sustainable development of humankind in harmony with the nature of which it is a part.

Systems approach in sustainable development. The implementation of sustainable development requires special management, the correct formation and implementation of which is impossible without the use of a system approach. Therefore, it makes sense to study not just sustainable development, but the system of sustainable development and the sustainable development management system as well. Moreover, if we want to penetrate deeply into the essence of the problem of sustainable development and manage this development, to find the right directions for its solution, it is necessary first of all to try to determine the goals of this development, because the goal is the main backbone factor, and its basic system properties.

The overall goal of the system of sustainable development should be the formation of such a direction, such a path and development rates that would enable humankind to exist on Earth without global catastrophes and with acceptable quality without losing human in man indefinitely.

Since we do not really know the possible consequences of human influence on the future and achieving the goal of sustainable development of all anthropogenic factors, it would be more correct to strive to preserve the habitat in an unchanged form in which humanity already existed for a long time of its evolution, and with which it represented until recently a single whole, integrity.

The system is an integral set of elements. Integrity gives the aggregate system, superadditive properties, the main one of which is the possibility of using the system for its intended purpose. The higher the integrity, the higher the effect of using the system to the destination. However, on the other hand, the higher the current integrity, the more difficult it is to implement a system change in the future. Therefore, we can assume that, given the prospect of further development, there is always some optimal current integrity of the system. Managing the development of the system means managing its integrity.

As for the notion of integrity in relation to system of education, its internal unity is usually associated. However, the true inner unity is impossible without the unity of the system with the external environment, without resorting to the external environment and the function that the system performs in it and in whose name it was created. You can create an internally unified system that performs well in the external environment, but this function can be aimed at destroying the external environment, there are plenty of such examples in history. Therefore, system of education should have both an internal unity between its elements — internal integrity, and an external unity with the environment, the element of which the system exists — external integrity. The unity of the system with the environment is characterized by its dynamic equilibrium and is ensured by both internal and external integrity.

Retribution for integrity is the mandatory coordination of the goals and interests of system elements with a common goal, a certain loss of freedom of elements, the emergence of new restrictions and additional responsibilities for the elements. The overall goal of the system must be understood and accepted by all its elements, in spite of the fact that in the process of moving towards it, they must partially give up their interests.

Evolutionary changes in nature go from simple to complex, which allows us to conclude that the main development arrangement is integration, through which the integrity of existing systems increases and new systems are created. The main task in integrity management is to accurately determine the moment of integration, when all the conditions have matured and the system and private interests are properly taken into account. Too early or too late integration is fraught with deterioration in the quality of the system functioning, the possibility of changing the movement direction.

But all the measures to ensure sustainable development will be useless if one of the main components does not include solving the task of forming on a massive scale a new holistic person, with a new noospheric worldview, a new system of values and meanings.

The most important role in the formation of such a person belongs to education, which is a mean of human development, a mean of familiarizing it with culture and social experience, with the method and essence of socialization through all institutions. Education is the mapping of the desired prototypes of the individual (knowledge, meanings, values, competencies, etc.) into the psyche of the learners, introducing into their living programs the basic elements of culture.

Conclusions. Science and education, which are already integrating into a single advanced scientific and educational process, will change the evolutionary path of social development in the direction of its survival, preservation and further permanent progress. For a future sustainable civilization, a new model of education is needed that could meet the corresponding needs of present and future generations of earthlings and of all humankind in the conditions of conservation of the biosphere. The main contours of the new model of social development and its most important subsystem — education should be formed in the coming decades and to have a success they should follow the principles of systems approach. As a result, education for sustainable development will not only fit into the evolution of the world community along a new path, but will also prove to be one of the decisive levers of the forthcoming civilizational innovation-sustainable transition. In its turn, as one of the most important spheres of social activity, education will also go on its own path of sustainable development in accordance with the basic principles of sustainable development transformations.

References

1. Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development. United Nations. — 300 p. URL: <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>
2. Education for Sustainable Development. UNESCO. URL: <https://en.unesco.org/themes/education-sustainable-development>
3. Dewey, John (1916). *Democracy and Education: An Introduction to the Philosophy of Education*. New York: Macmillan. URL: <https://archive.org/stream/democracyandedu00dewegoog#page/n6/mode/2up>

Syvokhop Yaroslav

*PhD in Pedagogical Science, Senior Lecturer at the
Department of Management and Innovation Development of Education,
Head of the Research Laboratory of Healthcare Technology
Transcarpathian Institute of Postgraduate Education*

PRINCIPLES OF THE FORMATION OF HEALTHY LIFESTYLE OF STUDENTS IN THE PROCESS OF SPORTS AND REGIONAL STUDY ACTIVITIES IN THE AFTERSCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Summary. *The article describes the basic principles of the formation of healthy lifestyle habits of students in the process of sports and regional studies in the afterschool educational institutions.*

Key words: *principles, formation, healthy lifestyle, health, students, afterschool educational institutions, sports and regional studies work.*

The scientific, methodological, socio-pedagogical and procedural-objective characteristic of the modern system of afterschool education and upbringing of children and student youth is a holistic pedagogical and educational system, which includes principles, content of education, forms, methods and pedagogical conditions of the functioning of this system. The analysis of scientific works gives us reasons to believe that these pedagogical categories, according to the interpretation of leading Ukrainian and foreign pedagogues Y. Babansky, S. Goncharenko, M. Davydov, C. Kupisevich, I. Lerner, V. Okonya, Oleksyuk, V. Onishchuk, V. Pomagaiba, O. Savchenko, M. Skatkin, S. Chavdarov, are determined today by effective components of the methodology of the formation of vital knowledge, skills and abilities of the growing personality.

Analysis of the above-mentioned domestic and foreign scientific and pedagogical works and the carried out in recent years research has made it possible to conclude certain achievements in the scientific substantiation of the principles of education and upbringing of children and students youth. However, the full acceptance of these principles, one or more of their classifications, and most importantly, practical application in forming the skills of a healthy lifestyle in the educational process of the afterschool educational institution, according to our beliefs, should be adjusted in accordance with the specifics of such work.

The initial position in the substantiation of the theoretical foundations of the modern classification of the principles of constructing and exercising of sports and regional studies by students in institutions of afterschool education, aimed at the formation of their healthy lifestyle, are historically recognized principles

of environmental and cultural compatibility, formal and informal approaches to the organization of education and upbringing of children of various age, based on the studies of Y. Komensky and F. Disterweg [6; 4].

It should be noted that these principles in the early 20-ies of the twentieth century were laid by E. Medinsky in the basis of the development of a number of didactic principles of education, such as: scientific, systematic and consistent, visibility and abstraction, with a special emphasis on consciousness, activity and practical activities of students, the strength of their knowledge and skills. He also introduced another major concept that complied with the needs of developing afterschool education those years — the principle of child-centricity, or, as interpreted by Medinsky, the principle of taking into account the interests and needs of the child and the principle of education of the child through self-study and practical activities in the environment and, most importantly, in a team created by the common interests of children [8]. Subsequently, the content and the basic list of principles of teaching and education of the individual was changed, improved, acquired another essence and orientation [1].

Thus, in the analytical, theoretical, conceptual and categorical field of research that we described above, the provisions concerning the division of principles of education into general-didactic, specific and national ones are taken into account. According to our belief, this should ensure the unity, systematic and pedagogical effectiveness of the method of forming a healthy lifestyle of students in the process of sports and regional studies work in the afterschool educational institutions. The expediency of such approach to differentiating the principles of education into general didactic, specific didactic and national in the field of

afterschool education is confirmed by scientific works and the results of the research G. Pustovit [9, p. 72–74] and our analysis of contemporary practice in the field of afterschool education and upbringing.

As stated in the Ukrainian pedagogical dictionary, the principles of education are “... the regulations that occur on the basis of the laws of education and determine the general direction of the educational process, the basic requirements for its content, methodology and organization” [3, p. 270].

Consequently, the principles of education cover all aspects of the educational process and are the result of a generalization of world experience in the field of education. I. Bech observes a similar, but wider, philosophical and cultural characteristics of the interpretation of the principles of education, emphasizing attention on the fact that this is not just regulations, but rather “... the ideas of the methodological level” [5, p. 712].

An analysis of modern scientific works of general pedagogical and didactic and methodical direction gives us grounds to conclude that there is still no single opinion regarding the classification, hierarchy, number and definitions of the essence of the principles of education. S. Goncharenko highlighted the general and national principles of education [5, p. 270], and in the scientific works of M. Fitsula the basic principles of national education are grounded [13, p. 238].

However, in the last national encyclopedic publication Encyclopedia of Education, the principles of education are considered by I. Bekh as a certain pedagogical system. A constructed in this way educational process, in his opinion, has signs of projection, to some extent, and guarantees a positive final result [5, p. 712–713].

We determine the following general-pedagogical principles that should be taken into account when developing educational content aimed at creating a healthy lifestyle of students in the process of sports and regional studies in the afterschool educational institutions:

- principle of environmental compatibility and personal orientation;
- principle of the systematic approach;
- principle of the scientific approach and life applicability;
- principle of the continuity;
- principle of comprehensiveness and interdisciplinary integration of the educational content;
- principle of the availability and progressive training;
- principle of individualization of training and education;
- principle of practical orientation.

On the basis of the analysis of scientific works of O. Bykovskaya [2, p. 171–180], G. Pustovit [9, p. 72–74], we also introduced some adjustments in the classification of modern principles of the organization and implementation of afterschool education and the upbringing of children and students in accordance with the specifics of the formation of a healthy life-

style of students in the process of sports and regional studies in the afterschool educational institutions. Accordingly, this made it possible to determine precisely those specific principles that most fully reflected the content, structure and approaches of the formation of the phenomenon under study in their accordance with the general and national didactic principles.

To the specific, namely educational principles, which are inherent predominantly in the educational process of the afterschool educational institutions, we have included the generalizing principle of environmental compatibility in education, as well as a number of specific principles:

- principle of child-centricity;
- principle of variability;
- principle of humanization and democratization of the educational process;
- principle of cultural compatibility;
- principle of intercultural and multicultural accommodation;
- principle of self-control and self-regulation;
- principle of positive motivation;
- principle of positive imitation;
- principle of practical orientation.

A group of principles that are important for the substantive content of sports and lore studies activities in the afterschool educational institutions, aimed at forming healthy lifestyles among students, includes the national principles of education set forth by us. The essence of the latter is considered by us as an integration of the educational traditions of the Ukrainian people for the preservation and improvement of the health of the younger generation, formed in the historical retrospective of the formation and development of the nation, social relations, according to changes in the content of education and upbringing of children and student youth. Therefore, taking into account the latter, in the process of determining and describing the principles of forming a healthy lifestyle of students in the process of sports and regional studies activities in the afterschool educational institutions, we have focused not on the definition of new principles of education, but rather on the implementation of adaptation and improvement of national principles of education on the basis use in their interpretation of the essence and methods of applying the leading national ideas, folk traditions, achievements and taking into account the national mentality of the problem under study [12, p. 104–105].

According to the analysis above, we can assume that among the priorities in the list of national principles should be those that most effectively contribute to the realization of the goal, objectives and content of the formation of a healthy lifestyle of students during the process of sports and regional studies in the afterschool educational institutions and are aimed at the comprehensive solution of educational, developmental, health-preserving and purely applicable tasks of physical culture, sports, educational, cognitive,

ethnographic and national studies. We determined the following principles:

- the principle of national orientation of education;
- the principle of the interrelation of regional studies and national approaches in studying the problems of the surrounding environment and preserving the health of the child;
- the principle of orientation to universal moral and spiritual values;
- the principle of connection with the life, culture, traditions and customs of the native people;
- the principle of independent activity [10, p. 79–100].

We believe that the general didactic principles of education and upbringing, although they are leading in determining primarily educational content and, accordingly, the forms and methods of its implementation in the educational process of institutions of extracurricular education for the formation of a healthy lifestyle of students in the process of sport and regional studies, however, we do not reject the importance of specific principles. We believe that the leading role and significance of the specific principles of the formation of a healthy lifestyle of student youth lies precisely in determining the essence and direction, as well as the characterization of the specifics and peculiarities of the implementation of the specific educational institutions of the afterschool educational institutions, educational influences that are characteristic of the educational process. The purpose of the latter is to solve specific educational and training tasks by students during the exercise of regional studies, aimed at forming a healthy lifestyle [11, p. 155–157].

Substantiation and refinement of traditional principles (general didactic, specific and national) of education of students in the afterschool education institutions made it possible:

- to specify the content, goals and objectives for the formation of a healthy lifestyle in the process of sports and regional studies work in these educational institutions;
- to increase the efficiency of the forms and methods of organization of educational, cognitive and research activities and sport-development, sports and health, health-saving, regional studies, mass and community service;
- to develop general theoretical and methodological foundations for the effective formation of a system of knowledge, practical skills and abilities of students to organize and participate in various forms of sport and regional studies
- to develop a firm belief in the need to adhere to a healthy lifestyle and own health-preserving behavior.

The results of our research showed that this approach allowed us to determine the hierarchical component of the application of general didactic, specific and national principles of education, both in the design of educational content, its implementation in the educational process of the afterschool educational institution, and in promoting the increase of the effectiveness of the corresponding forms and methods. Activity of the students and teachers collective on the formation of healthy lifestyle habits of students in the afterschool educational institutions.

References

1. Бех І. Д. Виховання особистості: підручник / І. Д. Бех. — К.: Либідь, 2008. — 840 с.
2. Биковська О. В. Сучасні положення теорії та методики позашкільної освіти / О. В. Биковська // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент: зб. наук. праць. — К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. — Вип. 2. — С. 171–180.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. — К.: Либідь, 1997. — 376 с.
4. Дистервег А. Избранные педагогические сочинения / А. Дистервег. — М.: Педагогика, 1956. — 347 с.
5. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. — К.: Юніком Інтер, 2008. — 1040 с.
6. Коменський Я. А. Избранные педагогические сочинения / под ред. А. А. Красновского. — М.: Учпедгиз, 1939. — Т. 2. — 224 с.
7. Кузь В. Г. Основи національного виховання / В. Г. Кузь, Ю. Д. Руденко, З. О. Сергійчук. — Умань: ФОП Жовтий, 1993. — С. 79–100.
8. Медынский Е. Н. Энциклопедия внешкольного образования / Е. Н. Медынский. — Петроград: Госуд. изд. Москва. — 1923. — Т. 1. — 138 с.
9. Пустовіт Г. П. Позашкільна освіта і виховання: підручник / Г. П. Пустовіт. — К.: Педагогічна думка, 2013. — 272 с.
10. Сележан Й. Ю. Основи національного виховання / Й. Ю. Сележан // Українознавство: історичний, філософсько-релігійнознавчий аспекти: хрестоматія. — Чернівці: Книги — ХХІ, 2006. — 306 с.
11. Сивохоп Я. М. Інноваційні підходи до підвищення кваліфікації педагогів з питань формування здорового способу життя учнівської молоді / Я. М. Сивохоп // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. — Ужгород: УНУ, 2014. — № 31. — С. 155–157.
12. Сивохоп Я. М. Особливості ціннісного ставлення до здоров'я та здорового способу життя учнів 6–9 класів в умовах позашкільних навчальних закладів / Я. М. Сивохоп. // Валеологічна освіта в навчальних закладах України: стан, напрями й перспективи розвитку: зб. наук. праць ХХІ Всеук. наук.-прак. конференції Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. — Кіровоград: КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. — № 11. — С. 305–309.
13. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посібник / М. М. Фіцула. — К.: Академвидав, 2006. — 352 с.

УДК 372.851.4

Гамидова Шалала Абдулахадовна*кандидат педагогических наук, старший преподаватель**кафедры «Математика и методика ее преподавания»**Бакинский государственный университет***Hamidova Shalala***Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the**Department of Mathematics Methods of Teaching**Baku State University*

DOI: 10.25313/2520-2057-2019-1-4622

МОДЕЛИ ОБЩЕНИЯ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

HIGH SCHOOL TEACHER'S COMMUNICATION MODELS

Аннотация. В данной работе приводятся модели общения преподавателя высшей школы. Рассматривается совокупность средств и методов, обеспечивающих реализацию данных целей. Выделяются следующие этапы педагогического общения: прогностический этап, начальный период общения и управление общением в развивающемся педагогическом процессе.

Вуз отличается от школы содержанием обучения и воспитания, изменением их форм. Основная функция вуза – формирование личности специалиста. И этой цели должно быть подчинено общение преподавателей и студентов.

Ключевые слова: модели, метод, общение, этапы и т.д.

Summary. This paper presents the communication model of the teacher of higher education. The set of tools and methods that ensure the realization of these goals is considered. The following stages of pedagogical communication are distinguished: the prognostic stage, the initial period of communication and the management of communication in the developing pedagogical process.

A higher education institution differs from a school in the content of education and upbringing, in a change in their forms. The main function of the university is the formation of the personality of the specialist. And the communication of teachers and students should be subordinated to this goal.

Key words: models, method, communication, stages, etc.

Постановка проблемы. Современная высшая школа нуждается в профессионалах, которые способны раскрыть личностно-профессиональный потенциал студентов и подготовить компетентных специалистов. Эту важнейшую задачу способен успешно решать преподаватель, который не только обладает глубокими профессиональными знаниями, но и стремится к эффективному сотрудничеству со студентами и знает все модели и пути общения со студентами.

Актуальность проблемы. Педагогу нужны как знание психологии студентов, так и постоянный учет социологических данных, касающихся особенностей социализации и ценностных ориентаций современной молодежи. Особую роль в наши дни в педагогическом общении неудача и успех зависят от личности педагога.

Цели и задачи метода. Целью данной работы является приведение моделей педагогического общения между преподавателем и студентом в высшей школе.

Исследования в области педагогической психологии показывают, что значительная часть педагогических трудностей обусловлена не столько недостатками научной и методологической подготовки преподавателей, сколько деформацией сферы профессионально-педагогического общения.

Педагогическое общение — специфическая форма общения, имеющая свои особенности и в то же время подчиняющаяся общим психологическим закономерностям, присущим общению как форме взаимодействия с другими людьми, включающий коммуникативный, интерактивный и перцептивный компоненты.

Педагогическое общение — совокупность средств и методов, обеспечивающих реализацию целей и задач воспитания и обучения и определяющих характер взаимодействия педагога и учащихся.

Человеческие взаимоотношения, в т.ч. и в учебном процессе, должны строиться на субъект-субъектной основе, когда обе стороны общаются на равных,

как личности, как равноправные участники процесса общения. При соблюдении этого условия устанавливается не межролевой контакт «преподаватель — студент», а межличностный контакт, в результате которого и возникает диалог, а значит, и наибольшая восприимчивость и открытость к воздействиям одного участника общения на другого. Создается оптимальная база для позитивных изменений в познавательной, эмоциональной, поведенческой сферах каждого из участников общения. Т.о., замена межролевого общения общением межличностным способствует отходу от формализма и догматизма в обучении.

Основные формы педагогической деятельности протекают в условиях общения. Содержание общения составляет обмен информацией, но этим общение не исчерпывается. Важнейшей стороной общения является стремление запечатлеть облик одного человека в другом, транслировать себя в другого через совместную деятельность. Это уже личностное общение. Общающиеся люди стремятся поделиться своим бытием с другими, обсудить какие-то события, волнующие обе стороны. Это — личностное взаимодействие в совместной деятельности преподавателя и студента. В этом смысле общение выступает как важнейший инструмент решения учебно-воспитательных задач.

Общение выступает в четырех аспектах:

- 1) как средство решения учебных задач;
- 2) как система социально-психологического обеспечения воспитательного процесса;
- 3) как способ организации взаимоотношений преподавателей и студентов, в котором сочетаются обучение и воспитание;
- 4) как процесс воспитания личности и творческой индивидуальности.

Итак, преподаватель вуза предстает как инициатор и руководитель процесса общения, суть которого составляют система, приемы и навыки взаимодействия педагога и студенческого коллектива, содержанием которого являются обмен информацией, учебно-воспитательное воздействие, организация взаимоотношений и трансляция личности педагога обучаемым.

Исследования проблем коммуникации в учебном процессе дают возможность выделить следующую структуру педагогического общения, органично связанную с творческой работой преподавателя.

Этапы педагогического общения:

Прогностический этап: в процессе моделирования педагогом общения с группой, потоком в процессе подготовки к педагогической деятельности осуществляется планирование коммуникативной структуры будущей деятельности соответственно:

- педагогическим целям и задачам;
- общей педагогической и нравственно-психологической ситуации в аудитории;
- творческой индивидуальности самого педагога;

- индивидуальным особенностям студентов;
- предлагаемой системе методов обучения и воспитания.

Начальный период общения: организация непосредственного общения с аудиторией, группой. Важнейшими элементами этого этапа являются:

- конкретизация спланированной модели общения;
- уточнение условий и структуры предстоящего общения;
- осуществление изначальной стадии непосредственного общения.

Управление общением в развивающемся педагогическом процессе. Кроме дидактических и методических требований к лекции, существует ряд социально-психологических требований к ней:

- становление психологического контакта с группой для передачи информации и ее личностного восприятия студентами;
- разработка психологически обоснованной партитуры лекции;
- создание обстановки коллективного поиска и совместных раздумий;
- управление познавательной деятельностью студентов;
- единство делового и личностного аспектов;
- целостная, педагогически целесообразная система взаимоотношений педагога и студентов.

Анализ осуществленной системы общения и моделирование общения в предстоящей деятельности.

Особенности педагогического общения в вузе

Вуз отличается от школы содержанием обучения и воспитания, изменением их форм. Основная функция вуза — формирование личности специалиста. И этой цели должно быть подчинено общение преподавателей и студентов. Система вузовского педагогического общения в звене «преподаватель — студент» качественно отличается от школьного самим фактом их приобщенности к общей профессии, а это в значительной мере способствует снятию возрастного барьера, мешающего плодотворной совместной деятельности.

В системе вузовского педагогического общения сочетаются два фактора:

- 1) взаимоотношения ведомый — ведущий;
- 2) взаимоотношения сотрудничества обучаемого и обучающего.

Основные требования к отношениям «преподаватель — студент», «студент — студент» можно сформулировать следующим образом:

- взаимодействие факторов сотрудничества и ведомости при организации воспитательного процесса;
- формирование духа корпоративности, коллегиальности, профессиональной общности с педагогом;
- ориентация системы педагогического общения на взрослого человека с развитым самосознанием и тем самым преодоление авторитарного воспитательного воздействия;

- использование профессионального интереса студентов как фактора управления воспитанием и обучением и как основы педагогической и воспитательной работы.

Такой стиль формируется под влиянием двух активных факторов:

- увлеченности наукой, предметом;
- стремления превратить область научного поиска в материал педагогического воздействия, так называемого педагогического чувства.

Стили и модели общения преподавателя высшей школы.

Высшая школа предъявляет высокие требования к психологическому климату кафедры, факультета, вуза в целом, реализуемому в повседневном педагогическом общении. Формирование собственного индивидуального стиля общения со студентами связано с развитием творческой индивидуальности профессоров, доцентов, преподавателей.

Важной задачей начинающего вузовского педагога является поиск оптимального для целей воспитания собственного индивидуального стиля общения со студентами. Его выработке способствуют такие приемы:

- включение студентов в начальные формы исследовательской деятельности;
- создание форм совместного общения для лучшей личностной социализации студентов, участие в заседаниях кафедры, конференциях, лекциях среди населения, выступления в печати и т.д.;
- совместная научно-исследовательская работа
- совместные нерегламентируемые, неофициальные контакты, беседы о науке, искусстве, профессии, книгах;
- участие профессорско-преподавательского состава в студенческом досуге (смотри, олимпиады, конкурсы, «круглые столы»).

Педагогическое воздействие должно быть систематическим и непрерывным, переходя от учебно-ориентированного к научно-поисковому, от официально-регламентированного к неофициально-доверительному общению. Особые требования предъявляются к этико-психологической основе взаимодействия ученого-педагога и студентов. В этом плане важную роль играют индивидуально-типологические характеристики или стиль общения. В стиле находят выражение:

- особенности коммуникативных возможностей педагога;
- достигнутый уровень взаимоотношений;
- творческая индивидуальность педагога;
- особенности студенческого коллектива.

Стиль общения воплощает социально-этические установки общества, вуза, он отражает личностный и педагогический уровень педагога, его эмоционально-психологические особенности. Оптимальный стиль общения — это общение, основывающееся на увлеченности преподавателя и студентов совместной

деятельностью, отражающее саму специфику формирования личности специалиста в вузе и воплощающее в себе взаимодействие социально-этических установок педагога и навыков профессионально-педагогического общения.

Известный психолог В. А. Кан-Калик выделял следующие стили педагогического общения:

1. Общение на основе увлеченности совместной деятельностью.
2. Общение на основе дружеского расположения.
3. Общение — дистанция.
4. Общение — устрашение.
5. Общение — заигрывание.
6. Общение — превосходство.

Чаще всего в педагогической практике наблюдается сочетание стилей в той или иной пропорции, когда доминирует один из них. Из числа разработанных в последние годы за рубежом классификаций стилей педагогического общения интересной представляется типология профессиональных позиций учителей, предложенная М. Таленом.

МОДЕЛЬ 1 — «СОКРАТ»

Это учитель с репутацией любителя споров и дискуссий, намеренно их провоцирующий на занятиях. Ему свойственны индивидуализм, несистематичность в учебном процессе из-за постоянной конфронтации; учащиеся усиливают защиту собственных позиций, учатся их отстаивать.

МОДЕЛЬ 2 — «РУКОВОДИТЕЛЬ ГРУППОВОЙ ДИСКУССИИ»

Главным в учебно-воспитательном процессе считает достижение согласия и установление сотрудничества между учащимися, отводя себе роль посредника, для которого поиск демократического согласия важнее результата дискуссии.

МОДЕЛЬ 3 — «МАСТЕР»

Учитель выступает как образец для подражания, подлежащего безусловному копированию, и прежде всего не столько в учебном процессе, сколько в отношении к жизни вообще.

МОДЕЛЬ 4 — «ГЕНЕРАЛ»

Избегает всякой двусмысленности, подчеркнуто требователен, жестко добивается послушания, так как считает, что всегда и во всем прав, а ученик, как армейский новобранец, должен беспрекословно подчиняться отдаваемым приказам. По данным автора типологии, этот стиль более распространен, чем все вместе взятые, в педагогической практике.

МОДЕЛЬ 5 — «МЕНЕДЖЕР»

Стиль, получивший распространение в радикально ориентированных школах и сопряженный с атмосферой эффективной деятельности класса, поощрением их инициативы и самостоятельности.

Учитель стремится к обсуждению с каждым учащимся смысла решаемой задачи, качественному контролю и оценке конечного результата.

МОДЕЛЬ 6 — «ТРЕНЕР»

Атмосфера общения в классе пронизана духом корпоративности. Учащиеся в данном случае подобны игрокам одной команды, где каждый в отдельности не важен как индивидуальность, но все вместе они могут многое. Учителю отводится роль вдохновителя групповых усилий, для которого главное — конечный результат, блестящий успех, победа.

МОДЕЛЬ 7 — «ГИД»

Воплощенный образ ходячей энциклопедии. Лаконичен, точен, сдержан. Ответы на все вопросы ему

известны заранее, как и сами вопросы. Технически безупречен и именно поэтому зачастую откровенно скучен.

М. Тален специально указывает на основание, заложенное в типологизацию: выбор роли педагогом, исходя из собственных потребностей, а не потребностей учащихся.

Следует не только развивать собственное коммуникативное мастерство, но и прививать студентам культуру общения. Педагогу нужны как знание их психологии, так и постоянный учет социологических данных, касающихся особенностей социализации и ценностных ориентаций современной молодежи. Особую роль в наши дни в педагогическом общении, в том, обречено оно на неудачи или, наоборот, на успех, играет личность педагога.

Литература

1. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А. Психология высшей школы. — Минск, 1981.
2. Кан-Калик В. А. Основы профессионально-педагогического общения. — Грозный, 1979.
3. Педагогика и психология высшей школы: Учебное пособие/ под ред. Булановой-Топорковой М. В. — Ростов н/Д, 2002.
4. Смирнов С. Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности. — М., 1995.

Серомаха Наталія Євгенівна

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри дефектології та психологічної корекції

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

Серомаха Наталья Евгеньевна

кандидат психологических наук,

доцент кафедры дефектологии и психологической коррекции

Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко

Sieromakha Nataliia

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor of the

Department of Defectology and Psychological Correction

Luhansk Taras Shevchenko National University

Резнік Наталя Олександрівна

студентка

Луганського національного університету імені Тараса Шевченка

Резник Наталья Александровна

студентка

Луганского национального университета имени Тараса Шевченко

Reznik Natalia

Student of the

Luhansk Taras Shevchenko National University

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ПІДЛІТКІВ

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИЗУЧЕНИЯ ОСОБЕННОСТЕЙ СОЦИАЛЬНОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ УМСТВЕННО ОТСТАЛЫХ ПОДРОСТКОВ

THEORETICAL FOUNDATIONS FOR A STUDY OF THE SPECIFIC FEATURES OF SOCIAL INTERACTION OF ADOLESCENTS WITH MENTAL RETARDATION

Анотація. Стаття присвячена теоретичному аналізу з проблеми виявлення особливостей соціальної взаємодії розумово відсталих підлітків, зокрема, розгляду теоретичних засад розуміння ступеню впливу розумової відсталості таких підлітків на процес їхньої соціалізації. Теоретичний аналіз особливостей соціальної взаємодії розумово відсталих підлітків дає підстави зробити висновок, що загалом розумова відсталість не стає абсолютною перешкодою для їхньої соціалізації.

Ключові слова: соціалізація, соціальна взаємодія, розумова відсталість, підлітки, розумово відсталі підлітки.

Аннотация. Статья посвящена теоретическому анализу по проблеме изучения особенностей социального взаимодействия подростков с умственной отсталостью, в частности, рассмотрению теоретических оснований понимания степени влияния умственной отсталости таких подростков на процесс их социализации. Теоретический анализ особенностей социального взаимодействия подростков с умственной отсталостью дает основания сделать вывод, что, в общем, умственная отсталость подростков не становится абсолютным препятствием для их социализации.

Ключевые слова: социализация, социальное взаимодействие, умственная отсталость, подростки, подростки с умственной отсталостью.

Summary. The article is dedicated to the problem of studying the theoretical foundations of the features of social interaction of adolescents with mental retardation, in particular, the analysis of the theoretical basis of understanding the degree of influence of mental retardation of such adolescents on their socialization. It is noted that the study of the theoretical foundations of the social interaction of adolescents with mental retardation suggests that, in general, the mental retardation of adolescents does not become an absolute obstacle to their socialization.

Key words: socialization, social interaction, mental retardation, adolescents, adolescents with mental retardation.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Науково-дослідницька робота тісно пов'язана з дослідженням теоретичних основ особливостей соціальної взаємодії розумово відсталих підлітків, що становить одну з найбільш складних і найменш досліджених проблем. У процесі соціалізації людина стає членом суспільства, впливає на його розвиток, і тому дослідження особливостей соціальної взаємодії підлітків з розумовою відсталістю є вкрай важливою не лише науковою, але й соціальною проблемою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми, й на які спирається автор. Питання соціального становлення особистості розглядалося в дослідженнях Л. Алієвої, Е. Камалдінової, І. Липського, Р. Литвака, О. Соколовой, М. Філіпової, та ін. Дослідженню сутності, структури «соціалізації» присвячені праці Н. Андрєєнкова, Б. Вульfoва, В. Гурова, С. Іконникова, Л. Когана, І. Кона, П. Лямцева, В. Лісовського, А. Мудрика, В. Москаленко, Дж. Коулмена, І. Талмена та ін. Науковою базою для вивчення проблем підліткового віку стали фундаментальні роботи Л. Виготського, Л. Божович, І. Кона, Р. Немова та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Попри це, все ще недостатньо розкрито питання специфіки соціальної взаємодії підлітків з розумовою відсталістю. Отже, виникає потреба у комплексному підході до дослідження особливостей соціальної взаємодії підлітків з розумовою відсталістю, який має базуватися на ґрунтовному дослідженні теоретичних основ особливостей соціальної взаємодії підлітків з розумовою відсталістю. Саме актуальність та доцільність вивчення цієї проблеми зумовили вибір теми статті.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у теоретичному аналізі особливостей соціальної взаємодії розумово відсталих підлітків.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На думку багатьох дослідників, сфера соціального має розглядатися як сфера соціальної взаємодії.

Наприклад, американський дослідник Дж. Хоманс визначає соціальну взаємодію як процес, в якому одна людина як член соціальної групи стимулює діяльність іншого члена групи. При цьому внутрішнім супроводом актів дії і взаємодії в рамках певної

групи є почуття. Найчастіше це почуття симпатії чи антипатії [5]. Весь цей комплекс визначається як «внутрішня система», зміна в кожному елементі якої веде до зміни в інших елементах і системи загалом, тобто здійснюється «розроблення» групи. Це означає, що група розробляє саму себе, ускладнюється, виходячи за межі первісної ситуації. Розвиваючись подібним чином, вона породжує нові типи діяльності, нові форми взаємодії, нові почуття; все більше й більше їх ускладнюючи, і перетворюється на соціальний орган [5, с. 68].

Соціальну взаємодію у різновікових групах школярів досліджувала Л. Байбородова. На її думку, у спільній діяльності і спілкуванні відбувається перетворення наявного досвіду старших, а також збагачення і розвиток досвіду молодших. Взаємодія старших і молодших виконує функцію соціального захисту, яка може бути розглянута в декількох аспектах [1, с. 92].

Особливо слід відзначити дослідження І. Зимньої, в якому стверджується, що однією з основних цілей освіти є формування компетентної особистості, а всі компетентності є соціальними в широкому значенні цього слова: вони виробляються, формуються в соціумі, є соціальними за своїм змістом, проявляються в соціумі [4, с. 132].

У зв'язку з цим потрібно зазначити, що, попри те, що загальне недорозвинення особистості характерно для всіх підлітків із загальним психічним недорозвиненням, і що навіть підлітки з найлегшими ступенями інтелектуальної недостатності вражають своєю несамотійністю, безініціативністю, сугестивністю і відсутністю особистісних позицій, при адекватному вихованні, навчанні та сприятливому оточенні у них можна виробити правильні соціальні установки.

В контексті вищесказаного слід зазначити, що особливості особистісної, емоційної і міжособистісної сфери впливають на соціальну адаптацію людей з низьким рівнем інтелекту (Л. Виготський, Л. Занков, С. Рубінштейн, І. Соловйов, В. Петрова, М. Раттер, К. Лебединська, П. Чубаров та ін.). Нездатність до абстрактного мислення, слабкість і нестримність спонукань, недостатність ініціативи, підвищена сугестивність, впертість, зниження потреби в спілкуванні, недостатня цілеспрямованість вчинків, їх імпульсивність, непослідовність і несподіваність поведінки (вона то відрізняється пасивністю, то переривається несподіваними і зазвичай недоречними вчинками) — все це, безумовно, ускладнює пристосування розумово відсталої людини до життя. Але,

в більшості випадків, люди з легким ступенем розумової відсталості досить добре соціалізуються в суспільстві, тобто працевлаштовуються, заводять сім'ю, живуть нормальним, звичайним життям [2, с. 43].

З роками, як зазначає С. Рубінштейн, в міру набуття життєвого досвіду, особливо в процесі трудового навчання відбувається збільшення самостійності особистості (посилюються і стають більш стійкими соціальні та особистісні мотиви). Також Г. Сухарева вказує на те, що «при легкому ступені розумової відсталості ці хворі відносно непогано розбираються в практичних питаннях свого життєустрою, добре враховують особливості даної конкретної ситуації і непогано пристосовуються до неї. При гарному життєвому орієнтуванні у хворих на розумову відсталість виробляються правильні навички поведінки» [3, с. 134]. Тобто життєвий досвід здатен певною мірою компенсувати наявність у людини недоліків у ступені розвитку інтелекту. Більш того, шлях пристосування підлітків з розумовою відсталістю до соціуму часто є більш рівним, ніж шлях пристосування нормальної дитини. Життєвий шлях дитини чи підлітка з розумовою відсталістю виглядає як суцільний ланцюг адаптації і дезадаптації за допомогою досить обмежених психологічних захистів, що сформувалися в жорсткій залежності від навколишнього соціального, частіше сімейної, ситуації. Будь-яких переломних моментів в житті відсталої дитини, як це буває у нормальних підлітків

(наприклад, дитина пішла в школу — помітно зросло почуття відповідальності), відзначити не вдається.

Пояснити це можна, звернувшись до дослідження Г. Зап'яжи, який аналізує роль особистісних і соціально-психологічних факторів, що впливають на характер поведінки розумово відсталих підлітків, показує роль сім'ї, школи і найближчого оточення в формуванні відхилень і говорить про те, що власне поведінка підлітка залежить від його відносин, сформованості моральної свідомості, стану емоційно-вольової сфери, а також конкретної життєвої ситуації [3]. Отже, оскільки підлітки з розумовою відсталістю більш схильні не стільки до усвідомлення норм поведінки, вироблених у соціумі, скільки до наслідування того типу поведінки, який домінує в оточуючому середовищі, тому, врешті решт, їм вдається уникати якихось значних конфліктів з оточуючим середовищем, поступово адаптуючись до нього.

Висновки. На основі дослідження теоретичних основ особливостей соціальної взаємодії підлітків з розумовою відсталістю можна зробити висновок, що загалом розумова відсталість підлітків не стає абсолютною перешкодою для їх соціалізації. Підлітки із розумовою відсталістю більш схильні до наслідування того типу поведінки, який домінує в оточуючому середовищі, тому їм вдається уникати якихось значних конфліктів з оточуючим середовищем, поступово адаптуючись до нього.

Література

1. Байбородова Л. В. Взаимодействие в разновозрастных группах учащихся: монография / Л. В. Байбородова. — Ярославль: Академия развития, 2006. — 336 с.
2. Дружинин В. Н. Психология общих способностей. — Питер, 1999. — 331 с.
3. Запорожец А. В. Избранные психологические труды: В 2-х т.т. I. Психологическое развитие ребенка. — М.: Педагогика, 1996. — 320 с., ил.
4. Зимняя И. А. Педагогическая психология [Текст]: учебник для вузов / И. А. Зимняя. — М.: Логос, 2001. — 384 с.
5. Homans G. C. Social behaviour: Its elementary forms. — N.Y., 1974. — 232 p.

УДК 007:304:070

Макуха Дмитро Олегович

студент

Факультету зв'язків з громадськістю та журналістики

Київського національного університету культури і мистецтв

Макуха Дмитрий Олегович

студент

Факультета связей с общественностью и журналистики

Киевского национального университета культуры и искусств

Makukha Dmytro

Master of Faculty of PR and Journalism of the

Kyiv National University of Culture and Arts

Науковий керівник:

Садівничий Володимир Олексійович

доктор наук з соціальних комунікацій, доцент

Київський національний університет культури і мистецтв

Научный руководитель:

Садивничий Владимир Алексеевич

доктор наук по социальным коммуникациям, доцент

Киевский национальный университет культуры и искусств

Scientific director:

Sadivnychyi Volodymyr

Doctor of Science in Social Communications

Kyiv National University of Culture and Arts

ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРОЦЕСУ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ: ІНФОРМАЦІЙНИЙ РІВЕНЬ

ТРАНСФОРМАЦИИ ПРОЦЕССА МАССОВОЙ КОММУНИКАЦИИ: ИНФОРМАЦИОННЫЙ УРОВЕНЬ

TRANSFORMATION OF THE MASS COMMUNICATION PROCESS: INFORMATIONAL LEVEL

Анотація. Дана стаття вміщує результати дослідження для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» журналістики присвячена темі трансформації процесів масової комунікації на інформаційному рівні. Результатом дослідження стала концептуалізація знань про актуальні та трендові процеси зміни принципів масової комунікації – гіджиталізації засобів спілкування, конвергенції медіа, демасифікації ЗМІ, глобалізації системи масової комунікації, визначення їхнього взаємовпливу та тенденцій розвитку. У процесі наукового пошуку було проаналізовано велику кількість наукових джерел, значна частка з яких – першоджерела, в яких вміщено теоретичні основи зазначених процесів; також кожен із зазначених процесів проілюстрований зрозумілими прикладами. Вивчення фундаментальних видань мовою оригіналу поруч із опрацюванням наукової літератури українських авторів та комплексний підхід до наукового пошуку дали змогу впритул наблизити результати даного дослідження до джерела нових знань.

Ключові слова: масова комунікація, трансформація масової комунікації, медіа, засоби масової комунікації, засоби масової інформації, конвергенція, гіджиталізація, демасифікація, глобалізація.

Аннотация. Данная статья содержит результаты исследования для получения образовательно-квалификационного уровня «Магистр» журналистики посвящена теме трансформации процессов массовой коммуникации на информационном уровне. Результатом исследования стала концептуализация знаний об актуальных и трендовых процессах

изменения принципов массовой коммуникации: дигитализации средств общения, конвергенции медиа, демассификации СМИ, глобализации системы массовой коммуникации, определение их взаимовлияния и тенденций развития. В процессе научного поиска было проанализировано большое количество научных источников, значительная часть из которых — первоисточники, в которых помещены теоретические основы указанных процессов; также каждый из указанных процессов проиллюстрирован понятными примерами. Изучение фундаментальных изданий на языке оригинала рядом с обработкой научной литературы украинских авторов и комплексный подход к научному поиску позволили вплотную приблизить результаты данного исследования к источнику новых знаний.

Ключевые слова: массовая коммуникация, трансформация массовой коммуникации, медиа, средства массовой коммуникации, средства массовой информации, конвергенция, дигитализация, демассификация, глобализация.

Summary. For the purposes of obtaining the master's degree in journalism, this study deals with the transformation of mass communication processes at the informational level. The result of the study is the conceptualization of knowledge on actual and trend processes of changing the principles of mass communication — the digitalisation of communication tools, media convergence, mass media dematerialization, globalization of the mass communication system, definition of their interaction and development tendency. A large number of scientific sources was analyzed in the research process, a large proportion of which are the primary sources that contain theoretical foundations of the mentioned processes; illustration of each process with clear examples is also the principled position of the authors. The study of fundamental editions in the original language, alongside with the elaboration of the scientific literature of Ukrainian authors and a comprehensive approach to the research, made it possible to bring the results of this study closer to the source of the new knowledge.

Key words: mass communication, transformation of mass communication, media, mass media, mass media information, convergence, digitalisation, demassification, globalization.

Постановка проблеми. Існування людства неможливе без комунікації. Вона відбувається на різних рівнях, в різних формах та різними способами, проте, її суть — поєднувати, пояснювати, обговорювати та інформувати — наявна у будь-якій її формі. Сьогодні значну увагу науковців прикуто до трансформаційних процесів у соціумі, пов'язаних зі швидкими темпами технологічного розвитку, збільшенням обсягів інформації та специфікою мережевої комунікації. Актуальності темі дослідження трансформацій масової комунікації надає поява нових способів спілкування та, як наслідок, можливість одночасного паралельного спілкування великої кількості людей по усьому Світу. Наразі, завдяки стрімкому розвитку технічної галузі, таке спілкування стало невід'ємною частиною повсякденного життя прогресивного людства.

Трансформаційними процесами, що призвели до зміни форми і змісту масової комунікації та дають змогу зрозуміти який шлях пройшов процес масової комунікації, щоб дійти до нас у існуючому вигляді є: діджиталізація ЗМІ, демасифікація медіа, їхня конвергенція та глобалізація. Дані процеси не випадково стали об'єктами уваги багатьох науковців, адже саме вони є ключовими у процесі глобальних змін масової комунікації.

Мета статті — розкрити основні особливості трансформаційних процесів масової комунікації, які відбуваються на її інформаційному рівні, концептуалізувати отримані знання.

Результати теоретичного дослідження. Вивчення трансформаційних процесів у соціумі сьогодні дуже популярна тема для досліджень у медійному колі науковців. Зокрема, глобалізацію досліджували М. Елброу, Дж. Розенау, Ф. Фукуяма, С. Хантинг-

тон, Ж. Атталі, З. Бжезинський, Г. Кісенджер, К. Поппер, І. Валерстайн та інші. Демасифікацію, як аспект життя нового інформаційного суспільства, досліджували Е. Тоффлер, Ю. Буданцев, Я. Засурський, Дж. Брайт, Л. Землянова, Н. Зражевська, В. Різун, С. Томпсон, Д. Тапскот. Діджиталізація стала предметом дослідження Л. Андерсона, Л. Хейдена, М. Гріффін, А. Саламатова, О. Гнатишнікої та інших науковців. Конвергенцію у своїх працях досліджували В. Кулик, О. Вартанова, В. Солодов, Л. Землянова, М. Мур, Г. Почепцов, Т. Веремчук, В. Лубчак, К. Афанасьєва, В. Ворошилов.

Дефініція «масова комунікація». В наукових колах вважають, що цей термін виник на початку ХХ століття в Сполучених штатах Америки. Його автором називають американського економіста та соціолога Чарльза Гортон Кулі [1]. В 1909 році професор Кулі в одній із своїх праць виділив процес комунікації як засіб актуалізації «органічного та цілого світу людської думки» [2]. Тобто вже на початку ХХ століття до вчених прийшла думка, що процес комунікації є невідривною частиною природного середовища існування людини, без якого повноти життя бути не може. Кількома роками пізніше, колега Кулі, Джон Герберт Мід, як представник філософської школи прагматизму, у своїй праці «Розум, Я і Суспільство», зазначав, що суспільство є «результат сукупності процесів взаємодії індивідів один з одним» [3], і підкреслював, що «тотожність значень актів взаємодії, що утворюється в свідомості індивідів дозволяє кожному з них приймати на себе роль «іншого», в тому числі й «узагальненого іншого», коли накопичений ними досвід постає таким чином, що виступає по відношенню до них як загальнозначиме і загальнодоступне [4]. «Масовості»

терміну «масова комунікація» надав Герберт Блумер. Він стверджував, що у випадку масової комунікації «маса» — це «елементарне спонтанно виникаюче організоване колективне угруповання, яке ставить за мету своєї організації спілкування за допомогою щоденного обміну повідомленнями, створеними так, як може дозволити рівень розвитку членів цього угруповання, тому у цьому випадку деяким з них (розвиненим) для цього потрібні новітні технічні засоби» [5]. За твердженням все того ж Блумера, масове спілкування, базується не на новітніх засобах спілкування (тоді такими вважали радіо, телебачення тощо), а на психологічній особливості свідомості мас — станом незаповненості, який виникав постійно, «комунікаційним вакуумом», який змушував маси буквально залежати від засобів комунікації, аби втамовувати цю інформаційну спрагу, яка була постійно присутня і змушувала індивіда кілька разів на день купляти газети, слухати радіо, і, навіть проти волі, тягнутись рукою до пульта телевізора [6].

Найбільш показовим та трендовим трансформаційним процесом у медіа сьогодні є діджиталізація; «digital» з англійської означає «цифровий», тобто під діджиталізацією розуміємо «оцифрування» — перехід від традиційних форм збереження, обробки та передачі інформації до новітніх — цифрових. З'являються все нові способи цифрової подачі інформації: додатки до смартфонів та інших електронних пристроїв, окуляри віртуальної реальності, технології «розумних» приміщень та інше [7].

З економічної точки зору варто навести лише один-два приклади, для того, щоб зрозуміти всю глобальність нинішнього процесу оцифрування. За період з 2007 по 2018 рік у світі понад 300 стартапів, автори яких обрали стиль діджитал, створили нові галузі із сукупною капіталізацією понад 1 квінтільйон доларів США (мільярд мільярдів — 10^{18}) та перевернули ринок B2C (бізнес для споживача). Сьогодні він просто виштовхує за свої межі гравців, бізнес-моделі яких не дозволяють відповідати викликам та вимогам останнього дня. Сьогодні не просто треба йти в ногу з часом — треба випереджати його [8]. Технологічно маємо ситуацію, що сьогодні сервіс таксі «Uber» надає транспортні послуги, при цьому не маючи у деяких регіонах жодного автомобіля у власності, Facebook, Twitter та Instagram — найпотужніші гравці медіа-простору, які контролюють «контрольний пакет» ринку соціальних мереж, не створюють жодного контенту, і це перелік можна продовжити компаніями, які продають побутову техніку, при цьому не маючи її запасів, паливо — не маючи резервуарів з ним. Діджиталізація перевернула світ традиційного бізнесу, і тепер кожен, хто починає ним займатись, змушений бути в тренді цифрової галузі, залучати останні інновації та постійно оновлюватися, бо тільки так можна зберегти свою справу, заробляти гроші та не програти конкуренцію іншим гравцям ринку [9].

В контексті медіа, діджиталізація завдала вектор розвитку засобів масової комунікації — подавати інформацію у цифровому форматі та у різноманітних формах. Сьогодні споживач, бажаючи мати «все в одному пристрої» — переважно в смартфоні, змушує медійника підлаштовуватись до його бажань, створювати все нові способи цифрової подачі інформації. Напевно немає такої компанії, яка б не мала власного сайту чи сторінки в соціальній мережі, не кажучи вже про медіа. Зараз онлайн-ЗМІ можуть робити те, про що їхні колеги могли тільки мріяти 100 років тому — подати інформацію про факт за хвилину після того, як він стався, або взагалі «застрімити» онлайн з місця події. Сьогодні існує близько 30-ти форм подачі цифрового медійного контенту, більшість з нього не потребує значних фінансових трат, тому всіма ними активно користуються як великі медіа-холдинги, так і локальні ЗМІ.

Не менш значимим, в контексті впливу на медійну галузь, є процес демасифікації. Цей термін своєю появою завдячує американському футурологу Елвіну Тоффлеру. Якщо масифікація — це уподібнення елемента до інших елементів «маси», то демасифікація — виокремлення з неї, набуття елементом індивідуальності, унікальності серед інших подібних елементів. Якщо за цей елемент взяти людину, то виходить, що кожна «демасифікована» людина є особливим індивідом, хоча і знаходиться в загальній системі цінностей соціуму. До прикладу, в умовах демасифікації людина не загнана у рамки робочого графіку, а може сама обирати собі робочий час в залежності від власних уподобань, крім того, може обирати зручне робоче середовище і так далі. Як бачимо, менеджмент розвинених компаній, наприклад Google, так і працює [10]. І ця тенденція поширюється. Демасифікація особистості не означає вільнодумство, а навпаки змушує кожного набувати нових рис та якостей: відповідальності, рішучості, здатності самостійно ухвалювати рішення, опрацьовувати велику кількість інформації тощо. Хвильова концепція розвитку суспільства Елвіна Тоффлера, яку він виклав у своїй книзі «The Third Wave: The Classic Study of Tomorrow» у 1980 році, періодизує розвиток суспільства на три «хвилі»: аграрну, індустріальну та постіндустріальну. Тоффлер через метафору хвиль підкреслює, що виникнення нової цивілізації (а його думка підводить до того, що людство в процесі свого розвитку прийде до цивілізації «третьої хвилі») це не одномоментна, а тривала подія. При чому декілька цивілізаційних «хвиль» тривають в Світі одночасно [11]. Головна думка Тоффлера зводиться до того, що людство поступово відходить від сталої форми реальності, її тепер просто не існує. На зміну їй прийшла динамічна модель розвитку, до якої багатьом доводиться довго звикати. До цього, безперервного тепер, руху треба постійно пристосовуватися. Якщо людина хоче бути завжди в курсі актуального — їй

потрібно отримувати та пропускати через себе дуже багато інформації, в кількадесят разів більше, ніж на початку XX століття, і в сотні разів більше, ніж в добу Середньовіччя [12].

Демасифікація суспільства призводить до його індивідуалізації та дроблення маси. Саме завдяки демасифікації все більше людей стають активними користувачами Мережі, мають свої профілі в соціальних мережах, презентують себе там. Природно, що така тенденція провокує створення наборів мережових цінностей у кожного користувача і формування в Мережі невеликих спільнот — міні мас. У даному контексті варто підкреслити, що таке об'єднання відбувається виключно добровільно на основі спільних цінностей та уподобань, воно має зовсім не масову природу, не є вимушеним, а значить спрогнозувати його розвиток фактично не можливо, оскільки тут уже вступають в дію принципи соціального зв'язку індивідів, які в силу тих чи інших причин можуть бути як порушені, так і розірвані зовсім. При чому, якщо накласти цей процес на медійну галузь, то вийде так, що у формальних спільнотах (групах) будуть люди із абсолютно різних прошарків суспільства, з різними цінностями та ідеалами, з різних країн та континентів, які, з великою ймовірністю, в реальному житті ніколи б не зустрілись, але яких об'єднує спільний інтерес до чогось, наприклад до артиста чи футбольної команди. І цей процес своєрідної фрагментації суспільства за інтересами є цілком оберненим до масовості.

У «Третій хвилі» Елвін Тоффлер описав і телебачення, яке назвав однією з причин того, що людство може повернутись у епоху первісно-общинного ладу, де роль племінного вогнища будуть виконувати екрани телевізорів. Окреслюючи перспективи розвитку телебачення в цілому, Тоффлер зазначив, що у майбутньому воно перейде у формат «індивідео», яке буде адресоване персонально споживачеві [13]. І що ми бачимо сьогодні? З появою технології «Smart TV» потреба у звичайному кабельному телебаченні фактично відпала. Телевізор перетворився на простий монітор, який завдяки вбудованому в нього WIFI модулю, що дає змогу під'єднатись до Мережі, транслює те, що захоче споживач. Демасифіковані та індивідуалізовані індивіди, що сформували групи за інтересами почнуть вимагати від оточуючих, щоб до них дослухались під час прийняття рішень, які стосуються безпосередньо їх. Це спричинить як мікроконфлікти в межах села, так і конфлікти між державами. Індивідуальне більше не буде мовчати, воно захоче бути почутим усіма, навіть якщо його ніхто не розуміє, головне — бути почутим.

Розробка все нових і нових комунікаційних технологій спричинила революційні зміни у процесі масової комунікації, це і виокремлення нового виду журналістики — конвергентної. У наукових колах про конвергенцію говорять як про злиття різних за формою ЗМІ в одне нове конвергентне ЗМІ. Сьогодні

конвергенція є рушієм становлення новітньої медіа інфраструктури, яка є площиною взаємодії новітніх та традиційних засобів масової інформації. Дослідники схиляються до думки, що варто розглядати конвергенцію на трьох рівнях:

- функціональному, на якому конвергенція охоплює всіх учасників створення контенту та передбачає взаємну інтеграцію інформації як даних і різних інформаційно-комунікаційних цифрових технологій, що беруть участь в її опрацюванні для створення єдиного медіапродукту;
- індустріальному, що проявився у процесах вертикальної концентрації медіаринку і також своєрідної конвергенції творчості і технологій;
- технологічному, на якому здійснюється конвергенція різних інформаційних технологій, що реалізують несхожі на початку функції, але з'єднуються в уніфікованому пристрої або каналі з метою завершення комунікації [14].

Технологічні нововведення стали основою для створення нового комунікаційного середовища з його унікальними характеристиками. Найпомітнішими серед яких є те, що індивідуальні повідомлення можуть одночасно доставлятися до мас та кожна людина залучається до взаємного контролю над цим змістом. Нове Мережеве середовище поєднує в собі ознаки масового і діалогічного живого спілкування, що дає можливість одночасної особистої інтеракції багатьом користувачам, а також масового поширення інформації для цільових і нецільових аудиторій. Конвергенція — не тільки технологічний процес, що дозволяє впровадити різні види контенту в рамках різноманітних каналів та поєднувати функції медіа в одному єдиному технологічному пристрої. Одночасно з цим, конвергенція пояснює соціологічні та культурні зрушення в інформаційному та суспільному устрої сприйняття медіасередовища. Суто технологічно конвергенція дозволяє переміщувати певний контент, або блоки контенту різними каналами, взаємопов'язувати їх за допомогою взаємодії декількох медіаіндустрій, які у свою чергу для цього використовують певні засоби, наприклад, гіпертекст [15].

Наступна тема — глобалізації медіа сьогодні одна з найпопулярніших серед дослідників сфері соціокомунікаційних наук. Британські політологи Д. Хелд, Д. Гольдбатт, Е. МакГрю та Д. Перратон, у спільній монографії «Глобальні трансформації» виділяють три базових підходи до вивчення глобалізації: скептичний, трансформаційний та гіперглобалістичний.

Скептики стверджують, що глобалізація — це не більше, аніж надуманий людством міф. На їхню думку, те, що представники інших двох напрямків вивчення глобалізації називають «глобалізацією економіки», насправді є не більше, ніж просто посиленням економічних взаємовпливів та взаємозалежностей в умовах збільшення ринків. Також скептики не поділяють тлумачення самого поняття глобалізації, не вважають його універсальним, а вимагають від

опонентів конкретної не загальної дефініції, яка б максимально точно описала сутність процесу. Тобто вони хочуть чути пояснення що ж такого глобального у глобалізації. Представники іншої школи — гіперглобалісти стверджують, що людство в цілому сьогодні перебуває в умовах всезагальної глобалізації. У своїх доводах вони в основному спираються на глобалізацію в економіці, де вже давно, на їхню думку, створення глобальних ринків та транснаціональних корпорацій, як найвищої форми економічних відносин, стерло всі кордони між державами, нехтуючи їхнім суверенітетом та автономією. Це призвело до того, що сьогодні держава вже не в змозі контролювати глобальні економічні процеси, які відбуваються на її території, оскільки просто не має на них впливу і сама є заручником їхнього перебігу. Трансформаціоналісти, як проміжна ланка між гіперглобалістами та скептиками, у свою чергу, погоджуються з першими у тому, що глобалізація є рушійною силою в суспільстві та впливає на зміни у багатьох галузях. Проте на відміну від них, вони ще пов'язують глобалізацію, в контексті зміщення інтенсивності обміну, із переформатуванням влади. Глобалізація сьогодні є діалектичним процесом, який може як об'єднувати, так і створювати перешкоди [16].

Британський соціолог, Ентоні Гідденс тлумачив глобалізацію як інтенсифікацію світових суспільних стосунків, які своїм розвитком зв'язують території, які фактично знаходяться на великій відстані одна від одної, таким чином, що локальні явища та події стають наслідком впливу подій, які відбуваються за кількисот кілометрів і навпаки [17]. Інший британський соціолог, Мартін Елброу стверджує, що глобалізація — витік формування «світового суспільства». Він вважає, що глобалізація — це усі ті процеси, за допомогою яких різні народи світу із різною ментальністю та цінностями, об'єднуються у єдине глобальне суспільство [18]. Щодо специфіки глобалізації засобів масової комунікації, існує думка, що вона стає причиною виникнення різнорівневих взаємодій між культурами, що в підсумку виливається у культурний плюралізм, культурне різноманіття, яке обов'язково має бути засноване на взаємовизнанні та взаємоповазі.

Фундаментальні наукові дослідження глобалізації в медійній сфері проводив Герберт Маршалл Маклюен, канадський соціолог, філософ, автор концепцій «глобального села» та «глобального театру», він першим провів паралелі між глобалізацією та розвитком засобів масової комунікації. Взагалі по-статі Маклюена — ключова у теорії медіагалузі, адже саме він першим використав термін «медіа» для позначення поєднання різних засобів комунікації [19]. Згадка про Маклюена викликає асоціації із трьома речами: наративом «The media is a message», концепцією «глобального села» та «Галактикою Гутенберга». Його вислів «спочатку ми формуємо технології, а потім вони формують нас» сьогодні

як ніколи актуальний, і теза про те, що технології стануть світоглядною основою теж. Маклюен ввів термін «глобальне село», аби якомога точніше через усім зрозумілу метафору описати процеси, які відбуваються в соціумі де завдяки поширенню новітніх технологічних підходів, що дозволяють миттєво обмінюватися даними, відбувається глобальний культурний обмін [20]. Основним засобом масової комунікації, який цікавив Маклюена було телебачення, яке він розглядав в контексті його впливу на свідомість індивіда та масову свідомість. Канадський дослідник шукав фактори, що споріднюють всі телевізійні медіа. Він твердив, що телебачення змінило структуру людського сприйняття дійсності. Ось як він це описував: «...не варто відкидати те, що телебачення сформувало нове сприйняття образів. Але таке сприйняття телевізійного образу буде переміщатись із культури в культуру, будучи залежним від специфіки та традицій кожної з них. Європейське телебачення посилює ефект візуального сприйняття, використовуючи для цього американську методику створення пакетів програм та їхнього оформлення. В Сполучених Штатах, як в країні яскраво-вираженої візуальної культури, телебачення сприяло посиленню невізуальної культури».

Дуже яскраво прогресивний вплив телебачення на свідомість людини проілюстрував експеримент Маклюена, який він описує в одній із своїх монографій. В одному із університетів Торонто чотирьом групам студентів була подана інформація однакового змісту, але через різні канали та різним способом: через радіомовлення, телебачення, друкований текст, та виголошення тексту у вигляді лекції. Після сорока хвилин сприймання без обговорення, студентам було запропоновано відповісти на ряд запитань, які стосуються безпосередньо матеріалу, який всі, крім тих, хто читав текст з матеріального носія, сприймали вербально. Результати експерименту показали, що найкраще запам'ятали матеріал учасники тієї групи, яка сприймала його через телебачення. Ось вам і технологія поєднання відеоряду та аудіомовлення. Аудіовізуальність підтвердила своє лідерство за параметром впливу на аудиторію [21].

Основними рисами глобалізації є: всеохопність та комплексність змін, які самі по собі є головною її цінністю; глобальні цінності домінують над локальними, включаючи етнонаціональний рівень. Це призводить до гібридизації культур та виникнення штучних культурних явищ, які до цього були неспівставними (це особливо стосується масової культури); переосмислення фундаментальних цінностей, які отримують нові смисли; зміна орієнтації свідомості від модерну до постмодерну, акцентовану на мозаїчність сприйняття дійсності та спричинене нею формування нової соціальної реальності; відсутність загальноприйнятих принципів раціоналізації, які створюють глобалістично-постмодерністську картину світу в свідомості індивіда [22].

Висновки. Інформація в загальнолюдському масштабі пришвидшила свій рух, і кожен, хто хоче бути актуальним сьогоднішньому дню, має рухатись не повільніше, ніж рухається інформація. Роль інформаційного обміну значно зросла, і цей факт став причиною розширення медіа-ринку. У процесі загальносуспільної реорганізації ми уже спостерігаємо той факт, що інформація набула найбільшої значимості, а значить більшої значимості набули також і ЗМІ.

Засоби масової інформації, реагуючи це та на збільшення аудиторії медіаринку, повинні задовольнити зростаючий попит на інформацію, яка, у контексті наступу «третьої хвилі» за Тоффлером теж має бути демасифікованою, тобто бути створеною для конкретного споживача. ЗМІ повинні стати максимально інтерактивними, забезпечувати якнайшвидший доступ людини до тієї інформації, яку він шукає. Більше того, сьогодні людина хоче самостійно наповнювати свою інформаційну стрічку: новинну, дозвіллеву тощо. У світі сьогоднішніх ЗМІ,

завдяки великій кількості різних джерел інформації все просто — якщо цей новинний сайт чи мобільний додаток або соціальна мережа не задовольняє твої смаки — задовільнять інші, які подадуть тобі інформацію доступніше, цікавіше, повніше та лаконічніше.

Процеси глобалізації, конвергенції, діджиталізації та демасифікації в медіа поряд із іншими сьогодні на інформаційному рівні трансформують процес масової комунікації у щось принципово нове, не тільки за формою, але і за змістом. «Нові медіа», які виникають в наслідок таких змін — це надсучасні мультимедійні платформи, які у конкурентному середовищі борються за свого споживача, надаючи йому найрізноманітніші варіанти та форми отримання інформації. Тому, безумовно, ключовий вплив на такі «нові медіа» матиме технологічна галузь, яка вже сьогодні стає домінуючою серед інших. Перспективним напрямком у продовженні дослідження сьогодні є саме вивчення технологій медіа та тенденцій до їхніх подальших трансформацій.

Література

1. Терин В. П. Основные направления исследований теории массовой коммуникации. Социологические исследования. — 1997. — № 11.
2. Cooley Ch. H. The Significance of Communication. Reader in Public Opinion and Communication. New York, 1953.
3. Mead G. H. Mind Self and Society. Chicago, 1934.
4. Мид Дж. Г. Избранное. Сборник переводов РАН, перевод с английского В. Г. Николаев. Москва: ИНИОН. — 2009. — 290 с.
5. Фотев Г. Герберт Блумер: символический интеракционизм. Современная американская социология. Москва, 1994.
6. Blumer H. G. Symbolic Interactionism: Perspective and Method. New Jersey: Pren.-Hall Inc., 1969.
7. Flew T. New Media. An Introduction. Oxford: Oxford University Press, 2005.
8. Digital 'And' Innovation, not 'Or' Griffin M. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.linkedin.com/pulse/digital-innovation-matthew-griffin> (дата звернення 12.07.2018).
9. Beltrone G. Instagram Surprises With Fifth Employee. Adweek [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.adweek.com/digital/instagram-surprises-fifth-employee-133784> (дата звернення 13.08.2018).
10. Чим приваблива робота в Google? Офіційний сайт компанії Google [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://careers.google.com/hardware> (дата звернення 03.07.2018).
11. Toffler A. The Third Wave. New York: Willam Morrow and company inc., 1980.
12. Toffler A. The Adaptive Corporation. New York: McGraw-Hill, 1985. — 194 p.
13. Шесть тенденций развития медиа по мнению Элвина Тоффлера. Медиа-экология [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://media-ecology.blogspot.com/2011/02/6.html> (дата звернення 01.12.2018).
14. Баранова Е. А. Конвергентная журналистика. Теория и практика: учеб. пособие для бакалавриата и магистратуры. Москва: Издательство Юрайт, 2014.
15. Hohlfeld R. Müller P. Richter A. Publizistische Qualität in neuen Öffentlichkeiten. Crossmedia. Berlin: Lit, 2010. — № 8. — S. 20–36.
16. Held D., McGrew E. David Goldblatt The Global transformations reader. An introduction of Globalization Debate. Oxford: Polity press, 2000.
17. Гіденс Е. Нестримний світ: Як глобалізація перетворює наше життя / пер. з англ. Н. Поліщук. Київ: Альтер-прес, 2004. — 100 с.
18. Albrow M. The Global Age. Cambridge: Polity Press, 1996. — 246 p.
19. Колесниченко В. Л. Медийная концепция М. Маклюэна — методологическая основа канадского медиаобразования / под ред. А. В. Федорова. Таганрог: Издательство Таганрог. гос. педаг. ин-та, 2009.
20. Harris J. The Bland Played On. Global Issues, Local Arguments. New York: P. Education Inc, 2007.
21. Приходькіна Н. О. Основні положення концепції Герберта Маршалла Маклюэна в контексті виникнення феномена медіаосвіти. Вісник Черн. нац. пед. ун-ту. Серія: пед. науки. 2017. Вип. 142. С. 145–150 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2017_142_34 (дата звернення 12.04.2018).
22. McLuhan, M. «Communication in the Global Village». In This Cybernetic Age, edited by D. Toppin. New York: Human Development Corporation, 1969.

Полевик Светлана Николаевна

кандидат наук по социальным коммуникациям, научный сотрудник

Национальная библиотека Украины имени В.И. Вернадского

Polovyk Svitlana

Candidate of Sciences in Social Communications, Researcher Officer

Vernadskyi National Library of Ukraine

СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ БИБЛИОТЕКИ: ГЕНДЕРНЫЙ АСПЕКТ

MODERN PROBLEMS OF LIBRARY: GENDER ASPECT

Аннотация. Проанализированы гендерные аспекты положения женщин в качестве ИТ-специалистов в библиотеке на основе анализа российского профессионального журнала «Научные и технические библиотеки».

Ключевые слова: профессиональная сегрегация, гендерные исследования, ИТ-специалист, библиотека, женская профессия.

Summary. The gender aspects of the status of women as IT specialists in the library are analyzed based on the analysis of the Russian professional journal «Scientific and Technical Libraries».

Key words: professional segregation, gender studies, IT specialist, library, women's profession.

Постановка проблемы. Переориентация современного общества актуализирует гендерные аспекты, в частности в определении роли и места женщин в профессиях, связанных с информационными технологиями (далее — ИТ).

Значительный интерес представляют гендерные вопросы ИТ в такой важной области информационной и культурной деятельности общества, как библиотечная. Заметим, что профессия библиотекаря давно вышла за рамки женской, чему, прежде всего, способствовало развитие ИТ. Безусловно, сегодня в этой области ИТ-специалисты занимают ведущие позиции, поскольку их деятельность способствует формированию новой модели библиотечного пространства.

Однако, согласно статистике, хотя мужчины составляют лишь треть персонала библиотеки, именно они занимают большинство должностей в ИТ-отделах библиотек. Однако трудно ожидать, что ИТ станут доступными для женщин в ходе «естественного» развития, если и дальше будут использоваться подходы и технологии, которые не учитывают гендерные аспекты [2]. Из-за непомерной гендерной предвзятости при использовании ИТ в области образования, культуры и других сферах жизнедеятельности, женщины нуждаются в поощрении и поддержке, чтобы занять свое законное место в обществе, которое переживает информационную революцию.

Значительный интерес представляют гендерные вопросы быстро растущих ИТ в такой важной области информационной и культурной деятельности общества как библиотечная. Следует отметить, что библиотечная сфера уже давно перешагнула границу чисто женской, и, в первую очередь, этому способствовало развитие ИТ. Несомненным является тот факт, что ИТ-специалисты сегодня занимают ведущие позиции, способствуя созданию новой модели библиотечного пространства. Однако, исходя из того, что мужчины составляют лишь треть персонала библиотеки, именно они занимают большинство должностей в ИТ-отделах этого учреждения.

Таким образом, на сегодня существуют противоречия между необходимостью увеличения присутствия женщин среди ИТ-специалистов в библиотеке и сохранением различного рода барьеров, ограничивающих их карьерный рост и восходящую социальную мобильность. Понимание того, почему женщины в библиотеке реже позиционируют себя как ИТ-специалисты, будет способствовать организации мероприятий для исправления гендерной сегрегации.

Анализ исследований и публикаций. Научно-теоретической основой исследования стали труды ученых, которые заложили основы гендерных исследований библиотечной профессии. В частности, речь идет о таких исследователях как М. Уилсон,

Б. Расмуссен, С. Диксон, М. Хакансон, М. Ламонт, Х. Алкснис, Г. Хьюстон, Н. Рэмси, М. В. Шабалина, Д. К. Равинский, А. А. Чернышева, Л. В. Сокальский, В. Осаула, А. Л. Шалиганова и др. Несмотря на фундаментальность проведенной работы, в частности названными исследователями, нерешенными остается ряд вопросов по гендерной профессиональной сегрегации в контексте стремительного внедрения ИТ в работу библиотек.

Целью исследования является изучение особенностей гендерной профессиональной сегрегации ИТ-специальности в библиотеке на основе контент-анализа публикаций российского ежемесячного научно-практического журнала для специалистов библиотечно-информационной и родственных отраслей «Научные и технические библиотеки» (далее — «НТБ») за 2016–2018 гг. [1].

Изложение основного материала. Объектом контент-анализа стали все номера издания за указанный период, а выборкой — заголовки рубрик и статей. В ходе контент-анализа были пересмотрены 36 номеров журнала «НТБ» и 304 заголовка статей. В исследовании не учитывались обзоры, рецензии, короткие сообщения и т.п. Был учтен каждый автор публикаций. Пол авторов было установлено непосредственно в соответствующем номере издания, которое содержит информацию об авторах, а при отсутствии информации — на веб-сайтах авторов, других интернет-сайтах.

Данные результатов контент-анализа свидетельствуют о том, что на страницах журнала за исследуемый период публиковалось 176 женщин, которые написали 155 материалов, и 172 мужчины, которые стали авторами 149 статей. Установлено, что индекс представленности женщин и мужчин в издании составляет 16% (58% женщин и 42% мужчин), то есть фиксируется не значительный дисбаланс гендерной сегрегации в пользу женщин. Эти результаты говорят о росте той роли, которую играют женщины в ИТ-специальности в библиотеке так, как они чаще становятся авторами публикаций в профессиональных журналах с техническим уклоном.

Однако следует отметить, что динамика данного показателя в течение наблюдаемого периода весьма не стабильна. Количественный приоритет женского присутствия как авторов материалов в журнале характерен для 2016 г., в течение которого ими были представлены 59 статей (66%) после того, как мужчины опубликовали всего 30 статей (34%). В 2017 г. наблюдается гендерная асимметрия в пользу мужчин: ими было написано 57 статей (58%), тогда как женщинами — 41 статья (42%). В дальнейшем продолжается тенденция к росту числа статей, написанных мужчинами — 63 публикации (53%) и снижение творческой активности женщин до 54 материалов (47%).

Результаты исследования демонстрируют в целом положительную динамику представления женщин на страницах журнала «НТБ». Анализ данных пока-

зывает, что подавляющее большинство материалов профессионального издания с техническим уклоном написано женщинами, которые все чаще включают в разработку и внедрение автоматизированных технологий и систем в библиотеке.

В нашем исследовании в расчет брались все статьи журнала, мотивируя это тем, что издание акцентирует внимание на проблемах ИТ. Однако, наличие таких рубрик как «Проблемы информационного общества», «Автоматизированные технологии и системы», «Электронные ресурсы. Электронные библиотеки» дает возможность конкретизировать гендерное неравенство авторов статей в контексте изучения проблемы, которая непосредственно касается ИТ в библиотеке. В частности, было отслежено 98 статей по вопросам ИТ, что составило 32% от общего количества материалов.

Количественная представленность женщин и мужчин в данных рубриках достаточно неравномерная. В частности мужчины публиковались чаще, представив 53 статьи (54%), а женщины осветили проблемы ИТ только в 45 материалах (46%). Очевидно, что мужчины лидируют как авторы статей по ИТ в библиотеке, тогда как женщины меньше представляли свои исследования в этих рубриках. В частности, дисбаланс гендерной сегрегации составил 8% в пользу мужчин.

Некоторые положительные сдвиги в активности женщин в публикации статей по ИТ можно наблюдать в течение исследуемого периода. Согласно данным контент-анализа: в 2018 г. женщины опубликовали 15 статей (33%), в 2017 г. — 13 статей (29%), в 2016 г. — 17 статей (38%). Соответственно мужчины, как авторы публикаций по ИТ, представили: в 2016 г. — 21 статью (39%), в 2017 г. — 18 статей (34%), в 2018 г. — 14 статей (27%).

Как свидетельствуют данные, количество публикаций в течение 2016–2018 гг., авторами которых выступали женщины, увеличилось на 5%. Таким образом, на фоне преобладания общей численности мужчин, которые представили результаты своих исследований в рубриках с техническим уклоном, наблюдается тенденция по преодолению женщинами гендерных стереотипов, в частности относительно представления результатов своих исследований на страницах журнала.

Для сравнения можно привести статистические данные исследований, проведенных автором на примере профессиональных журналов США по библиотечному делу за 2004–2015 гг., которые констатируют гендерную сегрегацию между авторами женщинами (44%) и авторами мужчинами (56%) в 12% (в пользу мужчин) [2]. Аналогичными были результаты исследований, проведенных зарубежными специалистами, в частности М. Хакансон за 1980–2000 гг. [4] и М. Ламонт за 2006–2007 гг. [5]. Результаты этих исследований совпадают со статистическими данными Ассоциации научных библи-

отек (ARL), которые показывают, что мужчины чаще были задействованы в качестве руководителей ИТ-отделов в библиотеке [3].

Данные контент-анализа уверяют нас в том, что все больше женщин овладевают ИТ и применяют полученные знания в библиотеке. По нашему мнению, в эпоху цифровой революции библиотека должна как никогда стремиться к познанию и освоению новых ИТ, задействовав этот процесс не только специалистов мужчин, но и женщин, ломая стереотипы о мужских и женских профессиях.

Безусловно, гендерное неравенство, связанное с ИТ-профессией, наблюдается не только в библиотечной сфере. Но библиотеки переживают сегодня нелегкие времена, связанные с поиском путей «выживания» и востребованности в эпоху информационных преобразований. Именно поэтому, женщины должны стремиться к освоению новых технологий, получению знаний, которые помогут им найти свою «нишу» в эпоху глобализации. В частности, это поможет женщинам сохранить свое рабочее место, а возможно и получить новую более высокооплачиваемую должность, связанную с ИТ-сферой в библиотеке.

По нашему мнению, идеи и интересы женщин внесут в библиотечные ИТ новые перспективы. Женщины в библиотеке могут развивать более продвинутое ИТ для решения ряда, на первый взгляд, незначительных вопросов технической поддержки, разработки новых услуг для профессионального или личного интереса.

Таким образом, в ходе контент-анализа российского научно-практического журнала для специалистов библиотечно-информационной и родственных отраслей «Научные и технические библиотеки» за 2017–2018 гг. касательно гендерной сегрегации авторов статей, установлено присутствие умеренной гендерной асимметрии. Учитывая тот факт, что в библиотеке работают преимущественно женщины, а мужчины составляют около трети сотрудников, их присутствие, как авторов публикаций на страницах профессионального издания с техническим уклоном и соответственно в ИТ-отделах библиотеки, малочисленное, что связано с гендерными стереотипами в сфере ИТ.

Как показало исследование, существуют такие признаки гендерной сегрегации: фактически равномерное представления научных публикаций среди женщин и мужчин, представляющих сферу ИТ в би-

блиотеке, на фоне преобладания женского контингента среди сотрудников библиотеки; отмечается значительное преобладание соавторов мужчин; мужчины ИТ-специальностей чаще сотрудничают с коллегами женщинами в разработке совместных проектов, что находит свое отражение в публикациях о проблемах ИТ, написанных в соавторстве; прослеживается незначительная тенденция к росту количества женщин среди авторов публикаций в профессиональных изданиях по библиотечному делу с ИТ уклоном.

Выводы. В ходе контент-анализа научно-практического журнала для специалистов библиотечно-информационной и родственных отраслей «Научные и технические библиотеки» относительно гендерной сегрегации авторов статей обнаружено наличие умеренной гендерной асимметрии. Хотя в библиотеке работают преимущественно женщины, а мужчины составляют лишь треть сотрудников, численность слабого пола как авторов публикаций на страницах профессионального издания с техническим уклоном и соответственно в ИТ-отделах библиотеки незначительна, что связано с гендерными стереотипами в сфере ИТ. Изучение проблем гендерной сегрегации в ИТ-сфере библиотеки позволило сделать выводы о том, какие методы воздействия были бы наиболее эффективными при решении данного вопроса.

Действенными, по нашему мнению, могут оказаться следующие пути решения этой проблемы:

- организация обучения на работе;
- материальное поощрение женщин, которые стремятся повышать свой профессиональный уровень;
- привлечение женщин на обучение на краткосрочных курсах по ИТ;
- увеличение количества женщин на руководящих должностях, в том числе в отделах, связанных с ИТ;
- изучение гендерных особенностей женщин руководителями учебных заведений для создания действенной системы профессионального образования, в том числе в сфере ИТ.

Таким образом, проблема недостаточной представленности женщин в ИТ-специальности в библиотеке может быть решена путем увеличения образовательных возможностей, программ наставничества для молодых специалистов, профессиональных и экономических стимулов.

Литература

1. Научные и технические библиотеки [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.gpntb.ru/ntb/>. — Загл. с экрана.
2. Полевик С. Гендерные аспекты применения информационных технологий в библиотеке / С. Полевик // Международный научный журнал = International Scientific Journal. — 2016. — № 2. — С. 28–31.
3. Association of Research Libraries [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.arl.org/>. — Загл. с экрана.
4. Hakanson M. The Impact of Gender on Citations: An Analysis of College & Research Libraries, Journal of Academic Librarianship and Library Quarterly / M. Hakanson // College & Research Libraries. — 2005. — № 66. — С. 312–22.
5. Lamont M. Gender, Technology, and Libraries / M. Lamont // Information technology and libraries. — 2009. — № 9. — Р. 137–142.

Абдуллаева Гонча Зульфигаровна

доцент кафедры «Математика и методика ее преподавания»

Бакинский государственный университет

Abdullaeva Goncha

Associate Professor of the Department of

«Mathematics and Methods of Teaching»

Baku State University

DOI: 10.25313/2520-2057-2019-1-4609

НЕСТАНДАРТНЫЕ МЕТОДЫ РЕШЕНИЯ УРАВНЕНИЙ ИСКУССТВЕННЫМИ СПОСОБАМИ

NON-STANDARD METHODS FOR SOLVING EQUATIONS BY ARTIFICIAL MEANS

Аннотация. В данной работе, помимо нестандартных методов решений уравнений с использованием свойств функции (монотонности, ограниченности, периодичности, четности и нечетности, а также ОДЗ функции) существуют и другие дополнительные искусственные методы решения уравнений:

- умножение уравнения на функцию;
- угадывание корня уравнения;
- использование симметричности уравнения;
- исследование уравнения на промежутках действительной оси.

Ключевые слова: метод, уравнение, симметричность, корень и т.д.

Summary. In this paper, in addition to non-standard methods for solving equations using the properties of a function (monotonicity, boundedness, periodicity, evenness and oddness, as well as the LDU function), there are other additional artificial methods for solving equations:

- multiplication of an equation by a function;
- guessing the root of the equation;
- use of symmetry of the equation;
- research of the equation on intervals of the real axis.

Key words: method, function, thinking, innovation, etc.

Постановка проблемы. Некоторые уравнения в результате преобразований могут быть сведены к стандартному виду, для которых существует определенный алгоритм решения.

Для решения этой проблемы используются дополнительные искусственные способы решений уравнений.

Актуальность проблемы. При решении сложных задач по математике используются разнообразные нестандартные методы, большинство из которых трудно поддаются классификации. Такие методы ориентированы на решение относительно узкого круга задач, однако их знания и умения пользоваться ими необходимы для успешного решения задач повышенной сложности.

Приведены задачи, решения которых состоит в применении искусственных методов решения.

Цели и задачи метода. Целью данной работы является познакомить школьников с различными, основанными на материале программы общеобразовательной средней школы, методами решения, проиллюстрировать использование усвоенных школьных знаний и привить навыки употреблять нестандартные методы рассуждений при решении задач.

Умножение уравнения на функцию

Иногда решение алгебраического уравнения существенно облегчается, если умножить обе его части на некоторую функцию — многочлен от не-

известной. При этом возможно появление лишних корней — корней многочлена, на который умножали уравнение. Поэтому надо либо умножать на многочлен, не имеющий корней, и получить равносильное уравнение, либо умножать на многочлен, имеющий корни, и тогда каждый из таких корней надо подставить в исходное уравнение и установить, является ли это число его корнем.

Пример 1. Решить уравнение:

$$x^8 - x^6 + x^4 - x^2 + 1 = 0. \quad (1)$$

Решение. Умножив обе части уравнения (1) на многочлен $x^2 + 1$, не имеющий корней, получим уравнение

$$(x^2 + 1)(x^8 - x^6 + x^4 - x^2 + 1) = 0, \quad (2)$$

равносильное данному уравнению (1). Уравнение (2) запишем в виде:

$$x^{10} + 1 = 0. \quad (3)$$

Ясно, что уравнение (3) не имеет действительных корней, поэтому и уравнение (1) также их не имеет.

Ответ: $\emptyset$.

Пример 2. Решить уравнение

$$6x^3 - x^2 - 20x + 12 = 0. \quad (4)$$

Решение. Умножим обе части данного уравнения на многочлен $x + 1/2$, получим уравнение:

$$6x^4 + 2x^3 - \frac{41}{2}x^2 + 2x + 6 = 0, \quad (5)$$

являющееся следствием уравнения (4), так как уравнение (5) имеет корень $x = -1/2$, не являющийся корнем уравнения (4).

Уравнение (5) есть симметрическое уравнение четвертой степени. Поскольку $x = 0$ не является корнем уравнения (5), то, разделив обе части уравнения на $2x^2$ и перегруппировав его члены, получим уравнение

$$3\left(x^2 + \frac{1}{x^2}\right) + \left(x + \frac{1}{x}\right) - \frac{41}{4} = 0 \quad (6)$$

равносильное уравнению (5). Обозначим $y = x + \frac{1}{x}$

и перепишем уравнение (6) в виде:

$$3y^2 + y - \frac{65}{4} = 0. \quad (7)$$

Уравнение (7) имеет два корня:

$$y_1 = -\frac{5}{2} \text{ и } y_2 = \frac{13}{6},$$

поэтому уравнение (6) равносильно совокупности уравнений:

$$x + \frac{1}{x} = \frac{13}{6} \text{ и } x + \frac{1}{x} = -\frac{5}{2}.$$

Решим каждое из этих уравнений и найдем четыре корня уравнения (6), а тем самым и уравнения (5):

$$x_1 = \frac{2}{3}, x_2 = \frac{3}{2}, x_3 = -2, x_4 = -\frac{1}{2}.$$

Так как корень $x_4 = -\frac{1}{2}$ является посторонним

для уравнения (4), то отсюда получаем, что уравнение (4) имеет три корня: x_1, x_2, x_3 .

$$\text{Ответ: } \left\{ \frac{2}{3}; \frac{3}{2}; -2 \right\}.$$

Угадывание корня уравнения

Иногда, при решении уравнений, сам внешний вид уравнения подсказывает нам, какое число является корнем уравнения.

Пример 1. Решить уравнение:

$$x^3 + 3x - 36 = 12^3. \quad (1)$$

Решение. Уравнение (1) перепишем в виде:

$$x^3 + 3x - 12^3 - 12 \cdot 3 = 0. \quad (2)$$

Из внешнего вида уравнения (2) понятно, что $x = 12$ является одним из корней данного уравнения, для нахождения же остальных корней, преобразуем левую часть уравнения (2) в виде:

$$\begin{aligned} x^3 + 3x - (12^3 + 3 \cdot 12) &= (x^3 - 12^3) + 3(x - 12) = \\ &= (x - 12)(x^2 + 12x + 12^2 + 3) = \\ &= (x - 12)(x^2 + 12x + 147). \end{aligned}$$

Многочлен $(x^2 + 12x + 147)$ не имеет корней, следовательно единственным корнем данного уравнения является $x = 12$.

Ответ: $\{12\}$.

Пример 2. Решить уравнение:

$$\begin{aligned} x(x+1) + (x+1)(x+2) + (x+2)(x+3) + \\ + (x+3)(x+4) + (x+4)(x+5) + \\ + (x+5)(x+6) + (x+6)(x+7) + \\ + (x+7)(x+8) + (x+8)(x+9) + (x+9)(x+10) = \\ = 1 \cdot 2 + 2 \cdot 3 + 3 \cdot 4 + 4 \cdot 5 + 5 \cdot 6 + 6 \cdot 7 + 7 \cdot 8 + 8 \cdot 9 + 9 \cdot 10. \end{aligned}$$

Решение. Из самого вида уравнения (3) следует, что $x_1 = 0$ и $x_2 = -10$ являются решениями этого уравнения. Раскрыв скобки уравнения (3), получим неполное квадратное уравнение.

Отсюда следует, что уравнение (3) может иметь не более двух корней, это и есть найденные два корня $x_1 = 0$ и $x_2 = -10$.

$$\text{Ответ: } \{-10; 0\}.$$

Использование симметричности уравнения.

Иногда во внешнем виде уравнения мы можем заметить некоторую его симметричность, благодаря чему можем найти способ решения этого уравнения.

Пример 1. Решить уравнение

$$\frac{(x^2 - x + 1)^3}{(5 - \sqrt{5} + 1)^3} = \frac{x^2(x-1)^2}{5(\sqrt{5} - 1)^2}. \quad (1)$$

Решение. Внешний вид уравнения (1) говорит о том, что одним из корней уравнения является $x_1 = \sqrt{5}$. Остальные же корни этого уравнения (1) найти не так то легко. Для этого перепишем (1) в виде, учитывая, что

$$x(x-1) = \left(x - \frac{1}{2}\right)^2 - \frac{1}{4},$$

получим

$$\frac{\left[\left(x - \frac{1}{2}\right)^2 + \frac{3}{4}\right]^3}{(5 - \sqrt{5} + 1)^3} = \frac{\left[\left(x - \frac{1}{2}\right)^2 - \frac{1}{4}\right]^2}{5(\sqrt{5} - 1)^2}. \quad (2)$$

Действительно, если x_0 — является корнем уравнения (5), то и $x_1 = 1 - x_0$ также корень уравнения (2), поскольку

$$\left(x_0 - \frac{1}{2}\right)^2 = \left(x_1 - \frac{1}{2}\right)^2. \quad (3)$$

Далее покажем, что если $x_1, x_1 \neq 0, x_1 \neq 1$ является корнем уравнения (1), то $x_2 = 1/x_1$ также является корнем этого уравнения.

Действительно, т.к.

$$\begin{aligned} \frac{(x_2^2 - x_2 + 1)^3}{x_2^2(x_2 - 1)^2} &= \frac{\left(\frac{1}{x_1^2} - \frac{1}{x_1} + 1\right)^3}{\frac{1}{x_1^2}\left(\frac{1}{x_1} - 1\right)^2} = \\ &= \frac{(1 - x_1 + x_1^2)^3}{x_1^6 \frac{1}{x_1^4}(1 - x_1)^2} = \frac{(x_1^2 - x_1 + 1)^3}{x_1^2(x_1 - 1)^2} \end{aligned}$$

Получим, что и $x_2 = 1/x_1$ также есть корень данного уравнения (1).

Итак, если $x_1, x_1 \neq 0, x_1 \neq 1$, — корень уравнения (1), то это уравнение имеет еще корни:

$$\frac{1}{x_1}, 1 - x, \frac{1}{1 - x_1}, \frac{1}{1 - \frac{1}{x_1}}$$

т. е. уравнение (1) имеет корни

$$x_1 = \sqrt{5}, x_2 = \frac{1}{\sqrt{5}}, x_3 = 1 - \sqrt{5},$$

$$x_4 = \frac{1}{1 - \sqrt{5}}, x_5 = 1 - \frac{1}{\sqrt{5}}, x_6 = \frac{1}{1 - \frac{1}{\sqrt{5}}}.$$

Т. к. уравнение (1) есть алгебраическое уравнение шестой степени, то оно имеет не более шести корней.

$$\text{Ответ: } \left\{ \sqrt{5}; \frac{1}{\sqrt{5}}; 1 - \sqrt{5}; \frac{1}{1 - \sqrt{5}}; 1 - \frac{1}{\sqrt{5}}; \frac{1}{1 - \frac{1}{\sqrt{5}}} \right\}.$$

Исследование уравнения на промежутках действительной оси

Этот способ состоит в нахождении уравнения исследованием его на разных числовых промежутках.

Пример 1. Решить уравнение

$$2x^9 - x^5 + x - 2 = 0. \quad (1)$$

Решение. Уравнение (1) перепишем уравнение в виде

$$2(x^9 - 1) - x(x^4 - 1) = 0 \quad (1')$$

Используя формулу разности

$$a^n - b^n = (a - b)(a^{n-1} + a^{n-2}b + \dots + ab^{n-2} + b^{n-1}),$$

перепишем (1) в виде

$$(x - 1)(2x^8 + 2x^7 + 2x^6 + 2x^5 + x^4 + x^3 + x^2 + x + 2) = 0. \quad (2)$$

Из уравнения (2) следует, что одним из корней данного уравнения есть $x = 1$. Теперь докажем, что уравнение

$$2x^8 + 2x^7 + 2x^6 + 2x^5 + x^4 + x^3 + x^2 + x + 2 = 0 \quad (3)$$

решений не имеет.

Всю числовую ось разобьем на промежутки:

$$(-\infty; -1], (-1, 0] \text{ и } [0; +\infty).$$

Рассмотрим промежуток $[0; +\infty)$. На этом промежутке для любого x имеем, что левая часть уравнения (3) положительна, поэтому уравнение решений не имеет.

Так как

$$\begin{aligned} 2x^8 + 2x^7 + 2x^6 + 2x^5 + x^4 + x^3 + x^2 + x + 2 = \\ = 2x^8 + 2x^6(x+1) + 2x^4(x+1) + x^2(x+1) + \\ + (x+1) + (1-x^4), \end{aligned}$$

то для любого x из промежутка $(-1, 0]$ этот многочлен положителен. Отсюда следует, что и на этом промежутке $(-1, 0]$ уравнение (3) также не имеет решений.

Далее, поскольку

$$\begin{aligned} 2x^8 + 2x^7 + 2x^6 + 2x^5 + x^4 + x^3 + x^2 + x + 2 = \\ = 2x^7(x+1) + 2x^5(x+1) + x^3(x+1) + x(x+1) + 2, \end{aligned}$$

то для любого x из промежутка $(-\infty; -1]$ этот многочлен положителен, т.е. и на этом промежутке уравнение (3) не имеет решений.

Следовательно уравнение (3) имеет единственное решение $x = 1$.

Ответ: $\{1\}$.

В итоге можно сказать, что в процессе исследования цель данной работы достигнута, полностью решены поставленные задачи, рассмотрены и опробованы дополнительные (искусственные) методы решения уравнений.

Литература

1. Олехник С. Н., Потапов М. К., Пасиченко П. И. «Нестандартные методы решения уравнений и неравенств». — 1992.
2. Далингер В. А. «Нестандартные уравнения и методы их решения», Омск. — 1995.
3. Голубев В. И. «Решение сложных и нестандартных задач по математике». — 2007.
4. Потапов М. К. «Уравнения и неравенства. Нестандартные методы решения» М.: «Дрофа Олехник». — 2002.
5. Супрун В. П. «Нестандартные методы решения задач по математике» Минск. — 2003.

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА»
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «INTERNAUKA»
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА»

Збірник наукових статей

№ 1 (63)

1 том

Голова редакційної колегії — д.е.н., професор *Камінська Т.Г.*

Київ 2019

Видано в авторській редакції

Засновник / Видавець ТОВ «Фінансова Рада України»
Адреса: Україна, м. Київ, вул. Павлівська, 22, оф. 12
Контактний телефон: +38 (067) 401-8435
E-mail: editor@inter-nauka.com
www.inter-nauka.com

Підписано до друку 08.02.2019. Формат 60×84/8
Папір офсетний. Гарнітура SchoolBookAS.
Умовно-друкованих аркушів 7,91. Тираж 100.
Замовлення № 398. Ціна договірна.
Надруковано з готового оригінал-макету.

Надруковано у видавництві
ТОВ «Центр учбової літератури»
вул. Лаврська, 20 м. Київ
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2458 від 30.03.2006 р.